

INSTITUTIONEN FÖR SPRÅK OCH
LITTERATURER

ANDRA HENOKSBOKEN

(kortare recension)

Översättning och språkliga kommentarer

Henrik Flemberg

Uppsats/Examensarbete:	30 hp
Program och/eller kurs:	SL2204
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt 2019
Handledare:	Antoaneta Granberg
Examinator:	Svetlana Polsky

Uppsats/Examensarbete:	30 hp
Program och/eller kurs:	SL2204
Nivå:	Avancerad nivå
Termin/år:	Vt 2019
Handledare:	Antoaneta Granberg
Examinator:	Svetlana Polsky
Nyckelord:	Andra (Slaviska) Henoksboken, fornkyrkoslaviska, apokalyptik, textologi

Abstract

The Slavonic Book of Enoch (2 En) is here translated into Swedish, and given some philological commentaries. Current information about the work's manuscripts is reported. Characteristics of the Slavonic language in *2 En* are presented. The passive verbal forms in *2 En*, compared with verbal forms in *1 En*, give the protagonist Enoch another role in *2 En* than in *1 En*. This confirms that *1* and *2 En* are different works of their own right. It is suggested that the method of A. Kulik in his study of *3 Baruch*, could be applied also on *2 En*, in order to clarify some terms and expressions in *2 En* (Kulik 2010).

Förord

Andra Henoksboken är, trots en växande sekundärlitteratur, i mycket ännu okänd. Från maj 2015 har mitt arbete koncentrerats på tre frågor: en översättning till svenska, ett sätt att karakterisera verket, och relationen mellan den kortare recensionen (framför allt textvittnet A) och verkets text.

Ett hjärtligt tack till min handledare Antoaneta Granberg, som hela tiden har givit ett starkt, uthålligt stöd till arbetet. Dels och främst personligt, och dels genom seminarierna, en "skrivarstuga" och genom seminariets inbjudna internationella gäster.

Tack till kamraterna i seminariet, och till Thomas Rosén, Göteborgs Universitet, för hjälp med kroatisk text, och till Anisava Miltenova, Sofia, och Basil Lourié, S:t Petersburg, samt William R Veder, Utrecht, och Jan Retsö, Göteborg, för konstruktiva samtal och e-mejlkonversationer.

Tack för ett stipendium ur Hans Elvesons minnesfond för deltagande i *Society of Biblical Literature's International Conference 7–11/8 2017* vid Humboldt-Universität, Berlin, och till Taissia Goriounova och personalen vid Göteborgs Universitetsbibliotek, och vid Dals-Eds folkbibliotek. Tack till Anna-Lisa Sander, Göteborg, till Martin Johansson och Klas Flemberg, Dals-Ed. Och mest av allt till Dig, Sara.

Henrik Flemberg

Innehållsförteckning

Förord.....	3
Innehållsförteckning	4
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING.....	7
1.1 Verkets bakgrund.....	7
1.2 Terminologisk bakgrund.....	8
1.3 Syfte. Material. Avgränsningar.....	9
1.4 Besläktade texter – böcker ur Bibelns GT, och <i>1 Hen</i>	10
1.5 <i>1 Hen</i> , ett samlingsverk.....	10
1.6 Handlingen i <i>2 Hen</i>	11
1.7 Tidigare forskning.....	11
1.7.1 Sju forskare	11
1.7.2 Är <i>1–3 Hen</i> olika verk eller ett enda?	12
1.7.3 Definition av “apokalyps”.....	13
1.7.4 Verkets kontext.....	13
1.8 Metod	13
2 INFÖR ÖVERSÄTTNINGEN	15
2.1 Recensioner av <i>2 Hen:s</i> text. Handskrifterna	15
2.1.1 Längre recension.....	15
2.1.2 Kortare recension.....	17
2.1.3 Fragment	19
2.2 Karakteristiska drag i fornkyrkoslaviskan i <i>2 Hen</i>	21
2.2.1 Språkets “semitismer”	21
2.2.2 Stavning	22
2.2.3 Skadad text.....	23
2.3 Att tolka <i>2 Hen:s</i> handskrifter.....	23
2.3.1 Olösta frågor	23
2.3.2 Diskussion – fyra frågor.....	23
2.3.3 Den grekiska texten till <i>2 Hen</i>	25
3 ÖVERSÄTTNING AV <i>2 HEN</i>	26
3.1 Principer för översättningen.....	26
3.2 Översättning av <i>2 Hen</i> (0:1–72:10 A , 73:1–9 R)	26
4 ANALYS	49
4.1 “Mystik” och <i>2 Hen</i> – olika tolkningar.....	49
4.1.1 Texttyper och frågan om handlingen i <i>1 Hen</i>	49

4.1.2 Texttyper och frågan om handlingen i 2 <i>Hen</i> . Mystiken i 2 <i>Hen</i>	50
5 HUR NÄRA 2 <i>HEN</i> :s TEXT KAN VI KOMMA?	51
5.1 Två slags argument för att nå 2 <i>Hen</i> :s text	51
5.2 Argument för interpolationer?	52
5.3 Vägar framåt	52
6 SLUTSATSER.....	53
REFERENSER	54
Primärlitteratur.....	54
Sekundärlitteratur.....	54
BILAGOR.....	59
Tabell 1: Skador i 2 <i>Hen</i> :s text	59
Tabell 2: Satser i 1 <i>Hen</i> där Henok är subjekt	63
Tabell 3: Satser i 2 <i>Hen</i> där Henok är objekt.....	65

FÖRKORTNINGAR

Bibelns böcker anges enligt *Bibeln* 2006:1443 (*1 Mos* = Första Mosebok, osv)

Grammatiska termer:

ack	ackusativ
aor	aorist
dat	dativ
du	dualis
fem	femininum
instr	instrumentalis
mask	maskulinum
neutr	neutrum
p	person
part	particip
pl	pluralis
pres	presens
sg	singularis
s aor	sigmatisk aorist
vok	vokativ

Övrigt:

Bibel 2000 Svensk översättning av Bibeln, av bibelkommissionen 1972. Fullständig text i *SOU* 2000:100

frgr fragment (förekommer i fotnoter)

GT *Gamla Testamentet*

hskr handskrift

New Test Stud *New Testament Studies*

NT *Nya Testamentet*

JSHRZ *Jüdische Schriften aus hellenistischer-römischer Zeit*

JSP *Journal for the Study of the Pseudepigrapha*

SAOB *Svenska Akademiens Ordbok*

SEÅ *Svensk Exegetisk Årsbok*

SJS *Studia Judaeoslavica*

SNTS *Society for New Testament Studies*

SBL *Society of Biblical Literature*

Sokolov 1910/ *Sokolov* 1910: Sokolov 1910 har ny paginering efter Bilaga II (se Macaskill 2013:4, not 8). Med *Sokolov* 1910 anges citat ur första delen, med Sokolov 1910 ur andra delen (nya sidnr.).

1 INLEDNING

1.1 Verkets bakgrund

Andra Henoksboken (*2 Hen*) kallas en skrift, helt bevarad bara i fornkyrkoslavisk¹ översättning. Manuskripten har flera titlar, bl a **СѢ ПОТЯЕННЫ КЪНИГЪ Ѡ ВСѢЩЕННИ ЕНОХОВЪ ПРАВЕНАГО**,² *Från de hemliga böckerna om bortryckandet av Henok, den rättfärdige*.

Verket tillkom troligen efter att hebreiska Bibeln skrivits klart c:a år 100 f. Kr. Senare delen av “Andra Templets judendom” (515 f Kr–70 e. Kr.)³ har varit dåligt känd. Dessutom var vägen från Moseböckernas tid till senare judendom mindre enhetlig än man tidigare antog (Stone 1978:480).

2 Hen hör till en judisk Henoktradition från c:a 300 f. Kr. till drygt 300 e. Kr. (Kvanvig 2002:27 ff, 212). Henok, den sjunde efter Adam och Noas farfarsfar,⁴ vandrade med Gud och rycktes bort till honom, utan att dö (*1 Mos* 5:24). I *2 Hen* stiger Henok, förd av två änglar, kroppsligen upp genom sju himlar, och förvandlas i ljuset nära Härlighetens Tron. Han får veta olika “hemligheter” (Тайны, 36:3 A⁵) bl a om skapelsen. Här talas även om änglar och Henoks syner, han sätts att ge ett etiskt budskap på jorden, och en prästerlig kult inrättas.

Verket kallades i litteraturen först *The Book of the Secrets of Enoch* (översättning av R. H. Charles/W. R. Morfill, 1896), eller *Das slavische Henochbuch* (översättning av G. N. Bonwetsch, 1896). Numera tycks namn med former av “slaviska” vara vanligast (Böttrich 1992:25, not 57). Här följs den forskning som ger *2 Hen* 73 kapitel.⁶

2 Hen hör till skrifterna i tiden mellan GT och NT, vilka jämfört med GT⁷ har flera nya genrer. *2 Hen* var ofta förbjuden,⁸ och har inte hört till Bibelns kanon; den kallas både apokalyps (vill “avslöja”), och pseudepigraf (har “falsk påskrift”) (Charlesworth 2008:57 ff). Författarpseudonymen ‘Henok’ döljer *2 Hen:s* historiska bakgrund då verkets handling läggs till en mytisk, ‘ohistorisk’ tid (Collins 2016:46 f, 57, 98 f). *Apokalypser på judisk mark* – i tiden oftast efter GT:s efterexilska profeter på 500-talet f. Kr.⁹ – vill avslöja hemligheter bl. a. om tidens slut. Huvudpersonen har ofta namn av en äldre, vis gestalt. En ängel ger uppenbarelser. B. McGinn ser i dessa verk en, jämfört med GT, ny “relation till Gud och den himmelska världen” (McGinn 2002:10 ff). Historien är förutbestämd av Gud, och ofta delad i perioder. Om Gud i GT uppenbarar sig i sitt ord, sker det i apokalypserna mest i syner, som t ex i *2 Hen* 22:1 A, **Ѡ ВИДЪВНИИ**, Om synen [av Herren], (ordet även i 22:1 J, 69:5 A, 71:27

¹ Om detta sydslaviska språk, dess tillkomst, och alfabetet, se Gasparov 2001:xi, 1–20. Alla översättningar i uppsatsen är, där annat ej anges, mina egna.

² Titel i hskr A (se 2.1, och Macaskill 2013:39). Om titlar i andra hskr, se Macaskill 2013:270, not 4.

³ Om Qumranfyndens roll, och forskningens nya termer, se Boccaccini (1998:4, 5, not 15, 57, 197).

⁴ Henok är son till Jered (*1 Mos* 5:18). *2 Hen* avser inte Henok, son till Kain (*1 Mos* 4:17) - vilket påpekas av Ivanov (1970:186) - inte heller Henok, Midjans son (*1 Mos* 25:4), eller Henok, Rubens son (*1 Mos* 46:9).

⁵ 36:3 A anger i tur och ordning verkets kapitel, vers, och beteckning på handskrift.

⁶ Andersen 2016:98 kritiserar Sokolov och Vaillant, och ändrar Charles' indelning i kapitel och versar.

⁷ Termen “Gamla Testamentet” används här utan någon nedvärdering av den judiska religionen.

⁸ Om *2 Hen* som förbjuden, se Badalanova Geller 2010:4 *Symeon's Florilegium* (1073) (oklart argument), och, Sokolov 1910:1 «индекса въ Погодинскомъ Номоканонѣ XIV вѣка».

⁹ Men *1 Hen* 1–36 och *1 Hen* 72–82 är äldre än GT:s *Daniel*, (Kvanvig 2007:142).

A), och verbet *יָבִיטִי עַל* visa sig, 1:4 J, 71:27 A, 72:3 A (Bergman 1983:58). Särskild för 2 *Hen* är en eskatologi som talar mindre om den yttersta tidens *slut*, och mer om olika himmelska *platser*.

2 *Hen* hittades på rysk mark omkring år 1850.¹⁰ Den skrevs kanske före år 70 e. Kr. i judiska diasporan i det hellenistiska Alexandria, på en grekiska blandad med semitismer, och översattes, kanske c:a år 1000, från grekiska till slaviska (Böttrich 2012:58 f). Enligt vissa forskare fanns ett semitiskt uroriginal bakom grekiskan,¹¹ och därefter skedde en överföring från semitiska till grekiska och sedan till slaviska, eller en direkt översättning från semitiska till slaviska. Den ursprungliga glagolitiska skriften överfördes sedan till kyrilliska. 2 *Hen* har sena handskrifter, i en kortare och en längre recension. 2 *Hen* avvisades av de judiska rabbinerna.¹² 2009 fann man koptiska fragment av 2 *Hen* 36:3–42:3 från Nordafrika, från 700–900-talen (paleografisk datering), vilket är den första¹³ kända icke-slaviska översättningen av 2 *Hen*. Apokryfens grekiska text bör ha funnits vid denna tid utanför den slaviska världen och översatts till koptiska.

2 *Hen*:s uppkomst, ursprungsspråk, tradering, läsare och tolkning är ofta ofullständigt kända. 2 *Hen* är mindre studerad¹⁴ än 1 *Hen*, som varit känd längre, är mer spridd, och tydligare anknuten till Bibeln (1 *Mos* 5 och 6, *Judas* 14). Både forskningsläget, nya fakta om 2 *Hen*:s handskrifter, och tidigare oklara forskningsmetoder motiverar en studie av 2 *Hen*.

1.2 Terminologisk bakgrund

För den fortsatta presentationen av 2 *Hen* används följande termer, här angivna i kursivstil.

1/ *Den hebreiska texten*, d. v. s. *Tanákh*, det kanoniska GT, som vokaliserades och kodifierades ungefär på 900-talet e. Kr. av judiska massoreter (teologer och filologer); jag använder *den hebreiska texten* även om motsvarande text *före* kodifieringen, därför att denna process sträckte sig över flera hundra år.

2/ *Henoksböckerna* är i det följande *tre*:

a. *Etiopiska Henoksboken*, *መጻሕፈ. ሄኖክ* (1 *Henoksboken*, 1 *Hen*), en samling av fem böcker, från 300 f. Kr. till c:a 100 e. Kr., skrivna på arameiska, översatta till och bevarade på ge'ez (108 kapitel).

b. 2 *Hen* – uppsatsen handlar om den.

c. *Hebreiska Henoksboken* *ספר היכלות* *Sefer Hekaloth* (3 *Henoksboken*, 3 *Hen*), skriven på hebreiska (48 kapitel), från 300-talet e. Kr. (Alexander 2016:223 ff; Odeberg 1928; Orlov 2005:11 f, 87 f).

Dessutom har en annan krets av skrifter Henoks namn i titeln, t ex *Henok den rättfärdiges syn* (kanske armenisk), *Henoksapokalypsen*, *Henoks liv* (hebreisk), m. fl.¹⁵

¹⁰ Böttrich 1992:21 anger år 1842, Andersen 2016:215, not 8, år 1859, och Macaskill 2013:17, år 1863.

¹¹ Meščerskij 1963 (i Andersen 2016:94, not 6), och Navtanovič 2012:77 antar en semitisk urtext.

¹² För hjälp med exegetiska uppgifter tackar jag Tord Fornberg, Uppsala.

¹³ Uppslaget hos Förster 1908:521 att latinska fragment av Adams namngivning (2 *Hen* 30:8 J) skulle vara från en tidig *latinsk* översättning av 2 *Hen* har inte förts vidare av forskningen. Jfr Navtanovič 2000:5.

¹⁴ Ett exempel är konferensrapporten Charlesworth 1979:315 ff.

¹⁵ Milik 1976:98, not 6, 116, 118, 135. Ett ytterligare verk hos Andersen 2016:141, not b.

3/ *Septuaginta (LXX)* är den grekiska översättningen av den hebreiska texten, från 200-talet f. Kr. (49 skrifter).¹⁶

4/ *Textvittne* är en term i textkritiken (Maas 1960:6 ff). *2 Hen:s* original (autografen) saknas, liksom det slaviska originalmanuskriptet (protografen), och bevarade avskrifter kallas *textvittnen* eller *handskrifter*.

5/ *Skadad text* är avvikelser i ett textvittne. De kan bero på skrivares bristande kunskap, fysisk åverkan på skrivmaterialet, eller andra faktorer vid textvittnens trädning.

6/ Jämförelse av textvittnen krävs när *2 Hen:s* autograf saknas. Jämförelsen syftar till att rekonstruera *texten* eller *verket*.

7/ *Intertext* är en term i teorin om texters inbördes relationer som kallas intertextualitet, och definieras så av G. Genette: *Intertext* är den aktuella närvaron av en text inom en annan, yngre text (t ex citat, plagiat, allusion).¹⁷ Denna definition rymmer olika slag av intertextualitet.

1.3 Syfte. Material. Avgränsningar

Syftet med uppsatsen är att presentera *2 Hen* (kortare recensionen), genom att översätta den, ange verkets kontext, och undersöka använda argument i tolkningen av relationen textvittnen-text. Detta innebär att tre forskningsfrågor skall besvaras:

1. Hur kan *2 Hen* (kortare recensionen) översättas till svenska?
2. Hur kan *2 Hen* närmare karakteriseras?
3. Hur nära kan studiet av textvittnen komma *2 Hen:s* text?

1/ För att lösa första frågan skall textvittnena presenteras, deras ofta korrupta text, och deras språk. Översättningen bygger på textkritiskt arbete med detta handskriftsmaterial. Men jag syftar inte till en fullständig textologisk studie, som helt etablerar *2 Hen:s* text.

En nyöversättning krävs för en studie av *2 Hen*: flera nya fynd av apokalypter har visat oklarhet hos äldre metoder, t. ex. i definitioner av 'apokalyps', och 'kanon'; detta och misstron mot parafrafer har lett till en trohet mot grundtextens språk, formuleringar och text – och därmed till kravet på en nyöversättning.¹⁸

2/ Litteraturen om *2 Hen* har luckor om hur verket skall karakteriseras (se 1.7). Om detta har jag funnit material. Jag diskuterar här arbeten av Alexander (2006), Orlov (2005) och Kulik (2010). Fråga 2 innefattar även diskussionen om metod, och definitionen av 'textologi'.

3/ Frågan textvittnen–text behandlas i kapitel 5 nedan.

Materialet består av *2 Hen:s* viktigaste textvittnen, främst **A. Gestalten** Henok omtalas

¹⁶ Förutom hebreiska i GT skrevs t. ex. *Daniel* på arameiska. Om GT: Charlesworth 2008:57 ff., 59, 61 ff. (Lagen, Profeterna, Skrifterna), 58, 62 (Javnehmötet). Antalet skrifter beror på hur *Kungaboken*, *Samuelsboken*, *Krönikeboken*, *Tolvprofetboken* m fl räknas. Den kristna termen 'kanon' används här om GT.

¹⁷ Den utvecklade teorin från 1982 i Genette 1997.

¹⁸ Sådana tankegångar betonas hos Charlesworth 2016, särskilt xvi.

på en mängd andra ställen,¹⁹ men mitt material är *2 Hen*.

Mina avgränsningar är tre: **1.** Jag koncentrerar mig på verkets kortare recension, vilket jag argumenterar för nedan (2.3.2). **2.** Endast få *retoriska* stildrag berörs (kap. 4). *2 Hen* rymmer monolog, dialog, förmaning, indirekt tal, tal till sig själv (t. ex. 21:2 **J**, 41:2 **A**, 70:26 **A**), och dialog mellan Gud, berättaren, och övriga – totalt 16 agerande. Tolkning av dessa drag skymtar bara i litteraturen (Petkov 2016:73, 76; Aune 2010). **3.** Arbetet med manuskriptens text kräver att jag avstår från litterära kommentarer (jfr Meščerskij 1964:92 om *2 Hen* och Dantes *Divina Commedia*, och Miltons *Paradise Lost*; samt Kulik 2010:316 om *2 Hen* och *Poimandres*, i senantikens hermetiska litteratur).

1.4 Besläktade texter – böcker ur Bibelns GT, och *1 Hen*

2 Hen beror litterärt dels av böcker ur Bibeln,²⁰ särskilt GT. Exempel ges hos A. Vaillant och F. Andersen (Vaillant 1952:3, 5, 9, 11 osv; Andersen 2016:103, 106 f. osv). I vissa delar av *2 Hen* tycks GT-texter vara tydliga *intertexter*, enligt principen om dubbel återspeglning,²¹ t. ex. 1:7–8 **A** (*Dan* 10:16–19), 18:3–5 **A** (*1 Mos* 6:1–4); 21:1 **J** (*Jes* 6), 25:3 **A**, **J**, 26:2 **J**, 28:5 **J**, 30:7 **J** (*1 Mos* 1–2); 40:10 **A** (*Job* 38:22); 66:4 **A** (*Psalt* 139:8), 73:1–9 **R** (*1 Mos* 6:9–8:13), o. s. v.

2 Hen beror litterärt även av *1 Hen*. De äldsta delarna i *1 Hen* är den tidigaste kända judiska utombibliska religiösa litteraturen, och *1 Hen* 14 har tidiga motiv i senare judisk mystik (Stone 1978:484; Scholem 1995:40 ff). *1 Hen* presenteras nedan (1.5).

2 Hen är släkt med *3 Hen*, men knappast litterärt. Där stiger Henok upp till himlen (*3 Hen* 6:1, 7:1), förvandlas till ängel (*3 Hen* 9:1–5, 15:1–2), och får veta skapelsens hemligheter (*3 Hen* 13:1–2). Skapelsens plats är här begränsad, och Henok tas "från flodens generation" (*3 Hen* 7:1), medan *2 Hen* är "före" denna tid, och ser fram emot den.

1.5 *1 Hen*, ett samlingsverk

1 Hen:s fem böcker skrevs kanske i Judéen (Collins 2016:57):

1. *Väktarnas bok* (kap. 1–36) från c:a 250 f. Kr. (näst äldsta boken i *1 Hen*) talar om det ondas uppkomst vid änglarnas fall, dessas straff, och en slutlig dom. Henok förkunnar syner han sett i himlarna.

2. *Henoks bildtal* (37–71), från c:a 100 f. Kr.–100 e. Kr. (Vanderkam 2010:278). Här nytolkas delar av *1 Hen*, Henok ser himlarnas hemligheter, och rättfärdigas och syndares platser, han förvandlas till människosonen, allas domare. Domen på Noas tid.

3. *Astronomiska boken* (72–82), från 300-t f. Kr. (kanske äldsta boken i *1 Hen*): Henok talar till Metusalem om astronomiska syner om sol, stjärnor, måne, vindar. Här har solkalendern 364 dagar plus 4 extra dagar.

4. *Drömvisionerna* (83–90), med *Djurapokalypsen* (85–90), från tidigast år 164 f. Kr.

¹⁹ Collins 2016:169 f. om Henok i *De tolv patriarkernas testamenten*. Orlov 2005:205 f., not 252 om en egyptisk Henok-målning, och Badalanova Geller 2010:18 ff. om Henok-ikoner. Scholem 1995:365, not 100 anför en medeltida legend om Henok Skomakaren. Henok finns i manikeisk litteratur (Turfan, nuvarande Kina, 700-talet), i koptiska liturgier (Navtanovič 2000:6), i W. Blakes konst, i J. Milton: *Paradise Lost*, i judisk *Talmud*, o. s. v.

²⁰ *2 Hen*:s relation till NT behandlas t. ex. av Somov, 9 ff., i diskussionen av relationen mellan *Hebr* och *2 Hen*.

²¹ Se Anğuševa-Tichanova 2008:18 ff.

(Hartman 1979:138, not 3) berättar Israels och folkens historia, delvis i allegorisk form. Här ges kritik mot Andra Templet (89:73).

5. *Henoks brev* (91–105, 106–108), med *Veckoapokalypsen* (93:1–10; 91:11–17) och *Noas födelse*, är från 200-talet f. Kr. Henok förmanar senare generationer.

1.6 Handlingen i 2 Hen

Här ges ett sammandrag enligt Andersen 2016:91 ff., handskrift **J**, med inslag av handskrifterna **A** och **R** (se 2.1.2 och 2.1.1). Företalet betecknas med 0.

(Företal 0:1–6). Henok sover hemma, (1:3) drömmer. Två väldiga män kallar honom (1:4–5), han vaknar (1:7). ‘Gud den evige har sänt oss...’ (1:8). De för honom till första (3:1), andra (7:1), tredje (8:1) himlen, där han ser Paradiset (11:1), till fjärde himlen. Han ser flygande andar, solens element, Fenixar och Chalkedrar (12:1), solens omlopp (13–15), och månens (16), han ser och hör änglars sång (17:1) och i femte himlen ser han Grigorier²² (18:1). ‘Dessa är Grigorier, som avföll från Herren med deras furste Satanail’ (18:3), några är nedstigna till platsen Hermon. Han förs till sjätte (19) och sjunde himlen (20:1). De visar honom Herren på avstånd (20:3). Han möter Gabriel (21:3), åttonde–tionde himlarna (21:6–22:1), förs av Mikael till Herrens tron och förvandlas (22:8–10). Ärkeängeln Vrevoil manas att hämta böcker och penna (22:10), Gud berättar (23:1–) om himmel, jord, hav, åska, sol, måne, stjärnor, i 30 dagar och nätter (23:3). Henok skriver nu utan vila 366 böcker (23:3, 6), där skapelsen återberättas (24–33). I Floden skall sparas en rättfärdig av Henoks stam, från vilken ett nytt släkte skall utgå (35:1). Gud säger att böckerna han skriver i himlen är viktiga för de sista släktenas människor (33, 35–36). Henok sänds till jorden i ännu 30 dagar (38:1), manar sina söner (38–68), upprepar vikten av synerna i himlen (47–48, 50, 53–54), betonar människans ansvar för djuren (58:4, 6), och de fattiga (61, 63). ‘Då skall tiderna förintas och åren inte vara längre... Ty då inträder den enda tidsåldern’ (65:7–8). Henok vänder till sist åter till himlen (67:2), hans son Metusalem insätts som präst (69), Metusalem insätter Nir (**J** slutar i 71:4), Lemeks²³ son, som präst (70:13), och Melkisedek föds (71:17 **A, R**). Herren kallar Noa att bygga arken just före Floden. Sedan dör Noa (73:1–9 **R**).

1.7 Tidigare forskning

Ofta saknar tidigare forskning tydliga forskningsfrågor, och brister därmed i argumentationen. Nedan tas ett begränsat antal aspekter upp, vilka tydligt avgränsas.

1.7.1 Sju forskare

I det följande kommer arbeten om 2 Hen av bl a följande forskare att diskuteras.

André Vaillant (1890–1977), Paris, lingvist och filolog, som 1952 publicerade en fransk kommenterad översättning av 2 Hen, med tonvikt på handskrift **U** (Vaillant 1952).

Ljudmila M. Navtanovič (f. 1970), Universitat Autònoma de Barcelona, är filolog och översättare. Hon disputerade 2000 i S:t Petersburg på en textologisk opublicerad avhandling om 2 Hen (Navtanovič 2000).

²² Om dessa, se Kvanvig 2007:149 f.

²³ Om detta bibliska namn, se nedan, 3.1

Andrei A. Orlov (f. 1960), Marquette University, USA, är teolog (judaistik och kristendom), och har bl. a. gett ut ett arbete om Henok-Metatron-traditionen (Orlov 2005), om *1–3 Hen*.

Christfried Böttrich (f. 1959), Greifswald, är teolog (Nya Testamentet). Han disputerade 1990 på *2 Hen*, och utgav 1996 en kommenterad tysk översättning av verket, främst enligt handskrift **R** (Böttrich 1990, Böttrich 1996).

Anisava L. Miltenova (f. 1950), Sofia, är filolog (fornkyrkoslaviska), medeltidsforskare och textolog, inriktad på apokryfer och pseudepigrapher.

Basil M. Lourié (f. 1962), S:t Petersburg, är filosof, patristiker och bysantinist (kyrkans äldsta tid, östlig kristendom). Han har skrivit bl. a. om de koptiska fragmenten av *2 Hen* (Lourié 2016).

Francis I. Andersen (f. 1925), Australien och USA, är bibelforskare (hebreiska, arkeologi) och utgav 1983 en engelsk översättning med kommentarer till *2 Hen*, enligt handskrifterna **A** och **J** (Andersen 1983/2016). Forskarna är alltså dels teologer, dels filologer. De förra kritiserar ibland för att oriktigt tillämpa etablerade teologiska begrepp på *2 Hen*.

*

För *2 Hen* ger Böttrich en tydligt strukturerad forskningsöversikt (Böttrich 1992:20, ff., 54 ff., 61, 107). I Navtanovičs utförliga arbete är översikten refererande och frågeställningarna mindre klara och tydliga; ståndpunkterna saknar ofta skäl och orsaker, jämfört med t. ex. Böttrichs kronologiska mellanrubriker, och hans utförliga bild av Meščerskijs forskning (Navtanovič 2000:3 ff., 21 ff.; Böttrich 1992:20 ff.).

Vaillant²⁴ delar in *2 Hen* i 23 kapitel som Sokolov 1910, och Navtanovič gör det ibland, vilket gör dem svårlästa (Vaillant 1952:xxvi; Navtanovič 2000:49 f. not 227, och 52 not 233; jfr Böttrich 1996:796). Orlov 2005 menar sig studera *2 Hen* genom analyser av en mycket lång utveckling. Jag läser honom försiktigt, för gränserna för hans forskningsmaterial är oklara. Litteraturen saknar ofta analyser av Henoks roll i verkets handling. Den aktuella textutgåvan är, trots viss ofullständighet, Macaskills (Macaskill 2013).

1.7.2 Är *1–3 Hen* olika verk eller ett enda?

Viktigt för studiet av *2 Hen* är hur *1–3 Hen* betraktas. Meščerskij ser dem som “recensioner” och Navtanovič definierar dem som “versioner”, “redaktioner”, alltså olika former av *ett* enda verk, *Henoks Bok*,²⁵ utan särskild argumentation, enligt en äldre teori²⁶ som jag anser är oklar (Meščerskij 1964:92; Navtanovič 2000:9 f, 19 f, 102 f, 176). Mot denna *östliga* tolkningstradition, skall jag ansluta mig till en *västlig*: Jag ser här *1–3 Hen* som tre verk, olika i struktur och innehåll, från olika tider. Ännu en olikhet skall jag peka på (kap. 4).

²⁴ Vaillant 1952 citerar *2 Hen*:s slaviska text med *uppslag*, och *textrad* på vänstersidan, allt i sin egen utgåva.

²⁵ En gång kallar Navtanovič *2 Hen* för “a completely different work” (Navtanovič 2009:110).

²⁶ Ivanov 1970:72 talar 1925 om två ‘versioner’, *3 Hen* var ännu inte upptäckt.

1.7.3 Definition av “apokalyps”

A. Studier från 1970-talet av ‘apokalyps’ och ‘apokalyptik’,²⁷ och definitionen av ‘apokalyps’ i SBL:s tidskrift *Semeia* 14/1979 avser en *genre*. Collins ser t ex *Dan*, *4 Esra* som historiska apokalypser, och t ex *2 Hen* som kosmologiskt-spekulativ (Collins 2016:7 f).

B. ‘Apokalyps’ bestäms även p. g. a. ett verks *reception*. A. Miltenova ser *2 Hen* som en “historisk apokalyps”, eftersom den traderas i slaviska antologier av historisk typ (Miltenova 2014:721). De två definitionerna kompletterar varandra. A:s styrka är verkets innehåll, medan B även är mer öppen för verkets *tolkning*, då B har med verkets trädning (om denna, se 1.7.4 B).

1.7.4 Verkets kontext

Rubriken syftar här på tre frågeställningar.

A. *2 Hen* är en *intertestamental* skrift, d. v. s. hör till tiden mellan GT och NT. En ny term²⁸ som “parabiblical texts” visar att tolkningen av relationen mellan verken i och utanför Bibeln ännu pågår (Miltenova 2014:707).

B. Till *2 Hen:s* kontext hör dess översättning och kopiering, processer som påverkar verket. Relationen mellan ett verks protograf (original, antigraf) och apograf är dels *direkt* (trogen avskrift), dels *blandad* (ofta två antigrafer), dels *öppen* (avskriften förändras).²⁹ Det sista gäller *2 Hen*, som alltid skrevs av med andra verk. För Petkov gör denna process det principiellt omöjligt att avgränsa *2 Hen:s* text (Petkov 2016:26 f, 40 ff.) – en orimlig åsikt. Att fråga efter miljöer där *2 Hen* tradades är delvis en annan fråga (Böttrich 1992:58 ff., 103 ff., 144). W. R. Veder hävdar att trots att kopisten är en kompilator,³⁰ finns det metoder för analys av textvittnena och därmed avgränsning av *2 Hen:s* text (Veder 2013:213 ff.).

C. Metoder för språklig *tolkning* av *2 Hen:s* text tycks ha försummat verkets nära kontext.³¹ *2 Hen* kan räknas till apokalypser som *1 Hen*, *2 Baruk*, *3 Baruk*, *4 Esra*, *Jakobs Stege* och *Abrahamsapokalypsen*, men slutsatser av detta för *2 Hen:s* tolkning är ovanliga (Kulik 2010, Böttrich 2012:41, Petkov 2016:38, 271 ff.). Och vilken roll spelar de verk med vilka *2 Hen* förekommer i antologier och kronografer? Är några av dessa verk vanligare än andra? Har dessa verks innehåll studerats i relation till innehållet i *2 Hen*?

1.8 Metod

A. Som metod för översättningen hänvisar jag till mina “Principer...”, 3.1 nedan.

B. Mina termer utgår från P. Maas’ textkritik, men den metoden behöver utökas (Maas 1960). I kap. 4 prövar jag en komparativ metod med jämförelser med *1 Hen*, samtidigt som *2 Hen* karakteriseras genom olika mikrogener inom verken (Anguševa-Tichanova 2008:18 ff; Petkov 2016:73; Böttrich 1992:209 f.). Kuliks komparativa metod med analys av bilder och

²⁷ Se Hellholm 1983 om forskningen. Se Stone 1976:443 och Collins 2016:8, 16 om terminologin, och Collins 2016:50 f, not 161 om Hellholms kritik.

²⁸ Andra termer: *deuterokanoniska* /romersk-katolsk och ortodox/, eller *apokryfer till GT* /protestantisk/.

²⁹ Termerna är från W. R. Veders seminarier i textkritik oktober 2017, Göteborgs Universitet.

³⁰ 'Kompilator' betyder en person som samlar material från olika källor.

³¹ Jfr hur Kulik 2010:16–36, 60, studerar *3 Baruks* innehåll som 'Extant Content', 'Reconstructed Content', 'Implied Content'.

termer gemensamma för en begränsad, definierad grupp apokalypser diskuteras i 5.3 (Kulik 2010). Denna metod skulle kunna göra 2 *Hen:s* innehåll mer konkret, än när detta likställs främst med textens genetiska bakgrund (som det ibland blir hos Orlov 2005:22 ff.).

2 INFÖR ÖVERSÄTTNINGEN

Här behandlas textkritiska och empiriska förutsättningar för översättningen av *2 Hen*, kortare recensionen.

2.1 Recensioner av *2 Hen*:s text. Handskrifterna

När Charles/Morfill 1896 delade *2 Hen*:s slaviska manuskript i en "fullständig" och en "förkortad och ofullständig" recension³² var textologiska frågor redan aktuella. Fyra sådana diskuteras nedan (2.3.2). Där motiveras varför jag här räknar med två textrecensioner.

Nya fakta om manuskripten motiverar översikten nedan. En textkritisk utgåva saknas ännu. Olika kapitelnummer i manuskripten **P, R, U, A** har givit olika kapitelindelningar hos forskarna.³³ Att icke-slaviska fragment tas med motiveras här (2.1.3). Problemet att olika många handskrifter och fragment förtecknas av forskarna³⁴ hör till vad Böttrich har kallat bristen på bearbetning av materialet, och kan inte lösas här (Böttrich 1996:790 f.). Hans utförliga handskriftslista har fördelen att inkludera Jatsimirskij 1921 (Böttrich 1992:3). Flera forskare anger manuskriptens språkliga drag. I uppsatsen används Andersens signa (handskriftsbeteckningar), som anges först, och sedan respektive forskares signum, och data om textomfånget enligt Böttrich (Böttrich 1992:3). 'Publicerad' är här en vetenskapligare utgåva än en 'utgiven'. Handskrifter utan historia eller proveniens anges inte. De viktigaste handskrifterna är här numrerade, angivna med signa i fetstil, och indelas i längre recension, kortare recension och fragment:

2.1.1 Längre recension

1. R (Andersen 2016:92, Vaillant 1952:vii) = **No 321** (Ivanov 1970:165, Böttrich 1992:3, Sokolov 1899:0³⁵) = **A** (Navtanovič 2000:74, Sokolov 1910:10 f) = 4 (Jatsimirskij 1921:83) = **NBL 321/447** (Macaskill 2013:10).

1.1 Beskrivning av handskriften

Format³⁶ 4°, bandet har 346 blad, *2 Hen* (0, 1–73:9) f. 269r–f. 323v, skriven av en hand, semiunical,³⁷ moldavisk avskrift på papper av kanske bulgariskt-serbiskt original (Sokolov 1910:16; Navtanovič 2000:74, Christova 2008:18). Marginalernas cinnoberbokstäver tycks inte ange kapitelindelningen. Bunden i ett band med verk av Efraim Syriern, Atanasius av Alexandria, *Apokalypsen* tolkad av Andreas av Caesarea, ett slaviskt-rumänskt lexikon, m. fl. (Sokolov 1910:11 f.). Med två upptäckta foton av **R** omdaterade Christova, som hänvisar till

³² Termerna växlar starkt hos olika forskare. Här används termen 'recension'.

³³ Navtanovic 2000:52, not 233 om att båda textrecensionerna har använts. Jfr Böttrich 1992:18 ff., 20 (73 kap.).

³⁴ Jatsimirskij 1921:81 ff. (37 hskr. och frgr.), Navtanovič 2000:48 ff. (9 hskr., drygt 10 frgr.), Orlov 2005:148, not 1; 347 (23 hskr. och frgr.), Böttrich 1992:1 ff., 20 ff. (42 hskr. och frgr.), Macaskill 2013:10 f., 12 ff. (23 hskr. och frgr.)

³⁵ Sokolov 1899:0 = onummerad sida före Sokolov 1899:1. Badalanova Geller 2010:14 anger oriktigt textens fol som 269–232, istället för 269–323.

³⁶ Beteckningarna på format i Navtanovič 2000:48 ff. har här översatts till de motsvarande svenska.

³⁷ Полуустав, 'Semiunical', är en typ av skrift, känd från grekiska och slaviska kyrilliska handskrifter. Semiunical placeras mellan uncial och kursiv (скоропись) och den karakteriseras av mindre noggrannhet i bokstävernans form samt större antal förkortningar (Ščepkin 1967:132 ff.).

St. Novakovičs och J. Ivanovs forskningar, 2008 manuskriptet från 1500-tal till 1300-tal; några vattenmärken syns inte (Christova 2008:18).

1.2 Historia och proveniens

Handskriften testamenterades till Nationalbiblioteket, Belgrad, av läraren Jordan Chadži Konstantinov-Džinot (1818–82), och studerades 1881 av V. V. Makušev (Sokolov 1910:10). Oberoende av Makušev hittade Sokolov den i augusti 1886 i detta bibliotek, och publicerade den 1899 (Sokolov 1899:0, 1910:10). Den förstördes i brand 1941 (se nr 7), och översattes av Badalanova Geller 2010, från Sokolovs text (Badalanova Geller 2010:2).

2. J (Andersen 2016:92, Böttrich 1996:791, Vaillant 1952:vii) = **Я** (Navtanovič 2000:76, Ivanov 1970:167, Sokolov 1910:44 f) = **BAN 13.3.25** (Macaskill 2013:10).

2.1 Beskrivning av handskriften

Format 4°, 1500-tal, moldavisk, (bulgarisk enligt Ivanov 1970:165), bandet har 125 blad. 2 *Hen* (0, 1–71:4) f. 93r–f.125r har cinnoberbokstäver i texten, och cinnobersiffror i marginalerna (Sokolov 1910:47). Pappersavskriften³⁸ är gjord i Rumänien, eller Valakiet, indelad i 78 avsnitt, i ordnad nummerföljd (Badalanova Geller 2010:12; Ivanov 1970:165). Bandet har tre delar: blad 1–27 (utdrag ur *Fäderna*), blad 28–92 (Berättelser och Levnadsteckningar ur *Läse-Menäer*, september), blad 93–125 (där 2 *Hen*). **J** är längre än **P** men liknar annars den, och slutar mitt i kap. 71.

2.2 Historia och proveniens

Handskriften förvaras i БАН, Ryska Vetenskapsakademins Bibliotek (f d A. I. Jatsimirskijs samling, 25), S:t Petersburg. Den upptäcktes i augusti 1895 av Sokolov³⁹ i en grupp handskrifter utförda ur Rumänien eller Moldavien av studenten Jatsimirskij (Sokolov 1910:9; Badalanova Geller 2010:26, not 80). Den översattes 1983 av Andersen efter mikrofilm från БАН, och publicerades av Macaskill 2013 (Andersen 1992:518; Macaskill 2013:38 ff.). **J** saknar beskrivning i БАН.⁴⁰

3. P (Andersen 2016:92, Böttrich 1996:791 f, Vaillant 1952:viii) = **II** (Navtanovič 2000:75, Ivanov 1970:167, Sokolov 1899:0; 1910:32) = **GIM Hludov** (Macaskill 2013:10).

3.1 Beskrivning av handskriften

Format 4°, sydrysk, bandet har 237 blad, 2 *Hen* (0, 1–68:7) blad 1–25, skriven år 1679 i Poltava, Ukraina. **P** numreras i 63 'ord', med kapitelrubriker. I ett band med Kirill Trankvilons *Den prisvärda Pärlan* (Černigovsk 1646) (Sokolov 1910:33, Böttrich 1996:791). **P** och **R** delar rubrik.

3.2 Historia och proveniens

³⁸ Mejl 2018-02-08 från Maria VI. Korogodina, БАН, S:t Petersburg, till HF.

³⁹ Uppgiften i Charlesworth 1979:317 att Sokolov "aldrig hade direkt nytta" av **J** är oriktig.

⁴⁰ Mejl 2018-02-16 från Ekaterina S. Diligul, БАН, S:t Petersburg, till HF.

Handskriften förvaras i ГИМ, Statens Historiska Museum, Moskva. Upptäckt i A. I. Hludovs bibliotek och publicerad 1880 av A. N. Popov (Sokolov 1910:4 f.). Andersen använder **P**:s kapitelrubriker i översättningen av **A** och **J** (Andersen 2016:99, 141).

2.1.2 Kortare recension

4. A (Andersen 2016:92, Böttrich 1996:792) = **M** (Navtanovič 2000:48) = **5** (Jatsimirskij 1921:84) = **BAN 45.13.4** (Macaskill 2013:11).

4.1 Beskrivning av handskriften

Format 2°, 1500-tal. Bandet är en nordrysk kronograf med 366 blad. *2 Hen* (0, 1–72:10) f. 357r–f. 366v är skriven i två spalter, på papper⁴¹ i semiunical med underrubriker i cinnober. Den är en avskrift av en bulgarisk protograf eller av ett sydryskt original (Badalanova Geller 2010:13, Navtanovič 2000:49).

4.2 Historia och proveniens

Handskriften som förvaras i БАН, S:t Petersburg, upptäcktes i juni 1902 i Vologdas ärkebiskopshus av V. I. Sreznevskij.⁴² *2 Hen* studerades 1964⁴³ av Meščerskij, och fotokopia av texten översattes 1983 av Andersen (Andersen 2016:92, not 2). Navtanovič utgav **A** 1999, med konjekturer från andra manuskript.⁴⁴ Likheter med **U** (**5** nedan) gör att frågan har ställts: Är **A** en kopia av den äldre **U** (Meščerskij 1973:213)?

5. U (Andersen 2016:92, Böttrich 1996:792, Vaillant 1952:v) = **Y** (Sokolov 1899:0; 1910:33 ff., Navtanovič 2000:49, Ivanov 1970:165) = **GIM Uvarov 3(18)** (Macaskill 2013:11).

5.1 Beskrivning av handskriften

Format 2°, 1400-tal. Nordryskt eller serbiskt kronografband med 638 blad. *2 Hen* (0, 1–72:10), f. 626v–638v är en pappersavskrift⁴⁵ från en tidigare bulgarisk protograf, eller från ett sydryskt original (Badalanova Geller 2010:12, Ivanov 1970:165, Navtanovič 2000:51). I ett band med *Josuas bok*, *Esters bok*, *Pentateuken*, *Domarboken*, *Kungaböckerna*, *Rut*, *Jerusalems Fångenskap* av J. Flavius, *Alexanderromanen*, utdrag från verk av Georgios Hamartolos m fl.⁴⁶ **U** delar en utförlig rubrik, indelning i 'kapitel', och språkliga drag med **A**; **U** liknar i innehållet **A** nästan helt (Navtanovič 2000:49, 51).

5.2 Historia och proveniens

Handskriften förvaras i A. S. Uvarovs samling, ГИМ, Moskva. Den upptäcktes 1893 av Morfill och publicerades av Sokolov 1899 och 1910 (Sokolov 1899:0, Böttrich 1992:27). **U** antogs av Sreznevskij vara originalet till **A** (Vaillant 1952:iv, Navtanovič 2000:51, not 229). **U** ansågs av Vaillant att stå närmast *2 Hen*:s grekiska förlaga.

⁴¹ Mejl 2018-02-08 från Maria Vl. Korogodina, БАН, S:t Petersburg, till HF.

⁴² Navtanovič 2000:49, not 224. Navtanovič 2000:33 not 152 ger oriktigt intrycket att Meščerskij fann den.

⁴³ Andersen 2016:92 och Charlesworth 1979:317 anger att Vaillant inte kände till **A**. Macaskill 2013:11 är här alltså oriktig.

⁴⁴ Mejl 2017-11-28 från L. M. Navtanovič till HF. "Published" i Macaskill 2013:14 stämmer alltså inte.

⁴⁵ Mejl 2018-02-08 från Svetlana V. Bedrak, ГИМ, Moskva, till HF.

⁴⁶ Verken är i Navtanovič 2000:49 och Meščerskij 1973:212 ff i ett band med **A**, men i Sokolov 1910:33 med **Y**.

6. B (Andersen 2016:92, Böttrich 1996:792, Vaillant 1952:v) = **B** (Navtanovič 2000:51, Sokolov 1910:54) = **E V Barsov** (Ivanov 1970:166) = **GIM Barsov** (Macaskill 2013:11).

6.1 Beskrivning av handskriften

Format 4°, 1600-tal. Bandet är en rysk kronograf med 334 blad, med cinnoberrubriker i texten. 2 *Hen* (0, 1–72:10⁴⁷) 9r–34v, är skriven av en hand, kursiv, pappersavskrift.⁴⁸ I bandet finns 1 *Mos, Tolkovaja Paleja*,⁴⁹ verk av Metodius av Patara, *Nikodemusevangeliet*, kronografer, m fl.

6.2 Historia och proveniens

Handskriften förvaras i E. V. Barsovs samling, nr 2729, ГИМ, Moskva. Den upptäcktes av Sokolov 1892 i material ur Barsovs samling (Sokolov 1910:8). Han publicerade den 1899 (Sokolov 1899:0). **B** översattes 2013 av Macaskill (Macaskill 2013:269 ff.).

7. N (Andersen 2016:92, Böttrich 1996:792 f., Vaillant 1952:v) = **H** (Navtanovič 2000:52, Sokolov 1910:72) = **151** (Ivanov 1970:165) = **NLB 151/443** (Macaskill 2013:11).

7.1 Beskrivning av handskriften

Format 4°, 1500–1600-tal, serbisk avskrift av tidigare rysk text (St. Novaković 1884, i Navtanovič 2000:53, not 235). Bandet har 189 blad, och två delar: blad 1–24, 1500-tal, med 2 *Hen* (1:1–67:3), och blad 25–189, 1600-tal. I det finns verk av frågor–svar-typ, av Atanasius av Alexandria, m fl. **N** har jämfört med **A**, **U**, **B** många lakuner, och är delad i 10 delar.⁵⁰

7.2 Historia och proveniens

Handskriften fanns i Nationalbiblioteket, Belgrad, No 151/443, men förstördes vid branden 1941 där. Den upptäcktes och utgavs 1884, på rekonstruerad serbiska, av Novaković (*Starine*, Zagreb, XVI, 1884, 67–81) (Macaskill 2013:15). Jfr **8** nedan.

8. V (Andersen 2016:92, Vaillant 1952:v, Böttrich 1996:792) = **B** (Navtanovič 2000:53, Sokolov 1899:0; 1910:74) = **125** (Ivanov 1970:165 f.) = **VL125** (Macaskill 2013:11).

8.1 Beskrivning av handskriften

Format 4°, 1600-tal, bandet har 362 blad, med 2 *Hen* (1:1–67:3) f. 308v–f. 330r. Det är en serbisk pappersavskrift från en tidigare rysk text (Repp 1963:59; Badalanova Geller 2010:12). I ett band med *Kort Nomokanon, Herrens Ord till Paulus, Ord från den helige Johannes Teologen, De heliga apostlarnas frågor om den allrarenaste Gudaföderskan*, o s v. **V** och **N** som delar indelning, rubriker, lakuner och slut i 67:3, antas ha samma förlaga (Böttrich 1996:793).

⁴⁷ Böttrich 1992:3 uppger omfånget oriktigt till 1a, 7–72:10.

⁴⁸ Mejl 2018-02-08 från Svetlana V. Bedrak, ГИМ, Moskva, till HF.

⁴⁹ *Tolkovaja Paleja* är en kompilation av GT-texter, *Jakobs Stege* och *Abrahamsapokalypsen*.

⁵⁰ Lakunerna anges i Navtanovič 2000:52 f.

8.2 Historia och proveniens

Handskriften förvaras i Österrikiska Nat.biblioteket, Wien, No 125. M. N. Speranskij gav i slutet av 1891 till Sokolov en kopia, som L. Stojanovič tagit 1891 från avskriften i Nat.biblioteket, Wien (Sokolov 1910:8, Navtanovič 2000:54, not 239). **V** publicerades 2003 av Tomislav Jovanovič (Macaskill 2013:15).

9. B² (Andersen 2016:92, Böttrich 1996:793, Vaillant 1952:v) = **B*** (Navtanovič 2000:54) = **från 1701** (Ivanov 1970:166) = **B¹** (Sokolov 1910:69) = **GIM Barsov²** (Macaskill 2013:11).

9.1 Beskrivning av handskriften

Format 4°, år 1701. Det ryska bandet har 129 blad, och två delar: blad 1–51 semiunical, 1600-talets slut; och blad 52–129 kursiv, från år 1701, med 2 *Hen* (1:1–67:3) f. 87r–f. 99r. I ett band med eskatologiska verk: *Profetia om sista dagarna, Johannes Teologens tal om vår Herres Jesu Kristi ankomst, Ord av helige profeten Jesaja, Amos son*, m. fl. (Sokolov 1910:70). Avskriften är påskriven med datum och namn (Navtanovič 2000:55, not 240). **B²** delar rubrik, indelning, och slut i 67:3 med **N, V**.

9.2 Historia och proveniens

Handskriften förvaras i Barsovs samling nr 2730, ГИМ, Moskva. Den lämnades av Barsov till Sokolov (Sokolov 1910:9), och utgavs 1910 i rekonstruerad form (Macaskill 2013:15).

2.1.3 Fragment⁵¹

10. Syn (Andersen 2016:92) = **MS 387(3)** (Macaskill 2013:11), 1500-tal, (2 *Hen* 71; 72).

11. Tr (Andersen 2016:92, Böttrich 1996:793) = **TSS 793** (Macaskill 2013:11, Böttrich 1992:3, 73), 1500-tal, från Treenighets-Sergiusklostret (2 *Hen* kap 67, 72). Förvaras i ПГБ (Ryska Stats Biblioteket), Moskva, och finns på nätet (Böttrich 1996:793, Macaskill 2013:17).

12. G (Andersen 2016:92, Macaskill 2013:18) = **730** (Böttrich 1992:3), 1500-tal, (2 *Hen* 65:1–4, 6–8 citerat i ett brev från ärkebiskop Gennadius av Novgorod /Böttrich 1992:3/). **G** publicerades av Popov 1880. Texten är nära texten i **B** (Macaskill 2013:18).

13. Rum (Andersen 2016:92) = **RM 578** (Macaskill 2013:11, Sokolov 1910:84), 1500-tal, (2 *Hen* 71–73:1), från Rumjantsev museet (Badalanova Geller 2010:15).

14. No. 41 (Macaskill 2013:11⁵², Böttrich 1996:794) = **KBM 27 (1104)** (Böttrich 1992:3), (2 *Hen* 71:1–72:10) 1600-tal, utgavs 1863 av N. S. Tichonravov.

15. No 42 (Macaskill 2013:11⁵³, Böttrich 1996:794) = **Vrbnika (Ivšić)** (Macaskill 2013:17) = **Vrbnik Nr 15** (Reinhart 2007:31).

⁵¹ Fragment **8** och **11** (hos Jatsimirskij 1921:81 ff) var okända för Böttrich (1996:791, not 31; 792), liksom hos Macaskill 2013:9, not 18, och troligen av Badalanova Geller 2010:13 f. **8** och **11** tas inte med här.

⁵² **No 41** anges här oriktigt som Andersens signum. Riktigt är Jatsimirskij 1921 (Böttrich 1992:3).

⁵³ **No 42** anges här oriktigt som Andersens signum. Riktigt är Jatsimirskij 1921 (Böttrich 1992:3). **No 42** saknas även hos Vaillant. Macaskill är även här oriktig.

15.1 Beskrivning av fragmentet

Text på kroatisk glagolitiska (2 *Hen* 70:22–72:9), från 1633–1652, i ett band med lokala tionderäkenskaper m.m. (Štefanić 1960:302 ff).

15.2 Historia och proveniens

Fragmentet skänktes till St. Ivšić 1924, som publicerade det 1931. Det bevaras i prästgården i Vrbnik, Krk, Kroatien. J. Reinhart översatte det 2007, och ansåg **No 42** stå närmast texten i **R, B, Rum** (Reinhart 2007:31 ff., not 12; 41). För Macaskill är texten i **No 42** närmast **TSS No 793** och **No 41**; han trycker **No 42** som ett appendix, och ger inte varianter av **No 42** i noter till sin **A**-text (Macaskill 2013:17, 257 f).

16. Chr (Andersen 2016:92, Vaillant 1952:vi, Böttrich 1996:793) = **IHP39** (Macaskill 2013:11) = **39** (Böttrich 1992:3, 72), 1600-tal, utgavs 1869 av Popov, (ur 2 *Hen* kap. 11–58).

17. Chr² (Andersen 2016:92, Böttrich 1996:793) = **590(155)** (Böttrich 1992:3, 73) = **RM 590(155)** (Macaskill 2013:16), (2 *Hen* 11:1–15:3), sent 1700-tal, utgavs 1910 av Sokolov.

18. p² (Andersen 2016:92, Vaillant 1952:viii) = **RM 3058** (Macaskill 2013:10, Böttrich 1992:3, 1996:793, Sokolov 1910:77), 1700-tal, f. 391–393. (2 *Hen* 28:1–32:2), texten finns i Rumjantsev-museet, Moskva. Texten står nära **P** enligt Macaskill (2013:16).

19. MPr (Andersen 2016:92, Vaillant 1952:v f, Böttrich 1996:794) = **РГБ, No 15** (Navtanovič 2000:55 f.) = **TSS 15 /РГБ, No 15/** (Macaskill 2013:11, 18 f.).

19.1 Beskrivning av handskriften

MPr *Merilo Pravednoe* (titeln ur Job 31:6) är ett juridiskt kompendium; del 1 har utdrag ur 2 *Hen* 40–65 (se Böttrich 1996:794). Äldst av fem kända avskrifter är **РГБ, No 15**, 1300-tal, pergament, f. 36–f. 38 (Navtanovič 2000:55 f.).

19.2 Historia och proveniens

РГБ, No 15 förvaras i РГБ, Treenighets-Sergius-samlingen, Moskva. Den publicerades 1863 av Tichonravov och publicerades i faksimil av M. Tichomirov 1961 (Sokolov 1910:2; Andersen 1992:517). **MPr** kan bygga på en antagen protograf för kortare recensionen (Macaskill 2013:18).

20. Отъ книгъ Еноха праведнаго, i hskr 171, blad 68, i *Katalog rukopisej biblioteki I. P. Saxarova*, 2:a utg., s. 38, [184-?] S:t Petersburg, 42 sid., 1600-tal. Här ett utdrag ur 2 *Hen*.⁵⁴ Förvaras i МК МК XII.A.66/4, (Ф 268), РГБ, Moskva.

21. Отъ книгъ Еноха праведнаго преже потопа. Изъ Румянцовской Кормчей..., *Ho 258*, л. 727 *обор.* = **Nr 25**, лл 727 об–729, år 1620 (Jatsimirskij 1921:86 f). Förvaras i

⁵⁴ Jag tackar A. Granberg för uppgift om denna hskr. Enligt mejl 2019-05-03 från Irina N. Berlova, РГБ, till HF, har РБГ beskrivningar av katalogen, men inte de handskrifter den förtecknar.

Rumjantsevmuseet (Nr 238), Moskva. Först publicerad, på ryska, av Pypin⁵⁵ 1862:15–16 (Böttrich 1992:3). Utdraget ur *2 Hen* 40–65 liknar 43:1 **A**, 44:1 **J**, 47:4, 48:4, 51:5 **J**, 52:14 **B**.

Koptiska fragment till *2 Hen*⁵⁶ :

Fragment 1r (*2 Hen* 36:3; 36:4 = 39:1; [39:2 (början)])

Fragment 1v (*2 Hen* 39:3 (forts.) –5; [39:6 (början)])

Fragment 2r [39:7 (forts.); 39:8; 37:1, 2; 40:1, 2 [40:3 (början)]]

Fragment 2v 40:4 (forts.), 5, 8–10 (början)

Fragment 3r [40:10 (forts.); 40:11–13; [41:1, 2; 42:1 (början)]]

Fragment 3v [42:1 (forts.); 42:2, 3 (början)]

De icke-slaviska fragmenten är viktiga för ändringar i ordningsföljden för kapitlen i *2 Hen* (Hagen 2012:12).

Beskrivning av fragmenten

Format: c:a 5 x 5 cm (**Fragment 1**), 8 x 7 cm (**Fragment 2**), 6 x 6 cm (**Fragment 3**), 700–900-talen, pergament, sahidisk koptiska, textinnehåll, se ovan. Fotografier (från 1972) och en preliminär översättning av **Fragment 1–3** visar att deras text liknar U (Hagen 2012:12 f).

Historia och proveniens

2009 fann Hagen i arkivet från en egyptisk expedition 1972, i Cambridge, koptiska fragment av *2 Hen* 36:3–42:3 från Qasr Ibrim (Nubien, vid gränsen Egypten/Sudan) i en kristen kloster- och kyrkoanläggning, senare förstörd. Var de nu finns är okänt. Fragmentens texttradition liknar den kortare recensionen och är hundratals år äldre än de flesta slaviska vittnenas. **Fragment 1–3** är ännu opublicerade.

2.2 Karakteristiska drag i fornkyrkoslaviskan i *2 Hen*

2.2.1 Språkets “semitismer”

Att *2 Hen*:s slaviska text har en semitisk påverkan är välkänt, men forskningens termer är här oklara. “Semitismer” gäller en *indirekt* påverkan från ett semitiskt språk. Den visar sig dels i 1/ ställen i *2 Hen* där GT är en tydlig innehållslig *intertext* (*grupp I*, för exempel se 1.4), dels 2/ i övriga exempel (*grupp II*). Om urspråket översattes till grekiska i Alexandria var grekiskan där säkert påverkad av *LXX*s grekiska, vilken i ordföljd och syntax präglades av hebreiska (Walser 2001:143 ff). J. Davilas tes att ett verks *imitationer* av *LXX* är svåra att skilja från en språklig *påverkan* från *LXX*, gäller inte att “semitismer” finns, utan motiven för deras uppkomst (Davila 2005:3 ff. Han berör inte *2 Hen*).

Grupp II kan indelas i 1/ lexikaliska, 2/ grammatiska eller 3/ syntaktiska, vilket lätt kan visas i *2 Hen*:s slaviska text, med följande utvalda exempel:

1. C:a 50 hebreiska transkriberade namn, som $\omega\phi\alpha\mu\iota\mu\sigma\kappa\omicron\epsilon$ ‘ofanim’ (20:1 **A**), och $\alpha\chi\alpha\upsilon\chi\alpha\mu\alpha$ ‘Achazuchan’ (57:2 **A**), samt $\chi\alpha\rho\iota\mu\iota\omega\mu\iota\alpha$ ‘Charimion’ (57:2 **A**).

⁵⁵ Pypin 1898:iii, 11 är oklar om en Henok-hskr från “VIII årh.”, hos (?) “Kejsrerliga sällskapet för älskare av gammal litteratur”. Sällskapet nämns i Jatsimirskij 1921:85, nr 11, men övriga uppgifter stämmer inte på nr 11.

⁵⁶ Uppgifter i det följande från Hagen 2012:1–34

2. Konstruktionen "...en människa tar fram \overline{w} чистѣи скѣтѣ några rena djur... ” (59:2 **J**), som är en inverkan av hebreisk partitiv genitiv.⁵⁷

3. Fler än 240 fall av konjunktionen и ‘och’ (\imath = hebreiskt *waw consecutivum*), som inleder de flesta satser, s. k. paratax. Hit hör även “Och det hände бы , när...” (3:1 **J**, 64:1 **A**, 69:16 **J**), som motsvarar det hebreiska וְיָ “och det blev” (*1 Mos* 1:3, 5, 7 osv). I 3:1 **A** (jfr Andersen 2016:110) står “Och jag var быхъ (aor. 1. sg. av вѣити ‘vara’), när jag talat ... ”. Slaviskan skulle haft вѣитъ (3. sg.) (**N**, **B**², **V**), men **A** skriver fel: быхъ.

Frasen пред, лицемъ его/гнѣимъ “inför hans/Herrens ansikte” (36:4 **A**, 41:2 **A**, 42:6 **A**, **J**, 45:1–2 **A**, **J**, o. s. v.) betyder “inför honom/Herren”.

Navtanovič anser att 2 *Hen:s* längre recension saknar den kortares “uppenbara hebraismer (utom dem som ofta möter i slaviska översättningar av Bibeln),” men säger senare ändå att frasen пред, лицемъ ‘inför’ är vanlig, särskilt i längre recensionen (Navtanovič 2000:92 f.). Hon påpekar att den kortare recensionen har de i slaviska mycket ovanliga въ лице och на лица med betydelsen ‘inför’ (Navtanovič 2012:73).⁵⁸ Hon ser i båda recensionerna “förekomsten av prepositionsreaktion, där på grekiska och slaviska frånvaro av preposition är karakteristisk, liknande exempel är i slaviska texten talrika: [рѣста] ко мнѣ (2.7, 4.1, 4.18, 9.6 o. s. v.)”, som belägg för 2 *Hen:s* “semitiska uroriginal” (Navtanovič 2000:163).

Hennes argument om hebraismerna finns på flera ställen (Navtanovič 2000 och 2012), och vilka hebraismer hon ser i längre recensionen förblir oklart. Därmed försvagas hennes textologiska argument, dels för kortare recensionens primat, dels för att 2 *Hen:s* yttersta ‘uroriginal’ troligen var semitiskt.

Andersen anger drygt 30 “hebraismer” i 2 *Hen*, men diskuterar inte alltid deras inverkan på verkets text (t. ex. Andersen 2016:125, 134 ff., 198 ff.).

Så länge förekomsten av *Grupp II* kan tolkas på flera sätt,⁵⁹ är semitismerna ensamma inte ett starkt argument för tolkningen av 2 *Hen*.

2.2.2 Stavning

2 *Hen:s* handskrifter visar på fornkyrkoslaviskans avsaknad av stavningsregler. Här är tre exempel.⁶⁰

1. Adverbet ‘mycket’, зѣло (i lexikonet, 8 ex. i **A**, 3 i **J**, 4 i **R**), зѣло (2 ex. i **A**, 8 i **J**), зѣло (6 ex. i **A**, 2 i **J**), зѣло (2 ex. i **A**, 3 i **J**), зело (1 ex. i **A**, 2 i **R**).

2. Verbet ‘vara’ вѣити, 3. p. sg. fut. вѣдет (i lexikonet, 1 ex. i **J**), вѣдетъ (4 ex. i **A**), вѣдет (2 ex. i **A**), вѣдет (1 ex. i **A**, 1 i **R**), вѣдетъ (1 ex. i **A**).

3. Substantivet ‘man’ мѣжь, mask. du. nom. мѣжа (1 ex i **J**), мѣжа (3 ex i **A**), мѣжа (9 ex. i **A**), мѣжа (7 ex. i **A**), мѣжа (1 ex. i **A**). (**J** har 16 pluralformer).

⁵⁷ Jämför Andersen 2016:199, om motsvarande konstruktion i 69:9 **J**.

⁵⁸ Macaskill 2013:284, not 100 noterar de olika prepositionerna (21:3), utan kommentarer.

⁵⁹ En semitism kan vara ett inslag i texten: “...och till dem som går пред, лицем ..inför Guds ansikte” (9:1 **A**), eller en skada i texten: “...dem som går på [на лица] Guds ansikte... ” (**B**). Jfr. Navtanovič 2009:119.

⁶⁰ Min lista här är inte komplett, då handskrifternas avvikelser i stavning inte redovisas i Macaskill (2013:7, 8).

2.2.3 Skadad text

Att 2 *Hen:s* handskrifter är “fördärvade intill att ofta vara oförståeliga” enligt Vaillant, har flera forskare sett (Vaillant 1952:xxv). Skadorna har *orsaker*, som ger *resultat* i den faktiska skadade texten. I *Bilagor*, Tabell 1, anges främst skadornas olika resultat, d. v. s. avvikelser indelade i grupperna A–E. I grupperna skiftar ordet ‘avvikelse’ något i betydelse.

I A betyder ‘avvikelse’ ofta en ortografisk avvikelse, som i A3: *изъ* ‘ur, från’ (prep.), istället för *изъ*. I B presenteras lexikaliska avvikelser, som i B5: *паче слнца* ‘än solen’, bör vara ...*пѣ луны* ‘än månen’. I C består avvikelserna av förväxlade eller feltolkade bokstäver som därmed förändrar ett ord, som i C4: *жоженіа* ‘försvinnande’ i stället för *хождєніе* ‘rörelse’. I D är avvikelserna syntaktiska, som i D2: ‘Och jag sade *рѣ восклоніса* jag reste mig upp’ – här saknas ‘och’ mellan två verb. I E är avvikelserna grammatiskt avvikande former, som i E1: *чѣдо мои* ‘mina barn’, som bör vara *чѣдѣ* (vok. neut. du.).

Den skadade texten hos 2 *Hen* gör att Ambrosianis teorier om relationen mellan avskrift och protograf inte kan användas här (Ambrosiani 1998:5 ff.): Vi saknar nästan uppgifter om 2 *Hen:s* skrivare, och särskilt om en och samma skrivare med “ett betydande antal handskrifter” (Ambrosiani 1998:6 f.).

2.3 Att tolka 2 *Hen:s* handskrifter

Tolkningen värderar och jämför vittnena om 2 *Hen:s* text. Här skall först tolkningar hos Andersen, Navtanovič, Böttrich och Macaskill granskas. Men allra först några oklarheter i forskningen.

2.3.1 Olösta frågor

När Böttrich 1996 översätter handskrift **R** hos Sokolov, översätter han bl a textvittnena **J** och **A** i fotnoter (Böttrich 1996:829 ff., 819 och not 134). I t. ex. i 8:5 **A**, 18:8 **A**, 22:6 **A**, 23:1 **A**, 39:5 **A**, 43:2 **A**, 44:2 **J**, 56:1 **J**, 64:6 **J**, 69:15 **A** avviker hans översättningar av **J** och **A** från Macaskills slaviska text (Macaskill 2013). Vilken slavisk text har Böttrich för **A** och **J**? Vad innebär det att **J** “inte var tillgänglig” för honom (Böttrich 1996:819, not 134)?

2.3.2 Diskussion – fyra frågor

Till sist skall jag diskutera forskningens ståndpunkter i följande frågor (se 2.1), som delvis går i varandra.

Fråga 1) Hur många är recensionerna?

Fråga 2) Varför och hur har recensionerna uppstått?

Fråga 3) Vilken recension är närmast verkets text?

Fråga 4) Vad vet vi om 2 *Hen:s* enskilda handskrifter?

Fråga 1

För Andersen, Macaskill och Böttrich är recensionerna olika inte bara i relativ längd, utan i innehåll och stil och “Charakter” (Andersen 2016:93, Macaskill 2013:19⁶¹, Böttrich 1992:55 f.). Ändå antar de två första forskarna fyra recensioner, just p. g. a. manuskriptens längd. För Macaskill markeras recensionernas olikheter olika starkt i skilda delar av 2 *Hen* (Macaskill

⁶¹ Märk Macaskill 2013:19, not 57, där förf. avgränsar sig mot sina tidigare teser i Macaskill 2012:83–102.

2013:19–21). Macaskills termer är oklara, när **p**² med omfånget 28:1–32:2 förs till längre recensionen! Även annars är hans argument otydliga och vaga.⁶² Böttrich 1992 ställer inte fråga 1, utan räknar med två recensioner (Böttrich 1992:55 f., och not 251). Sokolov ser två, sedan tre recensioner (Vaillant 1952:iv, bättre än Navtanovič 2000:23 f.). Navtanovič räknar med två recensioner (Navtanovič 2000:48, 74).

Att recensionerna skiljs till stil och innehåll är riktigt, men tesen kräver mer kunskap om manuskripten än som finns idag. Därför utgår jag från två recensioner, och noterar egenskaper hos handskrifterna (jfr Andersen 2016:93).

Fråga 2

Hur och varför recensionerna uppstod, ser Navtanovič som en del av sin forskningsfråga om 2 *Hen:s* slaviska översättning. Hon antar att från ett semitiskt “uroriginal” bakom grekiskan översattes den slaviska texten,⁶³ ur vilken översättning den längre recensionen uppstod. Hennes argument att den längre recensionens avvikelser är *slaviska* till sin natur och därför sena, verkar riktigt (Navtanovič 2000:87 ff., 97, 105 ff., slutsats 112). Basil Louriés tes, med stöd av de koptiska fragmenten, att den längre recensionen är översatt från en *syrisk* översättning från grekiska kan jag inte bedöma (Lourié 2017:225 ff.).

Om de koptiska fragmentens text kan visas likna den kortare recensionen, fanns denna innan översättningen till slaviska skedde (Macaskill 2013:20 f.).

Fråga 3

Vilken recension är närmast 2 *Hen:s* text? Andersen avstår från textkritik p. g. a. avsaknad av en kritisk textutgåva, och hans parallella översättningar av **A** och **J** innebär att “det stora textproblemet” (= min fråga 3) inte ställs (Andersen 2016:93). Men 1992 delar han in 12 avskrifter i sex familjer, i Vaillants efterföljd (Andersen 1992:517 f.).

Orlovs och Macaskills kritik av Böttrichs tes 1992 om interpolationer i 2 *Hen* (kap. 22, 39), och av Böttrichs tes om kortare recensionens (kap. 24–30) svaga textsammanhang, styrker denna recensions primat (Orlov 2005:152, not 5; 229, not 77; 253, not 192; Macaskill 2013: 21). Navtanovič når samma resultat om denna recension (ovan, fråga 2). Men hennes resonemang är ofta svåra att följa,⁶⁴ och alla argument är inte starka.⁶⁵ Den vetenskapliga tradition som Navtanovič 2000 refererar till kan kritiseras dels för att sakna distinktionen synkront-diakront perspektiv, dels för en vid och för allmän definition⁶⁶ av текстология/textologi. Detta begrepp⁶⁷ måste förutom detaljanalyser, även i viss mån innefatta verkets innehåll. Böttrich saknar argument för den längre recensionens primat (Böttrich 1996:790,

⁶² **p**²: Macaskill 2013:15. Otydliga: Först tre recensioner, sedan fyra (Macaskill 2013:10, 11). Vaga: Se polemiken mot Andersen, och Vaillant (Macaskill 2013:10, not 21), märk ordet ‘sense’.

⁶³ Att översättningen först skedde till glagolitiska, som sedan överförts till kyrilliska, hävdas av Vaillant, vilkens argument bestrids av Meščerskij, se Navtanovič 2000:30, 34.

⁶⁴ Hennes “likväl” och “icke desto mindre” bryter ofta tankegången (Navtanovič 2000:116, 119, 122, 142).

⁶⁵ Hur starkt är argumentet att dra in en text från den långt senare 3 *Hen* (Navtanovič 2000:102 ff., 119 f.)?

⁶⁶ Se Navtanovič 2009:117, not 48. Där hänvisas till D. Lichačev, och i Navtanovič 2000:4 till hans lärjunge A. A. Alekseev.

⁶⁷ Alekseev 1999:3 anser att textologin “erövrat en hållbar vetenskaplig position”, men utför inte vari den består.

819). Ännu 2012 hävdar han detta primat, men är öppen för att även den kortare kan ha ursprungliga läsningar (Böttrich 2012:42 f.).

Den textologiska argumentationen hos Macaskill, i noterna till hans översättning av handskrift **B**, är, trots vissa oriktigheter,⁶⁸ den bästa (Macaskill 2013:269 ff., noterna). Men den är ännu endast påbörjad, och tycks knappast ha tagit ställning till teserna hos Navtanovič 2000.

Fråga 4

Vad vet vi om enskilda handskrifter? Navtanovič ser i analysen samman mina frågor 3 och 4. Hon delar recensionerna i grupper: den kortare i två: 1/ **A**, **U**, och 2/ **B**, **N**, **V**, **B²**, och den längre i två: 3/ **R**, och 4/ **P**, **J**. Teorin att två grekiska original översatts avvisas av henne, p. g. a. gemensamma översättningsfel och *hapax legomena* i de slaviska recensionerna. I sitt stemma över 9 vittnen finner hon att läsningar i 2/ motsvarar dem i längre recensionen, och skiljer sig från dem i 1/ (Navtanovič 2000:44 ff., 62, 85, 97, 100 f.). Samma relation mellan **B** och längre recensionen tecknas, utförligare, av Macaskill, oberoende av Navtanovič (Macaskill 2013:14, och 269 ff.). Att **A** och **U** har “en äldre och helare sorts text” stöds med likheter med årskalendern⁶⁹ i *1 Hen*, fynd i Qumran, och **A** och **U**, samt analys av namnet ‘Vereveil’ (Navtanovič 2000:64). Att **B**, trots talrika fel, är “den enda” som “på ett ställe” (*2 Hen* 16:7) har en ursprunglig läsning, beläggs med en parallell till *1 Hen* 73:2 (Navtanovič 2009:119). Belägget för “ett äldre slags text” i **R** finner jag inte (Navtanovič 2000:62, 69, 100, hennes kursiveringar).

Navtanovič jämför ibland avskrifter, ibland recensioner, utan att ange avskrifterna, som inte alltid är identiska; t ex i 15:3 är de **U** och **R**, i 35:1 och 52:10 är de **A** och **R** (Navtanovič 2000:62 ff., 85 f.). Det blir otydligt när hon argumenterar med “den slaviska texten” i stället för med handskriftgrupperna 1–4 ovan (Navtanovič 2000:142). Hennes oklarhet här och ovan (se 2.2.1), kan tolkas som att mer arbete med fråga 4 (konkret kunskap om handskrifterna) krävs för att besvara fråga 2. Indelningen av avskrifterna i grupper hos Andersen 1992 pekar åt samma håll.

2.3.3 Den grekiska texten till *2 Hen*

Frågan var *2 Hen:s* grekiska text uppstod får olika svar. Böttrich förutsätter att *2 Hen:s* grekiska text var känd i Bysans, och att den fanns ännu på 1200-talet, då *2 Hen:s* längre recensions slaviska text sägs ha direkta litterära band till ett annat, angivet grekiskt verk (Böttrich 1992:55, 108, 144; 1996:802). Navtanovič förkastar Miliks tes att den grekiska texten skapades i Bysans senast på 800-talet (Navtanovič 2000:17). Lourié anser däremot att *2 Hen* “inte lämnat något spår” i Bysans (Lourié 2017:225).

⁶⁸ Ord saknas i not 52, 53, 288; tryckfel i texten 62:2 **B**; ologisk text not 320; i not 332 hävdas att upprepningen i 69:15 **B** delas av **A**, vilket är oriktigt.

⁶⁹ Skillnader mellan olika (mån- eller sol-) kalendrar, och dessas omfång, skiljer olika handskrifter åt.

3 ÖVERSÄTTNING AV 2 HEN

3.1 Principer för översättningen

- Den slaviska texten används enligt Macaskills utgåva, med dess kapitel- och versindelning, där ej annat anges. Egennamn som ‘Herren’, ‘Skaparen’ stavas här med stor begynnelsebokstav.
- Handskriften **A** (se 2.1.2, 4) är grund för översättningen. Målet är en på svenska läsbar översättning. Jag stavar svenska ord enligt SAOB (‘Hades’ m fl), och namn i Bibeln enligt *Bibel 2000*.
- I *Bilagor*: Tabell 1 förtecknas och kommenteras alla avvikelser i **A**:s text (textskadornas olika typer⁷⁰ anges enligt 2.2.3).
- Vid korrupta ställen i **A**, används bättre ställen i ett annat vittne ur kortare recensionen. När sådana bättre ställen saknas, används ett vittne i längre recensionen. Korrupta ställen i **A** kursiveras,⁷¹ och avvikelser namnges i enkla fotnoter.
- Kapitlen 36–40 i *2 Hen* återges enligt de koptiska fragmentens (se 2.2) ordningsföljd: 36–39–37–40, utan kap. 38.
- [] är tillägg av sådant som inte finns i den slaviska texten, men krävs för att den svenska översättningen skall bli läsbar.
- () är tillägg som hör till textens edition, men saknas i handskriften.
- {} är ord som finns i texten, men inte ska vara med i svensk översättning.
- (4–) är ett exempel på att utgåvan här inte anger text.
- Aorist particip översätts med ”efter att” plus temporal bisats.
- Textens mellanrubriker (24:2 **A** o. s. v.) och marginalanteckningar (3:1 **A** o. s. v.) väljer jag att återge med annat typsnitt.

3.2 Översättning av *2 Hen* (0:1–72:10 **A**, 73:1–9 **R**)

Från de hemliga böckerna om borttagandet av Henok, den rättfärdige.

O Herre, välsigna, Härskare!

(Kap 0: Förord) (1) Den vise [mannen], den store skrivaren, som Herren upptog. (2) till att se, att älska den Högstes boning, (3) och Guds allvisa och stora och oföränderliga allsmåktiga kungarike, (4) [och] den mycket stora Herrens tron – med många ögon och orubblig – [och] Herrens tjänares mycket lysande plats, (5) och den mäktiga, eldfödda himmelska härskarans ställning, den obeskrivliga kombinationen av en stor mängd makter (6) och de olika framträdandena, och kerubernas härskarans obeskrivliga sång, det oändliga ljuset, [till] att vara ett ögonvittne.

⁷⁰ Jfr Maas 1960:11 om olika “Gattung von Verderbnissen”.

⁷¹ Andersens översättning blir oriktigt lättflytande, när han utan kursivering brukar andra hskr. Andersen 2016:99 om sitt bruk av hskr **A**, **B** och **V**, och **J**, **R** och **P**. Han uppger till *2 Hen* 9:1 (‘Henok’ i dativ) att **U** läser som **A**, vilket inte stöds av Macaskills text (Andersen 2016:117).

(Kap 1:) (1) Och vid den tiden sade Henok: När för mig uppfyllts 365⁷² år, (2) i första månaden på månadens fastställda dag {1.⁷³} var jag i mitt hus ensam, (3) gråtande och sörjande med mina ögon. Medan jag vilade på min säng somnade jag. (4) Två män visade⁷⁴ sig för mig, mycket stora, såsom jag aldrig sett dem på jorden. (5) [Deras] ansikten brann såsom facklor, *ur*⁷⁵ *deras*⁷⁶ mun kom det ut såsom eld, och deras kläder var *brinnande flammor*,⁷⁷ och deras armar var som gyllene vingar – vid huvudet av min säng. Och de [två] kallade mig vid mitt namn. (6) Efter att jag stått upp ur min sömn, {och} stod [de två] männen vid mig tydligt. (7) Då skyndade jag och stod upp och föll på knä för dem [båda]. Och mitt ansikte glänste av skräck vid synen. (8) Och [de två] männen sade till mig: Var modig Henok! Var inte rädd! Den evige Herren har sänt oss till dig, och se, du skall idag gå med oss upp till himlen. (9) Och du skall säga till dina söner allt vad de skall göra på jorden. Och låt ingen *av*⁷⁸ ditt hus söka dig fram tills att Herren återlämnar dig till dem. (10) Och efter att jag hört dem, {och} gick jag [och] jag kallade mina söner, Metusalem⁷⁹ och Rigim. Och jag kungjorde för dem vad [de två] männen hade sagt mig.

(Kap 2:) (1) Och se, jag vet barn, jag vet inte⁸⁰ vart jag går eller vad som skall möta mig. (2) Och nu mina *barn*,⁸¹ avfall inte från Gud, och vandra inför Herrens ansikte, och följ hans bud, och vänd er inte från er frälsnings offer, och Herren skall inte vända sig från era händers verk. Låt inte gåvor åt Herren saknas, så skall Herren inte heller låta gåvor saknas för hans utvalda och i era förrådshus. Välsigna Herren både med förstlingar av hjordarna [och] av era nötdjur, och ni skall bli välsignade av Herren i evighet. Avfall inte från Herren och tillbed inte tomma gudar som inte har skapat varken himmel eller jord. (3) Må Herren göra era hjärtan trogna i hans fruktan. (4) Och nu mina barn, skall ingen söka mig *tills*⁸² Herren återlämnar mig till er.

(Kap 3:) 1:a.⁸³ (1) 1. Och *det hände*⁸⁴ när jag hade talat till mina söner, att [de två] männen ropade på mig. Och de [två] tog mig på sina vingar. 1:a himlen.⁸⁵ Och de [två] bar mig till den 1:a himlen och ställde mig där.

⁷² Böttrich 1992:132, not 347, och Badalanova Geller 2010:15 noterar att Henok vid Metusalems födelse är 165 år som i *LXX I Mos 5:21*, inte 65 som i hebreiska texten, men att Henoks *hela* ålder (*I Mos 5:23*) är 365 år.

⁷³ Ortografisk avvikelse: Macaskill 2013:41 anger inte om notisen finns i A:s text eller marginal.

⁷⁴ *ѡВИСТА* – att aor. du. 3. p. lånar ändelse från du. 2. p. anses inte som ett fel. Se *Bilagor* Tabell 1 till E5.

⁷⁵ Ortografisk avvikelse: A har ett stavfel.

⁷⁶ Lexikalisk avvikelse: text från B, B². A har ‘hans’.

⁷⁷ Lexikalisk avvikelse: text med stöd av 29:3 J. A har ‘sång, fördelning’ /dat.sg. eller gen./lok.du./

⁷⁸ Lexikalisk avvikelse: text från U. A har w.

⁷⁹ Namnet stavas på flera sätt. A har här *Μεουσαλομα* /ack./. Henoks söner är här två, men i 57:1, 2 A och 68:5 A flera, liksom i andra hskr. Jag stavar ‘Metusalem’ enligt SAOB 2018.

⁸⁰ Macaskill 2013:272, not 13, anser att A har tappat negationen, men det stämmer inte med hans text här.

⁸¹ Grammatisk avvikelse: Ordet har i A avvikande form för vok. neut. du..

⁸² Ortografisk avvikelse. Text enligt J. A har stavfel.

⁸³ Rubrik i A:s marginal, som förs in i texten av Macaskill (2013:47, not 20).

⁸⁴ Semitism. Text enligt N, B², V. A har ‘jag var’.

⁸⁵ Rubrik i A:s och U:s marginal, som förs in i texten av Macaskill (2013:47, not 28).

(Kap 4:) (1) Och de [två] förde inför mitt ansikte föreståndare, härskare över stjärnornas ordningar. Och de [två] visade mig deras banor och rörelsemönster från år till år. Och de [två] visade mig änglarna i ljus, de som behärskar de himmelska kombinationernas stjärnor. (2) Och de [två] visade mig där ett mycket stort hav, större än det jordiska havet. Och änglarna flög med sina vingar.

(Kap 5:) (1) Och de [två] visade mig förrådskamrarna för snö, och kyla, [och] förskräckliga änglar som bevakar förrådskamrarna. (2) Och de [två] visade mig där bevakningen av förrådskamrarna. Och de visade mig där förrådskamrarna för molnen, från vilka de går in och går ut.

(Kap 6:) (1) Och de [två] visade mig förrådskamrarna för daggen, som olja ur olivträdet. Änglar bevakade deras förrådsammare, och deras utseende var såsom [det] hos alla jordiska blommor.

(Kap 7:) (1) Och dessa [två] *män*⁸⁶ lyfte mig upp till andra himlen. Och de [två] ställde mig på den andra himlen. Och de [två] visade mig de fångna, bevakade av en måttlös dom. (2) Och jag såg där dömda änglar som klagade. Och jag sade till [de två] männen som var med mig: Varför är de plågade? (3) De [två] *männen*⁸⁷ svarade mig: De har avfallit från Herrens bud, de har inte lytt Herrens röst, utan gjort sin egen vilja. (4) Och jag bedrövades över dem. Och änglarna kastade sig ner inför mig och sade: Gudsmän, bed för oss till Herren! (5) Och jag svarade dem och *sade*:⁸⁸ Vem är jag, en dödlig människa att jag skulle be för änglar? Vem vet vart jag skall gå eller vem som skall möta mig? Eller vem skall be för mig?

(Kap 8:) (1) 3:e himlen. Och de [två] männen tog mig därifrån, Och de [två] förde mig upp till den tredje himlen. Och de [två] ställde mig i mitten av paradiset. Och denna plats har ett utseende av aldrig sedd skönhet. (2) Alla träd var med vackra blommor. Alla frukter var mogna. All näring flyter ständigt över. Varje doft är välluktande. Och fyra floder flyter förbi med stilla lopp: varje god trädgård får de att alstra mat. (3) Och livets träd finns på denna plats, på vilken Herren vilar när han går runt i paradiset. Och detta träd är obeskrivligt på grund av välluktens skönhet. (4–). (5) Och ett andra träd är intill, ett olivträd, som beständigt låter olja flöda. (6–). (7) Och alla träd har goda frukter, och det finns där inget ofruktbart träd, och hela platsen är välsignad. (8) Och änglarna som bevakar paradiset är synnerligen glänsande. Med stämman som inte tystnar och med skön sång tjänar de Gud alla dagar. Och jag sade: Hur överväldigande skön är [inte] denna plats! Och [de två] männen svarade mig:

(Kap 9:) (1) *Denna plats o Henok*⁸⁹ är beredd för de rättfärdiga, och för dem som skall uthärda prövningar i detta livet, som skall plåga sina själar, och som ska vända sina ögon från orättfärdigheten, och ska hålla en rätt dom – att ge bröd åt de hungriga, och att täcka de nakna med kläder, att upprätta den fallne, och att hjälpa de kränkta – de som vandrar inför Herrens ansikte, och tjänar honom allena. Åt dessa är detta berett, till evig arvedel.

(Kap 10:) (1) Och dessa [två] män tog mig därifrån och förde mig upp till den nordliga himlen och visade mig där en mycket hemsk plats. (2) Varje slags lidande och plågor är på

⁸⁶ Grammatisk avvikelse: Ordet har i A avvikande form för mask. nom. du..

⁸⁷ Grammatisk avvikelse: Ordet har i A avvikande form för mask. nom. du..

⁸⁸ Ortografisk avvikelse: A har stavfel.

⁸⁹ Grammatisk avvikelse: Text enligt V, N, B². A har det meningslösa 'för Henok'.

denna plats, och mörker och dimma. Och där är inget ljus. Men en mörk eld brinner ständigt på denna plats, och en flod av eld kommer ned på hela denna plats, kall is. (3) Och där är ett fångelse, och pinande änglar som bär skarpa vapen och pinar obarmhärtigt. (4) Och jag sade:⁹⁰ Hur väldigt hemsk är [inte] denna plats! Och [de två] männen svarade mig: Denna plats, *Henok*,⁹¹ är beredd åt de ofromma som utför gudlösheter på jorden, de som utför besvärjelser och baktaleri, och skryter med sina gärningar. (5) De stjäla hemligt själar, de som löser det bindande oket, och som blir rika av orätt ur främmande egendom, och som dödar de hungriga med hunger, då de inte kunde mätta dem, och då de inte kunde kläda dem, klädde av de nakna. (6) De som inte erkände sin Skapare, men tillbad intiga gudar, de som tillverkar snidade bilder och tillbeder handgjort [människo]verk. Och åt alla dessa är denna plats beredd, till evig arvedel.

(Kap 11:) (1) Och de [två] lyfte mig till 4:e himlen. Och de [två] visade mig där alla banor och alla solens och månens⁹² strålar. (2) Och jag mätte deras bana. Jag jämförde deras ljus. Och jag såg att solen hade sjufalt mer ljus än *månen*.⁹³ Deras krets och deras vagn, på vilken var och en far, går som vinden. Och de har ingen ro, de går dag och natt, och vänder åter. (3) Och fyra stora stjärnor hänger på höger sida om solvagnen och fyra på vänster sida, (4) och änglar som går före solvagnen.

(Kap 12:) (1) Flygande andar – (2) varje ängel har 12 vingar – som drar solvagnen, varvid de bär dagg och hetta, när Herren befäller att gå ned till jorden (3) med solens strålar.

(Kap 13:) (1) Och [de två] männen förde mig till öster av himlen, och de visade mig portar ur vilka solen går ut, enligt fastställda årstider, och enligt månadernas omlopp, i hela året, och enligt dagarnas förminskning och återvändande, (2) – sex dörrar, av dem en öppen, och av 31 stadier. Jag mätte deras storlek, men jag kunde inte fastställa deras storlek. (3) Genom dessa, genom vilka solen går in, går den också ut, till väster. Genom första porten⁹⁴ kommer den ut 42 dagar, genom den andra 35 dagar, genom den tredje 35 dagar, genom den fjärde 35 dagar, genom den femte 35 dagar, genom den sjätte 42 dagar. (4) Och åter vänder den tillbaka genom sjätte porten, enligt årstidernas förlopp, och går in genom den femte porten 35 dagar, genom den fjärde porten 35 dagar, genom den tredje porten 35 dagar, genom den andra 35 dagar. (5) Och årets dagar går till ända, enligt årstidernas återvändande.

(Kap 14:) (1) Och [de två] männen förde mig upp, till *väster*⁹⁵ i himlen. Och de visade mig där sex stora öppnade portar, liknande de östliga himlarnas omkrets mittemot, i vilka solen går *ned*,⁹⁶ motsvarande dess uppgång i de östliga portarna, och enligt antalet dagar. (2) Så går den *ned*⁹⁷ genom de västliga portarna. Och när den går ut ur de västliga portarna, [då]

⁹⁰ Ortografisk avvikelse: **A** har stavfel.

⁹¹ Avvikelse p g a feltolkade bokstäver: Text enligt **U**, **B**², **V**. **A** har 'ungdom'.

⁹² Lexikalisk avvikelse: ovanlig översättningen av ordet i **A**.

⁹³ Lexikalisk avvikelse: Text enligt **J**. **A** har 'solen'.

⁹⁴ **ἄρτα** är neutr, *pl. tantum*, men översättes här med sg.

⁹⁵ Ortografisk avvikelse: **A** har stavfel.

⁹⁶ Ortografisk avvikelse: **A** har stavfel.

⁹⁷ Ortografisk avvikelse: **A** har stavfel.

{och} *tar*⁹⁸ fyra änglar av dess krona och bär den upp till Herren. (3) Men solen vänder sin vagn, och går utan ljus, och där sätter de kronan på den.

(Kap 15:) (1–). (2–). (3) De [två] visade mig denna solens ordning och portarna genom vilka den går in och kommer ut. Ty dessa portar har Herren gjort, så att solen skall visa timmarnas mått för året.

(Kap 16:) (1) Men månen har en annan ordning. De [två] visade mig alla dess banor och alla dess varv. [De två] männen *visade*⁹⁹ mig portar, och de visade mig 12 portar åt öster till, de visade mig en krona, genom vilken månen går in och kommer ut enligt de vanliga [års]tiderna: (2) genom den första porten åt öster till 31 dagar som känt är. Men genom den andra 35 dagar som känt, och genom den tredje 31 dagar som bekant, och genom den fjärde 30 dagar som känt, och genom den femte 31 dagar enligt ordning, och genom den sjätte 31 dagar som bekant, den 7:e 30 dagar som bekant, genom den åttonde 31 dagar som det skall, och genom den 9:e 31 dagar exakt, och genom den tionde 30 dagar som *bekant*,¹⁰⁰ genom den 11:e 31 dagar som *bekant*,¹⁰¹ genom den 12:e porten går den in och andra dagen¹⁰² exakt. (3) Detta [sker] likaså i de västliga portarna enligt omloppet och enligt de östliga portarnas antal. (4) Så går den också in genom de västliga portarna, och fulländar året, 365 dagar.¹⁰³ (5–). (6) Med fyra uttagna [dagar] går den in i året. Därför är de extra utanför himlen och året. Och i antalet dagar skall de inte inräknas, eftersom de överstiger årets tider: 2 nya månader till sin fullkomning. (7) När de västliga portarna är till ända, vänder den om och går till de östliga med sitt ljus. Så går den dag och natt i en krets, dess *runda*¹⁰⁴ är lik himlen, och vagnen, på vilken den stiger upp, är en vind som går undan, [och] drar dess vagn med dess flygande andar, sex vingar åt varje ängel. (8) Detta är månens ordning.

(Kap 17:) (1) Men i mitten av himlen såg jag beväpnade härskaror: De tjänade Gud med [hand-]pukor och instrument, med oupphörliga röster.

(Kap 18:) (1) 5:e himlen. Och [de två] männen tog mig därifrån och förde mig upp till den femte himlen. Och jag såg där många härskaror, och *Grigories*.¹⁰⁵ Deras utseende var såsom en människas utseende, deras storlek större än stora underverk. (2) Och deras ansikten var sorgsna och deras munnar tigande, och det fanns ingen [guds-]tjänst. Och jag sade till männen som var med mig: Av vilket skäl är de så väldigt sorgsna och deras ansikten nedslagna och deras munnar tigande, och [är det] ingen [guds-]tjänst i denna himmel? (3) Och [de två] männen svarade mig: Dessa är *Grigories*,¹⁰⁶ som avsöndrade från sig 200 furstar, 200 som gick i deras spår. (4) Och de steg ned till jorden, och slöt ett förbund på toppen av berget

⁹⁸ Ortografisk avvikelse: **A** har stavfel.

⁹⁹ Grammatisk avvikelse: Verbet är i **A** böjt i du. 2. p.

¹⁰⁰ Ortografisk avvikelse: **A** har stavfel på två tidigare ställen.

¹⁰¹ Ortografisk avvikelse: **A** har stavfel.

¹⁰² **A** är korrupt. '22 dagar' anges oriktigt för **A** av Böttrich 1996:871, not 2 a), och Macaskill 2013:279 f., not 74, utan att uppge att det är Vaillants rekonstruktion enligt **R**, enligt Andersen 2016:128, not d).

¹⁰³ **B**, **B**², **V**, **N** läser 364, Andersen 2016:130.

¹⁰⁴ Lexikalisk avvikelse: Text enligt **B**. **A** har 'liksom'.

¹⁰⁵ **A** stavar григоръи.

¹⁰⁶ **A** stavar григоріи.

Hermon, för att befläcka sig med mänskliga hustrur. (5–). (6) Och de befläckade sig, och Herren dömde dem. Och dessa klagar över sina bröder och över smäleken som har skett [dem]. (7) Men jag sade¹⁰⁷ till *Grigorierna*:¹⁰⁸ Jag har sett era bröder och jag kände deras verk och visste deras böner. Och jag bad för dem, men Herren hade dömt dem *under jorden*¹⁰⁹ tills himlar och jord förgår. (8) Varför väntar ni på era bröder, och tjänar inte inför Herrens ansikte? Sätt igång den tidigare [guds-]tjänsten, tjäna i *Herrens*¹¹⁰ namn så att ni inte gör Herren er Gud upprörd och han störtar ned er från denna plats. (9) När jag stod trumpetade de i 4 trumpeter unisont och *Grigorierna*¹¹¹ började tjäna som med en röst [och] deras stämman steg upp till Herrens ansikte.

(Kap 19:) (1) 6:e himlen. Och [de två] männen grep mig och förde mig därifrån upp till sjätte himlen. Och jag såg där 7 änglar förenade, mycket glänsande och härliga. Och deras *ansikten*¹¹² var som den glänsande solens strålar. Det fanns ingen skillnad i deras ansikten eller gestalt eller sammansättningen av deras kläder. (2) Dessa verkar [och] studerar världens goda ordning, stjärnornas [och] solens och månens *rörelse*.¹¹³ (3) Och dessa är ledare för änglarna och de himmelska stämmorna. Och de försonar allt himmelskt liv, vårdar både buden och påbudet och [där finns] välljudande röster och sång, och varje [sorts] prisande och hyllning. (4) Och det finns änglar satta över tider och år. Och änglar över floder och hav, änglar över frukter och gräs, och [över] allt som fortplantar sig. (5) Och änglar för alla människor och dessa ordnar varje liv och skriver ned det inför Herrens ansikte. (6) Och i deras mitt är 7 Fenixar,¹¹⁴ 7 kerubim, *sexvingade*,¹¹⁵ sjungande med en röst till varandra, och de sjunger till varandra. Deras sång är inte att beskriva. Herren fröjdar sig över sin fotapall.

(Kap 20:) (1) 7:e himlen. Och [de två] männen lyfte mig därifrån och bar mig upp till sjunde himlen. Och jag såg där ett stort ljus och – som eld – alla härskaror av kroppslösa, ärkeänglar, änglar och den lysande ställningen av [änglarna] ofanim. Och jag greps av skräck och började darra. (2) Och [de två] männen tog mig i deras *mitt*.¹¹⁶ Och de [två] talade till mig: Var vid gott mod Henok, frukta icke! (3) De [två] visade mig Herren på avstånd, sittande på sin tron, och alla himmelska härskaror församlade enligt sin rang, som trädde dit och ärade Herren. (4) Och de vände åter om och gick till sina platser i jubel och i fröjd, i omåttligt ljus. Och de tjänar honom ärofullt,

¹⁰⁷ Jag följer inte Andersen 2016:133 som, utan argument, översätter λ_3 före verb i sg. med dubbelt pronomen (t. ex. ‘I, I said’) 23 gånger (t. o. m. 72:1 **A**), men i t. ex. 40:1 **J** med bara ‘I know’, trots utsatt λ_3 med verb i sg. Jfr. Macaskill 2013:294, not 184.

¹⁰⁸ **A** stavar григорієм.

¹⁰⁹ Grammatisk avvikelse: Ordet är i **A** felböjt.

¹¹⁰ Lexikalisk avvikelse: Text enligt **B**. **A** har ‘i eldens namn’.

¹¹¹ **A** stavar här григорѣ.

¹¹² Avvikelse p. g. a. förväxlade bokstäver. Text enligt **B**², **B**. **A** har ‘strålar’.

¹¹³ Lexikalisk avvikelse: Text enligt **V**, **N**, **B**². **A** har ‘födelse’.

¹¹⁴ Här (och i 12:1 **J**) åsyftas mytiska fåglar, se om dem Stojkova 2017:133 f.

¹¹⁵ Lexikalisk avvikelse: Här är troligen ‘7’ utelämnat (det finns i 19:6 **J**), **A**:s text blir bättre.

¹¹⁶ Syntaktisk avvikelse: Text enligt **B**². **A** är korrupt.

(Kap 21:) (1) på natten och avlägsnar sig inte heller på dagen från att stå inför Herrens ansikte, och de gör hans vilja och alla kerubims härskaror omger hans tron och avlägsnar sig inte, och de sexvingade betäcker hans tron, sjungande inför Herrens ansikte. (2) Och när jag hade sett allt detta gick [de två] männen ifrån mig och jag såg dem inte mer. De ställde mig ensam vid himmelens kant, och jag började bli rädd, [och] föll ned på mitt ansikte. (3) Och Herren sände en av sina härliga till mig, Gabriel, och han talade till mig: Var vid gott mod Henok, frukta icke! Stå upp och kom med mig och stå inför Herrens ansikte i evighet! (4) Och jag svarade honom och sade: *Ve*¹¹⁷ mig Herre! Min själ har vikit ifrån mig av skräck. Och kalla [de två] männen, som har fört mig till denna plats, till mig, ty till dem har jag talat. Och med dem skall jag gå inför Herrens ansikte. (5) Och Gabriel tog upp mig, som ett blad rycks bort av vinden och tog mig och ställde mig inför Herrens ansikte. (6–).

(Kap 22:) Om uppenbarelsen. (1) Om Herrens uppenbarelse. Jag såg Herren. *Hans*¹¹⁸ ansikte är mäktigt och övermåttan härligt och förskräckligt. (2) Vem kan skildra [och] överblicka [hur] Herrens ansikte är, mäktigt och övermåttan förskräckligt? Eller hans mångögiga och mångstämmiga? Och Herrens mycket stora tron, icke av händer gjord, eller deras plats som är runt om den, kerubims och serafims härskaror, eller deras oföränderliga och outsägliga, och icke tystnande (3) och härliga tjänst? (4) Och jag föll ned och tillbad Herren. (5) Och Herren ropade fram mig med sin egen mun: Var vid gott mod Henok, frukta icke! Stå upp och stå inför mitt ansikte i evighet! (6) Och Mikael, Herrens store ärkeängel, ropade upp mig. Och han förde mig inför Herrens ansikte. Och Herren prövade sina tjänare och talade till dem: Låt Henok träda fram, för att stå inför mitt ansikte i evighet! (7) Och de härliga tillbad, och de sade: Låt honom träda fram. (8) Herren talade till Mikael: Tag Henok och kläd av honom de jordiska kläderna. Och smörj honom med ljuvlig olja. Och kläd honom i härlighetens kläder. (9) Och Mikael klädde av mig mina kläder och smorde mig med ljuvlig olja. Och uppenbarelsen av denna olja var mer än ett stort ljus. Hans olja var såsom god dagg, och dess vällukt såsom myrra. Och dess strålar var som solens. (10) Och jag betraktade hela mig själv och jag hade blivit som en av de härliga. Och det var ingen synbar skillnad. Och Herren kallade fram Vereveil, en av sina ärkeänglar som var vis och som skrev ned alla Herrens verk. (11) Och Herren talade till Vereveil: Tag ut böckerna ur förråden, och ge Henok ett skrivrör och föreläs böckerna för honom. Och Vereveil skyndade sig och bar fram böcker till mig, förfinade av myrra. Och han gav mig skrivröret ur sin hand.

(Kap 23:) (1) Och han sade mig alla Herrens verk, och jorden och havet och alla elementen [och] banor och liv. Och årets förändringar och dagarnas gång och jordiska bud och instruktioner och välljudande sång, och molnens uppstigande och vindens utgång. (2) Och det hebreiska språket och varje slags språk för de beväpnade härskarornas nya sång, och allt som passar till lärande. (3) Och Vereveil berättade för mig i 30 dagar och 30 nätter. Och hans mun tystnade inte, han talade. Och jag vilade inte i 30 dagar och 30 nätter, medan jag skrev ned alla tecknen. (4) Och när jag hade slutat, talade Vereveil till mig: Sätt dig – skriv ned så

¹¹⁷ Lexikalisk avvikelse: Text enligt V, B², N. A har 'i mig'.

¹¹⁸ Lexikalisk avvikelse: Text enligt U, B. A har ett extra 'Herren'.

mycket [som] jag har berättat för dig. (5–). (6) Och jag satt för andra gången i 30 dagar och 30 nätter och skrev tillförlitligt. Och jag framställde 300 och 60 böcker.

(Kap 24:) (1) Och Herren kallade på mig och ställde mig till vänster om sig, *närmare*¹¹⁹ än Gabriel. Och jag tillbad Herren. (2) Och Herren talade till mig: Vad du än har sett Henok, som står och går, det är också skapat av mig. Men jag ska låta dig få veta: **Om skapelsens tillblivelse.** Före, innan allt var skapat, så hade jag skapat det varande ur ickevarat. Och synliga [varelser] ur osynliga. (3) Och inte hade jag kungjort mina hemligheter ens för mina änglar, eller berättat deras tillkomst för dem – eller har de förstått min oändliga och obegripliga skapelse, som jag idag låter dig få veta? (4) Innan något synligt ännu fanns, [och] ljuset öppnat sig, vandrade jag – mitt i ljuset – omkring i de osynliga, som en av dem, såsom solen färdas runt från öster till väster, från väster till öster. (5) Men också solen finner vila. Men jag fann ingen vila, ty jag skapade¹²⁰ allt. Men jag övervägde att skapa ett fundament, att skapa en synlig skapelse.

(Kap 25:) (1) Jag befälde i de understa: Låt en synlig komma ut ur de osynliga. [Och] Adail kom fram, övermåttan stor. Och jag betraktade honom, och se, han hade i magen en stor tidsålder. (2) Och jag sade till honom: Lös upp dig Adoil, och låt det ur dig upplösta bli synligt. Och han löste upp sig. (3) Och det kom ur honom en stor tidsålder. Och så bar den hela skapelsen som jag ville skapa. Och jag såg hur god den var. (4) Och jag ställde fram en tron åt mig själv och satte mig på den. Och jag sade till ljuset: Gå du högre och bli befäst och bli fundamentet för de översta. (5) Och inget finns, som är ovanför ljuset, utom intet. Och jag talade, [och]¹²¹ reste mig upp från min tron.

(Kap 26:) (1) Och jag ropade för andra gången ned i de understa: Må en av de osynliga komma ut, fast och synlig. Och där kom ut Aruchaz, fast och tung och mycket svart. (2) Och jag såg hur passande han var. (3) Och jag sade till honom: Gå du ned och bli befäst och bli de undres fundament. Och han gick ned och blev befäst. Och han blev de undres fundament. Och under mörkret finns inget annat, utom intet.

(Kap 27:) (1) Men i det jag omslöt etern med ljus (2) gjorde jag [den] tjock (3) och bredde ut den ovanpå mörkret.

(Kap 28:) (1–). (2) Men ur vattnet alstrade jag ett stort berg,¹²² men avgrundens dimmor befälde jag att torka ut. (3) Men det som jag inte sade, föll i det bottenlösa. (4) Havet samlade jag till en plats, och tämjde det med ett ok. Jag gav åt havet en evig gräns, som inte skall brytas igenom av vatten. Fästet reste jag upp och grundade ovan vattnen. (5–).

(Kap 29:) (1) För alla härskaror bildade jag himlarna, [och] solen av det stora ljuset. Och jag satte den på himlen, till att lysa på jorden. (2–). (3) Ur berget högg jag ut en stor eld. Och ur elden skapade jag alla okroppsliga härskaror och alla stjärnors härskaror, och kerubim och serafim och ofanim, och alla dessa slog jag upp ur elden. (4–). (5–). (6–).

¹¹⁹ Ortografisk avvikelse: A har stavfel.

¹²⁰ Ordagrant “ty jag var skapande /pres.part./ allt”.

¹²¹ Syntaktisk avvikelse: A saknar konjunktionen ‘och’.

¹²² *κΑΜΕΝΙΕ* ‘sten’ är inte sg. eller pl., utan ett kollektiv, därför översättningen ‘berg’, här och i 29:3 A.

(Kap 30:) (1) Jorden befallde jag att låta alla slags träd växa fram och alla berg, och varje levande gräs och varje levande frö, som frambringa frö. Så att innan jag ännu skapat levande själar, beredde jag dem näring. (2–). (3–). (4–). (5–). (6–). (7) Men havet befallde jag att frambringa sina fiskar, och varje reptil som kryper på jorden, och varje fågel som flyger. (8) [Och] när jag hade avslutat allt [detta], befallde jag min vishet att skapa människan. (9–). (10–). (11–). (12–). (13–). (14–). (15–). (16–). (17–). (18–).

(Kap 31:) (1–). (2–). (3–). (4–). (5–). (6–). (7–). (8–).

(Kap 32:) (1–). (2–).

(Kap 33:) (1–). (2–). (3) Men nu *Henok*,¹²³ allt vad jag har sagt dig, och vad du sett i himmelen och vad du sett på jorden, och vad jag har skrivit i böckerna – det har jag tänkt ut {och} genom min stora vishet. Jag skapade från det lägsta fundament och till det högsta och till deras slut. (4) Det finns ingen rådgivare, ingen efterföljare, jag själv är evig, icke med händer gjord. Mitt oföränderliga sinne är min rådgivare, och mitt ord är en gärning, och mina ögon skådar på allt. Om jag vänder bort mitt ansikte förgås allt detta, om jag ser på [det], består det. (5) Bruka ditt förstånd Henok, och erkänn den som talar till dig. Och ta till dig de böcker som jag har skrivit. (6) Och jag ger dig Semeil och Rasuil, som har fört dig upp till mig. Och gå ned på jorden och berätta för dina söner vad jag har sagt till dig, vad *du*¹²⁴ har sett från understa himlen och till min tron. (7) Alla härskaror har jag skapat. Det finns ingen som står mig emot eller inte lyssnar. Och alla underordnar sig mitt envælde och tjänar min absoluta makt. (8) Och ge dem böckerna av din handskrift, och de skall läsa dem och erkänna sin Skapare, och de skall förstå också att det inte finns någon Skapare utom mig. (9) Och ge böckerna av din handskrift vidare åt barnen, och [dina] barn till [sina] barn, och lär släktingarna, {och} släkte till släkte. (10) För jag skall ge dig Henok, en medlare, min arkistrateg Mikael, för att din handskrift och handskrifterna från dina fäder Adam och Osith, (11) inte skall förintas till sista tiden, eftersom jag har befallt de båda änglarna Ario och Marioch [detta], (12) dem som jag har insatt på jorden till väktare att bevaka [dem] över tiderna, [och] att övervaka dina fäders handskrifter, så att de inte skall förstöras i den kommande floden, som jag skall fullborda i din släkt.

(Kap 34:) (1) Jag känner människornas ondska, att de inte skall bära det ok som jag har lagt på dem, eller så den säd som jag har givit dem; men de har förkastat mitt ok och skall ta på ett annat ok. Och de skall så förödandets säd, och skall tillbe fåfänga gudar, och avstå från min absoluta makt. Och hela jorden skall synda genom orenheter och kränkningar, (2) och äktenskapsbrott [och] avgudatjänst. (3) Då skall jag sända en flod på jorden. Och jorden själv skall förstöras i en stor dy.

(Kap 35:) (1) Och jag skall lämna en rättfärdig man ur din släkt, med hela hans hus, som skall handla efter min vilja. Och ur deras säd skall uppstå ett släkte – ett sista, mångfaldigt – och [de skall] vara mycket hungriga. (2) Då, i utväljandet av detta släkte skall din och dina fäders handskrifts böcker uppenbaras, genom vilka jordens väktare skall visa dem för trofasta män. (3) Och de skall uttolkas för detta släkte, och de skall förhärligas i slutet mer än i början.

¹²³ Lexikalisk avvikelser: Text enligt V, N, B, B². A utelämnar namnet.

¹²⁴ Subjekten växlar: Gud talar, men citerar i mittens Henoks tal /"jag har sett"/.

(Kap 36:) (1) Nu Henok, ger jag dig en frist av väntan på 30 dagar att tillbringa i ditt hus och tala till dina söner om mig och till ditt husfolk, och till var och en som bevarar sitt hjärta. Och låt dem läsa och förstå att det inte finns någon utom mig. (2) Och efter trettio dagar skall jag sända änglar efter dig och de skall ta dig till mig och från jorden och från dina söner; de skall ta dig till mig. (3) Ty en plats är beredd för dig. Och du skall vara inför mitt ansikte från nu och till evigt. Och du skall se mina hemligheter. Och du skall vara en skrivare åt mina tjänare ty du skall skriva ned alla jordens ting och alla som är skapade på jorden och i himlarna. Och du skall bli för mig till ett vittne om den stora tidsålderns dom. Allt detta sade Herren till mig såsom en man talar med sin nästa. (4) Och nu mina barn, lyssna till er faders stämman, och till allt som jag idag bjuder er, så att ni vandrar inför Herrens ansikte, och så att allt vad ni gör må vara enligt Herrens vilja.

(Kap 39:)¹²⁵ (1–). (2) För jag är sänd från Herrens mun till er, för att säga till er allt som nu är, och allt som skall ske till domens dag. (3) Och nu mina barn, det är inte från min mun jag berättar för er idag, men från Herrens mun, från honom som har sänt mig till er. Ty ni hör mina ord ur min mun, en människas skapad likt er. Men jag har hört dem från Herrens mun av eld. Ty Herrens mun är en ugn av eld, och hans *ord*¹²⁶ är eldsflammar som kommer ut. Men ni mina barn ser mitt ansikte, hos en människa skapad likt er. Men jag såg Herrens ansikte, såsom järn glödande av eld, och utsändande gnistor. (4) För ni ser i ögonen hos en människa skapad likt er. Men jag såg Herrens ögon, såsom solens strålar lysande och skrämmande människans ögon. (5) Titta barn, ni ser min högra hand som vinkar till er, från en med *er*¹²⁷ likadant skapad människa. Men jag har sett Herrens högra hand som *hjälper*¹²⁸ mig, och som fyller himlen. (6) Ni ser omfattningen av min kropp, som är lik er. Men jag såg Herrens omfattning, utan mått [och] jämförelse – som inte har något slut. (7) Ni hör min muns tal. Men jag hörde Herrens ord såsom ett stort dån, när det är ständig upprördhet i molnen. (8) Nu mina barn, hör vad som sägs om en jordisk kung: Ängsligt och förfärligt är det att stå inför en jordisk kungs ansikte, hemskt är det, ty kungens vilja är död och kungens vilja är liv. Att stå inför kungens ansikte – vem uthärdar den oändliga ångesten eller den stora hettan?

(Kap 37:) (1) Men Herren kallade på en av sina äldre änglar, en förskräcklig, [och] ställde honom intill mig. Och åsynen av denna ängel var [som] snö och hans händer [som] is. Och han kylde av mitt ansikte, ty jag uthärdade inte fruktan för eldens hetta. (2) Så talade Herren alla sina ord till mig.

(Kap 38:–)

(Kap 40:) (1) Men nu mina barn: jag vet allt – det ena från Herrens mun, men det andra har mina ögon sett, från början och till slutet, och från slutet till återvändandet. (2) Jag vet allt och har skrivit ned böcker, till himlarnas slut och deras fullhet. Jag har mätt upp deras lopp, och deras härar. Jag fick veta och beskrev stjärnor, en mycket oräknelig mängd. (3) Vilken

¹²⁵ Kapitlens ordningsföljd återges enligt de koptiska fragmenten /se 3.1/, och U, A, V, N, B².

¹²⁶ Lexikalisk avvikelse: Tolkning av A:s förkortade skrivsätt.

¹²⁷ Lexikalisk avvikelse: Text enligt B. A har 'oss'.

¹²⁸ Avvikelse p g a feltolkade bokstäver: Text enligt B. A har 'vinkar till'.

människa förstår deras förändringar, deras omlopp eller banor, eller deras återkomster, eller deras ledare eller ledda? Inte ens änglarna vet om deras antal. Men jag har skrivit ned deras namn. (4) Och solens krets har jag mätt upp, och dess *strålar*¹²⁹ räknade jag. Och dess ingångar och dess utgångar, och alla dess banor, deras¹³⁰ namn har jag skrivit upp. (5) Och månens krets har jag mätt upp, och dess *rörelse*,¹³¹ och minskningen av dess ljus i varje dag och timme. Och dess namn har jag skrivit ned i böcker. (6–). (7–). (8) Molnens hus och deras *ordning*¹³² och deras vingar, och deras regn och deras regndroppar har jag utforskat. (9) Och jag har skrivit ned åskans muller, och blixstens under. Och de visade mig deras nyckelbevarare, deras uppgångar, dit de går enligt mått. De lyfts upp med en boja, de sänks med en boja, så att de inte med väldig¹³³ häftighet stöter till molnen och förintar allt på jorden. (10) Jag har skrivit ned snöns förrådsrum och haglets förrådsrum och den kalla luften.¹³⁴ Jag har observerat [års-]tiderna, hur nyckelbärarna fyller molnen med dem, och hur förrådsmagasinen inte blir tomma. (11) Jag skrev ned vindarnas förrådsrum. Och jag har observerat och sett hur deras nyckelbärare bär vågar och skäppor; *först lägger de dem i vågen*,¹³⁵ och därefter i skäppan; de skickar dem enligt mått ut till hela jorden, så att de inte låter jorden vackla genom en svår vindpust. (12) Därifrån blev jag förd ned och jag kom till domens plats, och jag såg Hades öppet. (13) Och jag såg där ett visst annat fält, som ett fängelse, den måttlösa domen. Och jag gick ner och skrev ned de dömdas alla domar, och jag lärde känna alla deras anklagelser.

(Kap 41:) (1) Och jag suckade och grät över de orenas fördärv. (2) Och jag sade i mitt hjärta: Salig är den som inte är född, eller som när han är född inte syndar inför Herrens ansikte, så att han varken kommer till denna plats eller måste bära denna plats' ok.

(Kap 42:) (1) Och jag såg vakterna till Hades' nyckel, stående vid de mycket stora portarna. Som stora ormar {och} var deras ansikten, som släckta facklor deras ögon, och deras tänder var blottade till deras bröst. (2) Och jag sade i deras ansikte: {och} att jag vore borttagen och inte hade sett er, eller erfarit era gärningar, och att ingen av min släkt bleve förd till er! (3) PARADISET. Och därifrån gick jag upp till paradiset, {och} de rättfärdigas. Och jag såg där en välsignad plats, och alla skapelser är välsignade, alla som där lever i glädje och i munterhet, (4–). (5) och i omätligt ljus, och i evigt liv. (6) Då sade jag: Mina barn, jag säger er: Salig är den som fruktar Herrens namn, alltid tjänar inför hans ansikte, och ordnar gåvorna, livets offergåvor, och lever livet och dör. (7) Salig är den som håller en rätt dom, (8) kläder den nakne med en klädnad och ger den hungrige bröd. (9) Salig är den som dömer en rätt dom för den föräldralöse och änkan, och hjälper varje kränkt. (10) Salig är den som vänder sig från förändringens väg, och vandrar på rätta vägar. (11) Salig är också den som sår

¹²⁹ Lexikalisk avvikelser: Text enligt **J. A** har 'ansikte'.

¹³⁰ Pluralformen syftar på /solens/ 'strålar'.

¹³¹ Avvikelse p. g. a. feltolkade bokstäver: Text enligt **B. A** har 'försvinnande'.

¹³² Lexikalisk avvikelser: Text enligt **J. R. A** har 'munnar'.

¹³³ **тяжкою** betyder egentligen 'tung'.

¹³⁴ Ordet försvinner i en onödig konjektur hos Vaillant 1952:21:6, som Andersen 2016:167 ansluter sig till.

¹³⁵ Syntaktisk avvikelser: Text enligt **J. A** saknar orden.

rätt säd, ty {och} han skall skörda sjufaldigt. (12) Salig är den i vilken sanningen är, så att han [också] talar sanning till sin nästa. (13) Salig är den som har barmhärtighet, sanning och ödmjukhet på sina läppar. (14) Salig är dem som begriper Herrens verk; för hans verks skull erkänner han konstnären.

(Kap 43:) (1) Och se mina barn, jordens kant har jag *överbägt*,¹³⁶ och skrivit upp. Jag har skrivit ned alla år. Och från åren ställde jag samman månaderna, från månaderna beräknade jag dagarna, och från dagarna beräknade jag timmarna. Jag har mätt upp och skrivit upp timmarna, och varje säd på jorden har jag skiljt åt. Och varje mått och varje rätt måttstock har jag mätt ut och provat. Jag har mätt och provat. (2) Ett år är mer ansett än ett annat år, så är en människa mer ansedd än en annan människa, den ene på grund av stora tillgångar, den andre på grund av hjärtats vishet, en annan på grund av kunskap, på grund av konstfärdighet och munnens tigan. (3) Men ingen är större än den som fruktar Herren. Ty de som fruktar Herren skall vara härliga i evighet.

(Kap 44:) (1) Herren har skapat människan med sina egna [två] händer, {och} till sitt ansiktets likhet. Liten och stor skapade Herren. (2) Den som smädar en människas ansikte, smädar Herrens ansikte. Den som förlöjligar en människas ansikte, förlöjligar Herrens ansikte. Den som föraktar en människas ansikte, föraktar Herrens ansikte. (3) Vrede och stor dom åt den som spottar en människa i ansiktet. (4) Salig är den som vänder sitt *hjärta*¹³⁷ till varje människa, som hjälp till den dömda, och att lyfta upp en nedslagen, och så ge till den behövande. (5) Ty vid den stora domen skall varje mänsklig handling förnyas med hjälp av det upptecknade. Salig är den för vilken måttet skall vara riktigt och vågen riktig och vikterna rätta. Ty vid den stora domens dag skall varje rydmdått och varje våg och varje vikt vara uppställd som på torget, och var och en skall erkänna sitt mått, och efter detta mått skall han få sin lön.

(Kap 45:) (1) När någon frambär offer inför Herrens ansikte, skall Herren öka hans belöning. (2) Den som förökar lamporna inför Herrens ansikte – Herren skall föröka hans skatt. (3) När begär Herren bröd eller lampor eller får eller nötboskap? Men därmed prövar Herren människans hjärta.

(Kap 46:) (1–). (2–). (3) Och då skall Herren sända sitt stora ljus, och *i detta*¹³⁸ skall domen vara. Så vem skall där kunna dölja sig?

(Kap 47:) (1) Nu mina barn, rikta sinnet mot era hjärtan. Och förnim er faders ord, så mycket som jag meddelar er från Herren mun. (2) Tag dessa böcker – böcker i handskrift av er fader – och läs dem, och i dem skall ni känna igen Herrens verk. (3) För det finns ingen utom Herren allena. (4) Han som har satt upp fundamentet på de obekanta, och spänt ut

¹³⁶ Syntaktisk avvikelse: *hapax legomenon* ΠΑΜΒΤΛΑ (A) tolkas här enligt Böttrich.

¹³⁷ Syntaktisk avvikelse: Text enligt V, N, B, B². A saknar ordet.

¹³⁸ Syntaktisk avvikelse: Text enligt B. A har 'i mörkret'.

himlarna på de osynliga. (5) Jorden satte han på vattnen och han grundade den på de obeständiga, han som ensam skapat de otaliga skapelseverken. Vem har räknat jordens stoft, eller havets sand eller molnens droppar? (6) Han som bundit samman jorden och havet med olösbare bojor, han som har slagit ut *stjärnornas*¹³⁹ *obegripliga skönhet* ur eld och smyckat himlen!

(Kap 48:) (1–). (2–). (3–). (4–). (5) Han som från de osynliga skapade alla de synliga, medan han själv är osynlig. (6) Och fördela dessa böcker till era barn, och barnen till barnen och till alla era släkter, (7) och alla era släktingar, som är förnuftiga och fruktar Herren, och de skall ta emot dem, och för dem skall de bli angenämare än varje god mat. Och de skall läsa dem och ta dem till sig. (8) Men de oförnuftiga som inte erkänner Herren, skall inte ta emot dem utan förkasta dem, ty deras ok skall besvära dem. (9) Salig är den som skall bära deras ok [och] spänna fast det, ty han skall plöja på den stora domens dag.

(Kap 49:) (1) Ty jag besvär er, mina barn, (2) att innan ännu en människa var, är en domens plats beredd för henne, och en våg och en våg, i vilken varje människa skall bli prövad. (3) [Det är] där tidigare berett.

(Kap 50:) (1) Och jag lägger ned varje människas verk i en skrift. Ingen ska ju kunna smyga sig undan. (2) Men nu mina barn: Förbli era dagars tal i ödmjukhet och tålamod så att ni ärver den ändlösa tidsåldern, som skall bli den kommande. (3) Och varje slag och varje sår och hetta och varje ont ord, (4) om det kommer över er för Herrens skull, uthärda det. Och om ni kan ge tillbaka, så ge inte tillbaka till er nästa, ty Herren är det som ger tillbaka, han skall vara er en hämnare på den stora domens dag. (5) Ge ut guld och silver för broderns skull, så att ni får ta emot en *köttslig*¹⁴⁰ skatt på domens dag. (6) Och sträck ut era händer till den faderlöse och änkorna, och hjälp den arme enligt er kraft, och de skall visa sig som skydd i trångmålets tid.

(Kap 51:) (1–). (2–). (3) Varje mödosamt och tungt ok – när det kommer över er för Herrens skull – lös det. Och så skall ni finna er lön på domens dag. (4) På [dagens] morgon och mitt och på kvällen och dagen är det gott att gå till Herrens tempel, för att prisa Skaparen för allt. (5–).

(Kap 52:) (1) Salig är den som öppnar sitt hjärta till lov, och lovar Herren. (2) Förbannad är den som öppnar sitt hjärta till anklagelse och förtal {och} av sin nästa. (3) Salig är den som öppnar sin mun för att lova och förhärliga Herren. (4) Förbannad är den som öppnar sin mun till förbannelse och till baktaleri inför Herrens ansikte. (5) Salig är den som förhärligar alla Herrens verk. (6) Förbannad är den som smädar Herrens skapelser. (7) Salig är den som samlar sin hands betydande arbeten, för att framhålla det. (8) Förbannad är den som ser till att fördärva de främmandes arbete. (9) Salig är den som bevarar fundamenten från

¹³⁹ Lexikalisk avvikelse: Text enligt **B, Chr. A** saknar ordet.

¹⁴⁰ Syntaktisk avvikelse: ΠΛΩΤΗΝΟ ΑΥ ΠΛΩΤΥΝΩ (Ϝ → ο).

fäderna, som är av begynnelsen. (10) Förbannad är den som förstör sina faders fastställanden och gränser. (11) Salig är den som planterar frid. (12) Förbannad är den som förstör dem som är i friden. (13) Salig är den som talar frid *och frid är åt honom. Förbannad är den som inte talar frid*,¹⁴¹ (14) och inte har frid i sitt hjärta. (15) Allt detta skall avslöjas på vågar, i böcker på den fruktansvärda domens dag.

(Kap 53:) (1) Mina barn, bevara därför nu era hjärtan för all orättfärdighet på vågen; ärv ljuset för evigheten. Säg inte, mina barn: vår fader är med Herren och skall bedja lös oss från synderna. (2) Se, hur jag skriver ned varje människas alla verk. (3) Och ingen skall förstöra min handskrift, ty Herren ser allt. (4) Och förnim nu därför mina barn, alla er faders ord, vad jag talar till er,

(Kap 54:) (1) Så att de skall bli frid till arv för er. Och böckerna som jag har gett er, lämna dem inte, förklara dem för alla som vill, så att *de*¹⁴² en gång skall erkänna Herrens verk.

(Kap 55:) (1) Ty se mina barn, den utsatta dagen närmar sig, och den fastställda tiden trycker mig, och änglarna som skall gå med mig står inför mitt ansikte. (2) Och jag skall i morgon gå upp till högsta himlen, min eviga arvedel. (3) För den skull befäller jag er mina barn, att ni skall göra all välsignelse inför Herrens ansikte.

(Kap 56:) (1) Metusalem¹⁴³ svarade sin fader Henok: Vad är angenämt i dina ögon, fader – att vi förbereder mat inför ditt ansikte, så att du välsignar våra hus och dina söner? Att du förhärligar folket och så därefter skall gå vidare? (2) Och Henok svarade sin son och sade: Hör barn, från den dag då Herren smort mig med *sin*¹⁴⁴ härlighets olja, blev det hemskt för mig: varken är maten god för mig eller längtar jag efter jordisk mat.

(Kap 57:) (1) Men kalla samman dina bröder, och allt vårt husfolk och folkets äldste, så att jag kan tala till dem, och gå vidare. (2) Och Metusalem¹⁴⁵ skyndade och kallade samman sina bröder Regim och Ariim, och Achazuchan och Charimion och hela folkets äldste. Och han förde dem inför sin fader Henoks ansikte, och de kastade sig ned för honom. Och Henok tog emot dem och han välsignade dem, och han svarade dem och sade:

(Kap 58:) (1) Hör barn! I vår fader Adams dagar kom Herren ned på jorden, och besökte dem och alla sina skapelser som han själv hade gjort. (2) Herren kallade samman alla djur på jorden och alla reptiler på jorden och alla befjädrade fåglar, och han förde dem inför vår fader Adams ansikte så att han skulle nämna namnen för alla på jorden. (3) Och Herren lämnade

¹⁴¹ Lexikalisk avvikelser: Text enligt B. A saknar orden.

¹⁴² Avvikelse p g a förväxlade bokstäver: Text enligt V, N. A har 'ni'.

¹⁴³ A stavar Μεφϛλλομζ.

¹⁴⁴ Lexikalisk avvikelser: Text enligt B. A har 'min'.

¹⁴⁵ A stavar Μεφψαλλ.

dem [kvar] hos honom och underkuvade alla åt honom på de färres andra [*plats*],¹⁴⁶ och han har gjort dem alla döva, till underordning och lydnad mot människan, ty Herren [gjorde] människan till *herre*¹⁴⁷ för hela sin egendom. (4) För den skall ingen dom vara, för någon levande själ, men enbart för människan. (5) Ty åt *alla*¹⁴⁸ djurs själar finns i den stora tidsåldern en egen plats, och en egen håla och en egen betesmark. (6) Inte skall själarna till djuren som Herren har skapat, bli [ute]stängda till domen. Alla dessa själar skall anklaga [människan] vid domen. Den som behandlar sitt djurs själ illa, handlar laglöst mot sin [egen] själ.

(Kap 59:) (1–). (2) Men den som bär fram offer av rena djur, det är frälsning. Han frälsar sin själ. (3–). (4) Den som dödar något djur utan bindning, det är en ond lag. Han handlar laglöst mot sin själ. (5) Den som i hemlighet tillfogar ett djur skada – det är en ond lag. Han handlar laglöst mot sin själ.

(Kap 60:) (1) Den som tillfogar en människas själ skada, skadar sin egen själ. Och för honom finns ingen frälsning i evigheten. (2–). (3) Den som lockar en människa i en fälla, skall själv hamna i den. För honom finns inte frälsning i evigheten. (4) Men den som för {och} en människa inför domstol, hans straff skall inte bli efterskänkt i evigheten. (5–).

(Kap 61:) (1) Men nu mina barn, bevara era hjärtan från varje orättfärdighet, som Herren *hatar*.¹⁴⁹ (2) Såsom en människa ber till Herren för sin själ, så skall också varje levande själ göra. Ty i den stora tidsåldern är många boningar beredda för människorna; mycket goda hus, [och] onda hus utan tal. (3) Salig är den som går ut i de välsignade husen, ty i de onda finns ju inte omvändelse. (4) Och när en människa i hjärtat ger sitt ord på att frambära en gåva inför Herrens ansikte, och hennes händer inte utför det, då skall Herren vända sig från sina händers verk, och det finns inget att få.¹⁵⁰ (5) När hennes händer utför det, och hennes hjärta knotar, då hennes hjärtas sjukdom inte upphör, nyttjar hennes knotande till inget.

(Kap 62:) (1) Salig är den människa som i sitt tålamod frambär en gåva inför Herrens ansikte, ty hon skall finna förlåtelse. (2) Och en människa, om hon med sin mun anger tid för en frist för att frambära en gåva inför Herrens ansikte, och hon gör detta: hon skall finna förlåtelse. Men om den fastställda tiden är till ända, och hon tar tillbaka sitt ord, skall hennes omvändelse inte bli välsignad. (3) Ty allt förhållande väcker anstöt.

(Kap 63:) (1) Och när en människa täcker den nakna, [och] ger den hungrande bröd, skall hon finna gottgörelse. (2) Men om hennes hjärta knotar, skall detta framkalla fördärv, och det blir inget att få. (3) Och när den armes hjärta är mättat, och han blir högmodig, då

¹⁴⁶ Lexikalisk (?) avvikelse: Både **A** och **J** är här korrupta. *меньшество* saknas i slaviska lexika.

¹⁴⁷ Syntaktisk avvikelse: Text enligt **V**, **N**. **A** saknar ordet.

¹⁴⁸ Ortografisk avvikelse: Text enligt **B**. Formen i **A** är avvikande.

¹⁴⁹ Syntaktisk avvikelse: **A**:s tillägg 'ännu mer från varje levande själ som Herren har skapat' är meningslöst.

¹⁵⁰ Egentligen 'inte förvärvande'.

fördärvar han allt sitt goda verk och han skall inte få [något]. (4) Ty Herren avskyr varje slags högmodig människa.

(Kap 64:) (1) Och det hände sig, när Henok talat till sina söner och folkets furstar, att hela folket och alla hans nära hörde, hur Herren kallade Henok. Och de enade sig och sade: Låt oss gå och kyssa Henok. (2) Och de samlades, upp till tvåtusen män, och de kom till platsen *Azuchan*,¹⁵¹ dit, där Henok och hans söner var, (3) och folkets äldste. [Och] de kysste Henok. (4) Och de sade: Välsignad är Herren, den evige konungen. Välsigna nu ditt folk, och förhårliga oss¹⁵² inför Herrens ansikte. (5) Ty dig har Herren utvalt, till förkunnare, som tar bort våra synder. (6) Henok svarade sitt folk och sade:

(Kap 65:) (1) Hör mina barn! Innan allting {inte} fanns, innan hela skapelsen {inte} kom till, framställde Herren skapelsens tidsålder. Och därefter formade han hela sin skapelse, synlig och icke synlig. (2) Och efter allt detta skapade han människan efter sin bild. Och han gav henne ögon för att se, och öron för att höra, och ett hjärta för att tänka efter, och ett förstånd för att rådslå. (3) Då löste Herren upp tidsåldern för människans skull, och delade [den] i tider (4) och i timmar, så att människan skall betänka tidernas tider, och slutet och *början*¹⁵³ på året och slutet på månader och dagar och timmar, och så räkna även med döden i sitt liv. (5–). (6) När hela skapelsen som Herren skapat, skall gå till ända, och varje människa skall gå till Herrens stora dom, (7) då skall tiderna förintas. Och det skall i framtiden inte finnas år eller månader eller dagar, och timmar skall inte längre räknas. (8) Men de skall bli en enda tidsålder. Och alla rättfärdiga som undgår Herrens stora dom skall förenas i den stora tidsåldern, samtidigt skall de rättfärdiga förenas. Och de skall vara eviga. (9) Därutöver skall bland dem inte vara varken möda eller sjukdom, varken *smärta*¹⁵⁴ eller fruktan för *tvång*¹⁵⁵ eller *våld*,¹⁵⁶ inte nattens mörker. (10) Men de skall beständigt ha det stora ljuset, och en oförstörbar mur och det stora paradiset skall för dem vara en evig bonings beskydd. (11) Saliga är de rättfärdiga som skall undfly Herrens stora dom. Ty deras ansikten skall lysa som solen.

(Kap 66:) (1) Men nu mina barn, bevara era själar från varje orättfärdighet, från allt som Herren hatar. (2) Vandra inför Herrens ansikte och tjäna honom ensam. Och för fram varje rätt gåva inför Herrens ansikte. (3–). (4) Om *ni*¹⁵⁷ ser upp, så är Herren där, ty Herren har skapat himmelen. Om ni ser ned på jorden och på havet, och betänker det underjordiska, så är Herren också där, ty Herren har skapat allt. (5) Och inga verk är fördolda för Herrens ansikte. (6) I tålmodighet, i saktmod, och i era bedrövelsers trångmål, gå ut ur denna lidandets tidsålder. (7–). (8–).

¹⁵¹ Ortografisk avvikelse: Text enligt U, V, N, B. A har 'Izukan'. Azuchan är symbol för Jerusalem (Böttrich 1992:196).

¹⁵² Lexikalisk avvikelse: Text enligt B². A saknar 'oss'.

¹⁵³ Ortografisk avvikelse: Text enligt B. A är korrupt.

¹⁵⁴ Ortografisk avvikelse: Text enligt V, N. A:s ord är korrupt.

¹⁵⁵ Ortografisk avvikelse: Text enligt V, N, B, B². A:s ord är korrupt.

¹⁵⁶ Ortografisk avvikelse: Text enligt P. A:s ord är korrupt.

¹⁵⁷ Ortografisk avvikelse: Text enligt B. A har verben i 3. p.

(Kap 67:) (1) Medan Henok talade till sitt folk – Om Henoks borttryckande – sände Herren ett mörker på jorden, och det blev mörkt och mörkret täckte männen som stod med Henok. (2) Och änglarna skyndade och grep Henok och förde honom upp till högsta himlen. Och Herren tog emot honom och lät honom stå inför sitt ansikte i evighet. Och mörkret försvann från jorden och det blev ljus. (3) Och folket såg och förstod *inte*¹⁵⁸ hur Henok hade blivit tagen bort. Och de förhärligade Gud. Och de gick in i sina hus.

(Kap 68:) (1–). (2–). (3–). (4–). (5) Och Metusalem¹⁵⁹ och hans bröder, Henoks söner, *skyndade*¹⁶⁰ och reste upp ett altare på platsen Azuchan, varifrån Henok hade upptagits. (6) Och de tog får och nötkreatur och offrade inför Herrens ansikte. (7) Och de *kallade*¹⁶¹ hela folket att med dem komma till festen, och folket bar fram gåvor till Henoks söner. Och de gjorde en fest och fröjdade sig i 3 dagar.

(Kap 69:) (1) Och på 3:e dagen vid tiden för kvällen, talade folkets äldste till Metusalem¹⁶² och sade: Kom och ställ dig inför Herrens ansikte och [inför] ditt folks ansikte, (2) *och inför Herrens altares ansikte och var förhärligad i ditt folk. Och Metusalem svarade folket:*¹⁶³ O Herre, din fader Henoks Gud, [det är] han som själv skall åt sig utse en präst över sitt folk. (3) Och folket väntade hela denna natt på platsen Azuchan. (4) Och Metusalem¹⁶⁴ stannade nära Herrens altare och bad till Herren och sade: *Herre, den ende i hela världen,*¹⁶⁵ utvald av vår fader Henok, och du Herre, uppenbara för ditt folk en präst, och [uppenbara] i hjärtats oförstånd, din härlighet att frukta och att utföra allt efter din vilja. (5) Och Metusalem¹⁶⁶ somnade och Herren visade sig för honom i en nattlig syn och sade till honom: Metusalem¹⁶⁷ jag är Herren din fader Henoks Gud, hör på ditt folks röst, och ställ dig inför deras ansikte och inför mitt altares ansikte. Och jag skall förhärliga dig inför detta mitt folks ansikte i alla dagar i ditt liv. (6) Och Metusalem¹⁶⁸ reste sig ur sin sömn. Och han prisade den, som hade visat sig för honom. (7) Och folkets äldste skyndade tidigt till Metusalem¹⁶⁹ och Herren Gud styrde Metusalems¹⁷⁰ hjärta till att höra på folkets röst. Och han sade till dem: Herren vår Gud, må han göra vad som är gott i hans ögon mot detta sitt folk. (8) Och Sarsan

¹⁵⁸ Lexikalisk avvikelser: Text enligt **B**², **B. A** utelämnar 'inte'.

¹⁵⁹ **A** stavar Μεφδσαλλομζ.

¹⁶⁰ Ortografisk avvikelser: ordet rättat från **A**:s felstavade.

¹⁶¹ Lexikalisk avvikelser: Text enligt **B. A** har σοζδλμζα (pres. part. av 'göra, skapa').

¹⁶² **A** stavar Μεφδσαλλομμζ /dat./

¹⁶³ Lexikalisk avvikelser: Text enligt **B. A** saknar orden.

¹⁶⁴ **A** stavar Μεφουσαλλομζ.

¹⁶⁵ Syntaktisk avvikelser: Text enligt **B. A** har 'Hela drömmen'.

¹⁶⁶ **A** stavar Μεχδσαλλομζ.

¹⁶⁷ **A** stavar Μεφουσαλλομζ.

¹⁶⁸ **A** stavar Μεφουσαλλομμζ.

¹⁶⁹ **A** stavar Μεφδσαλλομδ /dat./

¹⁷⁰ **A** stavar Μεφουσαλλομμζ /dat./

och Charmis och Zazas och folkets äldste skyndade sig och klädde Metusalem¹⁷¹ i utvald skrud, och de satte på hans huvud en strålande krona. (9) Och folket skyndade och folket förde fram får och nötkreatur och av fåglar, allt som det är sagt, för att Metusalem¹⁷² skulle offra det inför Herrens ansikte och inför folkets ansikte. (10) Och Metusalem¹⁷³ steg upp till Herrens altare som morgonstjärnan när den går upp, och hela folket gick i hans följe. (11) Och Metusalem¹⁷⁴ ställde sig framför altaret, och hela folket runt altaret. (12) Och folkets äldste tog och band får och nötkreatur vid de 4 fötterna och lade [dem] vid altarets huvud. (13) Och folket sade till Metusalem:¹⁷⁵ Tag denna kniv och slakta detta förmedlade inför Herrens ansikte. (14) Och Metusalem¹⁷⁶ sträckte ut sina armar mot himlen och anropade Herren och sade: Ve mig, Herre! Vem är jag att stå vid ditt altares huvud, [och] vid hela ditt folks huvud? (15) Och vid allt detta undersökta? Och giv nåd till din tjänare, inför detta folks ansikte. Så att de förstår att det är du, som har bestämt en präst till ditt folk. (16) Och det hände sig medan Metusalem¹⁷⁷ bad, att altaret skakade. Och kniven lyfte sig från altaret, och kniven hamnade i Metusalems¹⁷⁸ händer, inför hela folkets ansikte. Och hela folket började darra och förhärliga Herren. (17) Och Metusalem¹⁷⁹ blev ärad inför Herrens ansikte, och inför hela folkets ansikte, från den dagen. (18) Och Metusalem¹⁸⁰ tog emot och slaktade allt som burits fram av folket. Och folket glädde sig och fröjdade sig inför Herrens ansikte och inför Metusalems¹⁸¹ ansikte på denna dag. (19) Och därefter gick de åter bort till sina hus.

(Kap 70:) (1) Men Metusalem¹⁸² stod vid altarets huvud och vid hela folkets huvud från den dagen. I 492 år¹⁸³ utforskade han hela jorden, och han sökte efter alla som hade trott på Herren, och dem som hade vänt sig bort undervisade han och omvände. Och det fanns ingen människa som hade vänt sig från Herrens ansikte alla de dagar som Metusalem¹⁸⁴ levde. (2)

¹⁷¹ A stavar ΜεφϚαλλομα /ack./

¹⁷² A stavar ΜεφϚαλλαμυ.

¹⁷³ A stavar ΜεφϚαλλιμζ.

¹⁷⁴ A stavar Μεφυαλλομ.

¹⁷⁵ A stavar ΜεφϚαλλιμυ.

¹⁷⁶ A stavar ΜεφϚαλλομδ.

¹⁷⁷ A stavar Μεφνεαλλομυ.

¹⁷⁸ A stavar Μεφνεαλλομυ.

¹⁷⁹ A stavar Μεφνεαλλομ.

¹⁸⁰ A stavar Μεφνεαλλομζ.

¹⁸¹ A stavar Μεφνεαλλομα.

¹⁸² A stavar Μεφνεαλλομμ.

¹⁸³ Text enligt B. A saknar ordet.

¹⁸⁴ A stavar ΜεφϚαλλομζ.

Och Herren välsignade Metusalem¹⁸⁵ och hade välbehag¹⁸⁶ av hans offer och av hans gåvor och av varje tjänst som han utförde inför Herrens ansikte. (3) Och vid slutet av Metusalems¹⁸⁷ dagar {och} visade sig Herren för honom i en nattlig syn och sade till honom: Hör Metusalem,¹⁸⁸ jag är din fader Henoks Gud. Jag vill låta [dig] se hur ditt livs dagar skall sluta och att dagen för ditt insomnade har kommit nära. (4) Kalla fram Nir, den andre sonen till din son Lamech, och kläd honom i din helighets skrud. Och ställ honom vid mitt altare. Och du skall säga honom allt som skall ske i hans dagar. Ty tiden närmar sig för förintelse av hela jorden och av varje människa och av allt som rör sig på jorden. (5) Ty i hans dagar skall det bli en övermåttan stor oordning på jorden, ty en människa skall vara avundsjuk på sin nästa, och folk skall synda mot folk, och land skall börja krig mot land, [och] hela jorden skall bli fylld av befläckelse och av blod och av mycket ond ödeläggelse. (6) Dessutom skall de lämna sin Skapare, och skall tillbe vad som är fäst på himlen och vad som rör sig på jorden och havets vågor. Och Fienden skall göra sig stor och glädja sig över deras verk, till min sorg. (7) Hela jorden skall ta emot förändring av sin ordning, och varje frukt och varje gräs skall förändra sina tider, för de har på känn förintelsens tid. Och alla släkten på jorden skall förändra sig, och all min *förargelse*.¹⁸⁹ (8) Och då skall jag befälla avgrunden, att den skall utgjuta sig på jorden, och de himmelska vattens förrådsmagasin skall komma ned på jorden i en stor materia som den första materien. (9) Och hela jordens bestånd skall fördärvas, och hela jorden skall utrotas, och den skall berövas sin kraft från denna dag. (10) Då skall jag bevara Noa, den första sonen till din son Lemek.¹⁹⁰ Och av hans säd skall jag upprätta en annan värld. Och hans säd skall överleva i evighet. (11) Och Metusalem¹⁹¹ vaknade ur sin sömn, och han var mycket bedrövad av drömmen, och han kallade fram alla folkets äldste och *förkunnade*¹⁹² allt som Herren sagt till honom, och synen som visat sig för honom från Herren. (12) Och folket bedrövades över hans syn. De svarade honom: Herren härskar, för att göra efter sin vilja. Och nu, utför allt såsom Herren har talat till dig. (13) Metusalem¹⁹³ kallade fram Nir, Lemeks¹⁹⁴ andre son, och klädde honom i prästadörets skrud inför hela folkets ansikte. Och han ställde honom vid altarets huvud och han lärde honom allt som var att göra i folket. Om Metusalems¹⁹⁵ insomnande. (14) Och Metusalem¹⁹⁶ sade till folket:

¹⁸⁵ A stavar Μεφυσαλλωμλ.

¹⁸⁶ Lexikalisk avvikelse: Text enligt B. A saknar orden.

¹⁸⁷ A stavar Μεφνσαλλωμλν.

¹⁸⁸ A stavar Μεφνσαλλωμε.

¹⁸⁹ Syntaktisk avvikelse: Text enligt B. A har 'begär'.

¹⁹⁰ A stavar λαμεχοφ.

¹⁹¹ A stavar Μεφνσαλλωμλ.

¹⁹² Ortografisk avvikelse: Text enligt B. A är korrupt.

¹⁹³ A stavar Μεφνσαλλωμλζ.

¹⁹⁴ A stavar λαμεφφβα

¹⁹⁵ A stavar Μεφνσαλλζ.

¹⁹⁶ A stavar Μεφνσαλλωμλ.

Se, detta är Nir. Han skall vara inför ert ansikte från och med denna dag som furstarnas ledare. (15) Och folket svarade Metusalem:¹⁹⁷ Må Herrens ord ske med oss, som han har sagt till dig. (16) Och när Metusalem¹⁹⁸ talade till folket, blev hans ande förvirrad, och medan han böjde sina knän, och bredde ut sina händer mot himlen, bad han till Herren. Och medan han bad, gick hans ande ut. (17) Och Nir och hela folket skyndade och gjorde en grav åt Metusalem,¹⁹⁹ och de lade åt honom rökelse och vass och mycket helgat. (18) Och Nir kom och folket lyfte upp Metusalems²⁰⁰ kropp och lade den {och} i graven, som de hade gjort åt honom, och täckte honom. (19) Och folket sade: Metusalem,²⁰¹ var välsignad inför Herrens ansikte, och inför hela folkets ansikte! Och när de hade samlats därifrån, talade Nir till folket: Skynda er idag. Bär fram får och ungdjur och turturduvor och duvor, så att vi kan offra inför Herrens ansikte och idag vara glada. Och gå därefter till era hus. (20) Och folket lyssnade till Nir, prästen. De skyndade och bar fram, och de band dem vid altarets huvud. (21) Och Nir tog offerkniven och slaktade [dem] inför Herrens ansikte. (22) Och folket skyndade och gjorde [så] och blev glada inför Herrens ansikte hela dagen. De förhärligade Herren, Nirs Gud och frälsare. Och inför folkets ansikte och från den dagen {och} var det fred och ordning över hela jorden i Nirs dagar – 202 år. (23) Och därefter vände sig folket från Herren, och den ene började bli avundsjuk mot den andre, och folk gick i krig mot folk, och land stod mot land i kamp. (24–). (25–). (26) Och det skedde ett stort uppror. Och Nir, prästen, hörde det och blev mycket bedrövad. Och han sade i sitt hjärta: Tiden har kommit nära och ordet som Herren har talat till Metusalem,²⁰² min faders fader.

(Kap 71:) (1) Om Nirs hustru. Och Nirs hustru Sotonima var ofruktsam och hade inte fött åt Nir. (2) Och Sotonima var i sin ålderdoms tid och dödens dag. Och hon blev havande i sitt moderliv, men Nir, prästen, hade inte sovit med henne från den dag då Herren hade insatt honom inför folkets ansikte. (3) Sotonima blev skamsen och gömde sig alla dagarna och ingen av folket visste [det]. (4) Och det var på dagen för födelsen, och Nir tänkte på sin hustru och kallade henne till sig i *boningen*²⁰³ för att tala med henne. (5) Och Sotonima gick till sin man. Och se, det som hon hade i sitt moderliv var i tid för födelsen. (6) Och Nir såg henne, och blev mycket skamsen över henne. Och han sade till henne: Vad är det som du har gjort o hustru, och har skämt ut mig inför hela folkets ansikte? Och gå nu fort bort från mig! Gå dit där du har fått din kropps skam, så att jag inte orenar min hand för din skull och syndar inför

¹⁹⁷ A stavar Меѳвсааллмѳ.

¹⁹⁸ A stavar Меѳвсааломъ.

¹⁹⁹ A stavar Меѳвсааллмѳ.

²⁰⁰ A stavar Меѳвсааллмѳе.

²⁰¹ A stavar Меѳвсаалом.

²⁰² A stavar Меѳвсааллмѳ.

²⁰³ храмъ (71:4 A) kan betyda '[Herrens] hus'. Att prästen Nir enligt Andersen 2016:205 bor i/nära templet behöver inte motsägas av att han i bor i клѳтъ '/litet/ rum' (71:13 A) eller i ett кроѳъ 'täkt' (72:1 A).

Herrens ansikte. (7) Och Sotonima svarade sin man och sade: Se, herre! Detta är min ålderdoms tid, och det fanns i mig inget av ungdom, och inget vet jag om hur mitt moderliv oskyldigt har gjorts havande. (8) Nir trodde henne inte, och för andra gången sade Nir till henne: Gå bort ifrån mig, annars skall jag döda dig, och begå en synd inför Herrens ansikte. (9) Och det hände sig när Nir hade talat till sin hustru, att Sotonima föll till Nirs fötter och dog. (10) Och Nir blev mycket bedrövad och sade i sitt hjärta: Om det kunde ha skett av mitt ord? (11) Och nu är den evige Herren nådig, ty min hand var inte på henne. Och ärkeängeln Gabriel visade sig för Nir och sade till honom: Tänk inte att Sotonima din hustru, har dött för din orsaks skull. Men detta barn som skall födas av henne, är en rättfärdig frukt, och som jag skall ta upp i paradiset, så att inte du skall bli fader till en Guds gåva. (12) Och Nir skyndade och stängde dörrarna till sin boning, och gick till Noa, sin broder, och berättade för honom allt som hade skett med hans hustru. (13) Och Noa skyndade till sin broders rum och såg sin broders fru i döden, och hennes kropp i födelsens tid. (14) Och Noa sade till Nir: Var inte sorgsen, Nir du min broder, ty Herren har idag övertäckt vår vanära, ty ingen av folket vet detta. (15) Och låt oss nu fort gå och begrava henne. Och Herren skall övertäcka vår förlägenhet. (16) Och de lade Sotonima på sängen och klädde henne i svarta kläder, och de stängde dörrarna. Och de grävde i hemlighet ut en grav. (17) När de hade gått ut till graven, kom ett barn ut från den döda Sotonima och han satt på sängen. Och Noa och Nir kom in för att begrava Sotonima, och de såg barnet sittande bredvid den döda kroppen, och han hade kläder på sig. (18) Och Noa och Nir blev mycket förskräckta, eftersom barnet var fullkomligt i kroppen. Han talade med sin mun²⁰⁴ och han prisade Herren. (19) Noa och Nir såg mycket på honom; de sade: Se, detta är från Herren, min broder. Och se, prästadömets kännetecken var på hans bröst, och det var ärofullt att se. (20) Och Noa sade till Nir: Broder,²⁰⁵ se Herren förnyar prästadömets helgedom²⁰⁶ efter oss. (21) Och Noa och Nir skyndade sig, och de tvättade barnet och klädde det i prästadömets skrud. Och de gav honom välsignat bröd [och] han åt. Och de kallade honom med namnet Melkisedek. (22) Och Noa och Nir tog upp Sotonimas kropp, och tog av henne de svarta kläderna, tvättade hennes kropp och klädde [den] i ljusa utvalda kläder och de byggde en grav till henne. (23) Och Noa och Nir och Melkisedek gick och begravde henne helt öppet. Och Noa sade till sin bror: Se efter detta barn i hemlighet, tills tid är. Ty människorna har blivit bedrägliga på hela jorden, och när de på något sätt får se honom, skall de döda honom. Och Noa gick till sin egen plats. (24) Och se, all laglöshet var på hela jorden i Nirs dagar. (25) Och Nir oroade sig mycket för barnets skull, och sade: Vad skall jag göra med honom? Nir bredde ut sina händer mot himlen och kallade på Herren och sade: Ve mig, evige Herre, att all laglöshet förökas på jorden i mina dagar! Och jag förstår hur nära vår undergång är. (26) Och nu Herre, vad är uppenbarelsen om detta barn, och vad är domslutet om honom, eller vad skall jag göra med honom, så att inte också han med oss skall dras in i denna undergång? (27) Herren lyssnade till Nir. Han visade sig för honom i en nattlig syn och talade till honom: Se Nir, redan har en stor förstörelse skett på

²⁰⁴ οφεται är neutr. *pl. tantum*. Pl. instr. οφεται måste här översättas med *sg.*

²⁰⁵ Andersen 2016:207 översätter inte 'Broder' som står i A.

²⁰⁶ κροβζ (A) är enligt Böttrich 1992:208 inte som i ryskan 'blod', utan 'helgedom'.

jorden – den skall jag varken tåla eller bära. Se, jag tänker snart låta skicka en stor förstörelse på jorden. (28) Men var inte bedrövad för barnet, Nir! Eftersom jag inom kort skall sända min ärkeängel Gabriel. Och han skall ta barnet och sätta honom i Edems paradiset. (29) Han skall inte gå under {och} [med] dem som skall gå under. Och jag har uppenbarat: {och, och} han skall åt mig vara en präst för [alla] präster för evigt, Melkisedek, och jag skall helga honom och insätta honom och [göra honom] till ett stort folk som helgar mig. (30) Och Nir stod upp från sin sömn och välsignade Herren som hade visat sig för honom, och sade: Välsignad är Herren, våra fäders Gud, som inte ger vanära åt mitt prästadöme och åt mina fäders prästadöme utan genom *sina*²⁰⁷ ord har skapat en stor präst i min hustrus Sotonimas moderliv. (31) Ty jag hade inga efterkommande, och detta barn skall ha platsen av mina efterkommande och vara min son, och du skall räkna honom till dina tjänare, (32) med Sonti, och Onok, och Rusi, och Milam, och Seruch, och Arosal, Nail och Henok och Metusalem,²⁰⁸ och din tjänare Nir. (33) Och Melkisedek skall bli huvudet för prästerna i ett annat släkte. (34–). (35–). (36) För *jag vet*²⁰⁹ hur detta släkte skall förgås i tumult, och hur alla skall gå under, och Noa min bror, skall bevaras i ett annat släkte, till en plantering. Och av hans släkt skall uppstå ett talrikt folk. Och Melkisedek skall bli huvudet för präster av ett enväldigt folk, som tjänar dig, Herre.

(Kap 72:) (1) Och det hände sig när barnet hade levt 40 dagar i Nirs tält, att Herren talade till ärkeängeln Gabriel: Gå ned på jorden till Nir, prästen, och tag barnet Melkisedek som är med honom och sätt honom i Edems paradiset till att bli bevarad.²¹⁰ För tiden närmar sig redan och jag skall utgjuta allt vatten på jorden. Och allt som är på jorden skall gå under. (2) Och jag skall bygga upp ett annat släkte. Och Melkisedek skall bli huvudet för prästerna i det släktet. (3) Och Gabriel skyndade sig och flög ned på natten, och Nir sov på sin bädd på natten. Och Gabriel visade sig för honom och sade till honom: Så säger Herren till Nir! Lämna barnet som jag anförtrodde dig, till mig. (4) Och Nir kände inte den som talade till honom, och hans hjärta var förvirrat. Han sade: När folk får reda på om barnet, skall de ta honom och döda honom, ty detta folks hjärta har blivit falskt inför Herrens ansikte. Och han svarade Gabriel och sade: Barnet finns inte hos mig, och jag vet inte vem som talar till mig. (5) Och Gabriel svarade honom: Var inte rädd Nir! Jag är ärkeängeln Gabriel. Herren har sänt mig, och se, jag skall ta ditt barn idag. Och jag skall gå med honom och skall sätta honom i Edems paradiset. (6–). (7–). (8) Och Nir mindes den första drömmen och trodde [den]. Och han svarade Gabriel: Välsignad är Herren som har sänt dig till mig i dag! Och välsigna nu din tjänare Nir, och tag barnet och gör med honom allt som har sagts till dig. (9) Och Gabriel tog barnet Melkisedek den natten på sina vingar, och satte honom i Edems paradiset. (10) Och Nir stod upp på morgonen och gick in i sitt tält, och han fann inte barnet. Och det blev stor glädje och sorg för Nir, för han hade barnet i en sons ställe.²¹¹

²⁰⁷ A är korrupt, har 'dina'.

²⁰⁸ A stavar *Меѳѳсаломъ*.

²⁰⁹ Grammatisk avvikelse: Text enligt B, Rum, No 41. A är korrupt.

²¹⁰ Ordagrant "till bevarande".

²¹¹ Här slutar A.

(Kap 73) (A): (1) Vår Gud vare ära alltid, nu och alltid, och i evigheters evigheter.
Amen.

(Kap 73) (73:1–9 R): (1) Och Herren kallade på Noa på berget Ararat, mellan Assyrien och Armenien, i landet Arabien vid havet. Och han sade till honom att där bygga en ark, med 300 alnar i längd, och 30 alnar i bredd, och i höjd 30. Och två förråd i mitten, och dess dörrar av 1 aln. (2) Och enligt deras alnar är det 300, men efter våra 15 tusen, och åter efter deras 50, men efter våra 2000 och 500, och åter enligt deras 30, men efter våra 900, efter deras 1 aln, men efter våra 50. (3) Vid alla tal håller judarna varje mått efter Noas ark, så som Herren hade sagt honom. Och så gör de alltid vid varje mått och varje våg, också intill nu. (4) Herren Gud öppnade himmelens slussar, och regnet kom på jorden 150 dagar och allt kött dog. (5) Men Noa var i sitt 500:e år. Han födde tre söner: Sim, Ham och Jafet. (6) Efter 100 år, efter de tre sönernas födelse, gick han in i arken i månaden Juars enligt hebréerna, enligt egyptierna Phamenot, på 18:e dagen. (7) Och arken flöt i 40 dagar, men i det hela var de i arken 120 dagar. (8) Och han gick in i arken när han var 600 år och i 600:e året av sitt liv kom han ut ur arken, i månaden Pharmuti enligt egyptierna, men enligt hebréerna i Nisan, på 28:e dagen. (9) Efter floden levde han 350 år och dog. Han levde i allt 950 år i Herren vår Gud. Honom vare ära från begynnelsen och nu och till hela tidsålderns slut. Amen.

4 ANALYS

Det här kapitlet ägnas åt min andra forskningsfråga: Hur kan *2 Hen* närmare karakteriseras? Trots forskningens riktiga betoning av olika texttyper²¹² i *2 Hen*, skall här ännu en genomgående struktur identifieras och analyseras.

4.1 “Mystik” och *2 Hen* – olika tolkningar

2 Hen förbinds ofta med ‘mystik’, utan att det klargörs vad detta innebär. Här definieras mystik som dels en grupp religiösa fenomen med tonvikt på personlig erfarenhet, dels de litterära uttryck som dessa fenomen tar sig. De forskare som här drabbas av min kritik mot Orlov (se 1.7), går jag nu förbi.²¹³ Att judisk mystik fanns redan på *2 Hen*:s tid hävdas av Philip Alexander, p. g. a. fynden av *Songs of the Sabbath sacrifice*,²¹⁴ tretton hymner från Qumran, från 1:a årh. f. Kr. Han citerar *2 Hen* flera gånger, och hans analys av sång 4, 6, 7 och 10 har motiv som också finns i *2 Hen* (Alexander 2006:23, 28, 31, 36).

Enligt Böttrich och Petkov sker skapelsen i *2 Hen* inte i tidsföljd (som i *1 Mos*), utan i rumsliga *samtidiga* kategorier. Även den “mycket stora tidsåldern” (25:3 **Ж**, **ВЪКЪ ПРЪВЕЛИКЪ**) och “lidandets tidsålder” (66:6 **Ж**, **БОЛЪЗНЪНАГО ВЪКА**) finns samtidigt. Denna tidsåldrarnas samtidighet har ett drag av mystik (Böttrich 1996:816, Petkov 2016:76). Ytterligare ett sådant drag framträder i *2 Hen* vid en jämförelse mellan *1 Hen* och *2 Hen*, med sikte på handlingens agent.

1 och *2 Hen* delar flera litterära motiv,²¹⁵ men har stora olikheter. Dessa märks när vi granskar några texttyper i respektive verk, och sedan frågar efter Henoks roll i verkets handling. Jag hänvisar här till mina *Bilagor*, Tabell 2 och 3.

4.1.1 Texttyper och frågan om handlingen i *1 Hen*

Tre innehålls- och stildrag som är genomgående i hela *1 Hen* är dessa: I *1 Hen*:s apokalyptiskt-eskatologiska budskap markeras *frälsningshistorien* bl. a. med de profetiska orden “i de dagarna” (jfr. *Jes* 2:12, *Amos* 4:2, 9:11), som återkommer 42 gånger.²¹⁶

En *profetisk löftes- och domsförkunnelse*, som *inte är parenes*²¹⁷ är rätt vanlig, t. ex. 1:4–9, 25:6, 38:1–6, 42:1–3, 45:3–6, 48:2–51:5, 52:7–8, 56:5–8, 58:2–6, 62:2–16, o. s. v.

Vem *driver* handlingen i *1 Hen*? Repliker av Henok som “jag hörde”, “jag såg”, “jag vandrade”, “jag gick”, “jag föll på mitt ansikte”, o. s. v. förekommer i 272 fall. Uttryck där

²¹² Se t. ex. dels de c:a 40 ställena med ‘hjärta’ i **A**, **J** och **R**, och dels andra mer “naturvetenskapliga” partier.

²¹³ En är Odeberg 1972:62 ff. (Henok nämns 63, 69). Andra är Orlov och Golitzin 2001:281 ff.

²¹⁴ Titeln gavs av utgivaren 1960, efter varje sångs upprepade första rad (Alexander 2006:13). Alexanders tes innebär kritik av Böttrich 1992:138 om hekaloth-litteraturen som de “tidigaste vittnena” om judisk mystik.

²¹⁵ Se parallellerna i Böttrich 1996:807, not 76, och Collins 2016:303. Jag har läst *1 Hen* i Hammershaimb 1956:69 ff. och Isaac 2016:5 ff.

²¹⁶ *1 Hen* 5:6; 10:13, 18; 11:1; 27:4; 39:2, 3, 9; 47:1, 2, 3; 48:8; 50:1; 51:1, 3, 4, 5; 52:7; 54:7; 56:5, 8; 59:1, 61:1, 63:1, 65:1, 67:1, 8, 11; 80:5; 81:10; 91:8, 94:11; 96:8; 97:5; 99:3, 4, 5, 10; 100:1, 4; 102:1; 105:1.

²¹⁷ Parenes betyder ‘förförmaning’.

andra driver handlingen, som t ex “änglarna visade mig”, “en virvelvind rev mig bort”, o. s. v. förekommer också, men i 52 fall. I *1 Hen* driver Henok handlingen framåt.

4.1.2 Texttyper och frågan om handlingen i *2 Hen*. Mystiken i *2 Hen*

Motsvarande drag i *2 Hen* ger följande bild:

I *2 Hen* noteras *frälsningshistorien* ibland – “Och därför skall jag sända en flod över jorden” (34:3 A, J; även 65:6 A, J); “Många böcker har tillkommit från skapelsens begynnelse och skall tillkomma till tidens slut” (47:2 J) – men den styr inte framställningen.

En *profetisk löftes- och domsförkunnelse* som *inte är parenes* saknas nästan helt, och antyds endast (71:36 A, 72:2 A).

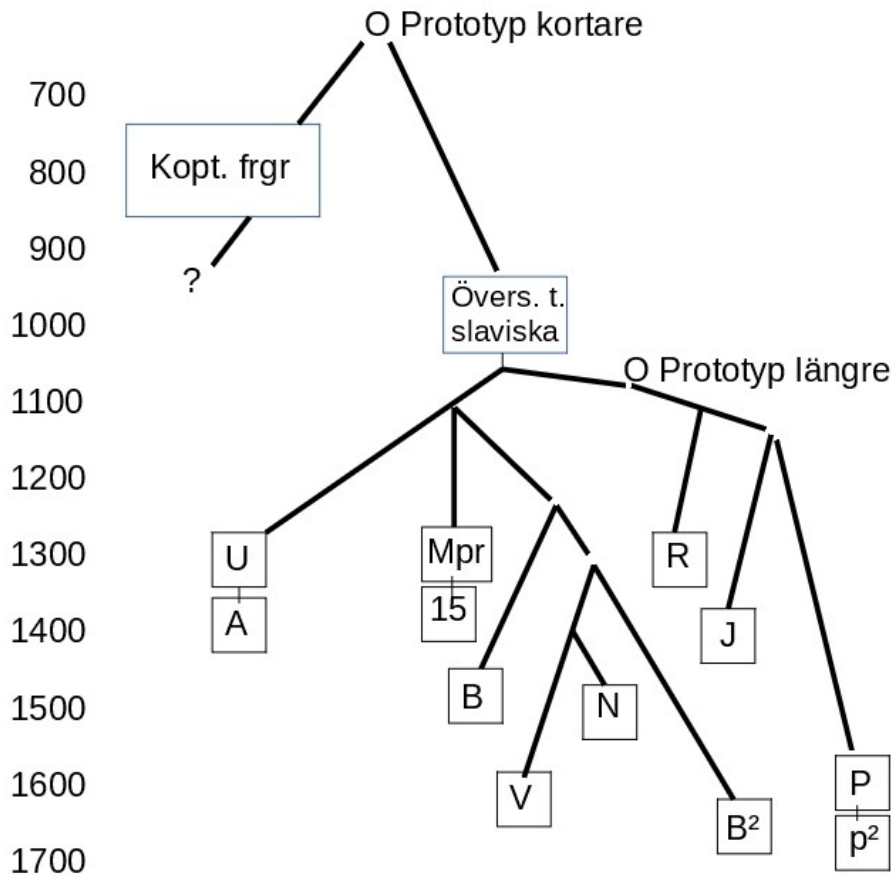
Vem *driver* handlingen i *2 Hen*? Repliker av Henok som “de ställde mig”, “de visade mig”, “de grep mig”, “jag är sänd”, osv. förekommer i 88 fall. Uttryck där Henok själv agerar, som “jag stod upp”, “jag mätte upp”, “jag kungjorde”, finns också, i 85 fall (*ibid*). I *2 Hen* driver *inte* Henok handlingen framåt.

Att andra här driver handlingen ger *2 Hen* ett *passivt* drag. Henok agerar egentligen lika mycket i *2 Hen* som i *1 Hen*. Men de passiva verben kan med stöd av t. ex. *2 Hen* 22 och 39 tolkas som att initiativet kommer från annat håll. Det uttrycks t. ex. med: “männen stod vid mig tydligt” (1:6 A). “Gud den evige har sänt oss” (1:8 J). “Jag såg Herren” (22:1 A).

Det passivt mystiska draget karakteriserar *2 Hen*, och stärker tesen att *2 Hen* är ett eget verk, skilt från *1 Hen* och *3 Hen* (1.7.2). Liknande jämförande studier, med *2 Hen* och t. ex. de ovan i 1.7 nämnda verken, med vilka *2 Hen* delar flera litterära motiv, skulle ytterligare kunna karakterisera *2 Hen*.

5 HUR NÄRA 2 HEN:s TEXT KAN VI KOMMA?

Om kortare recensionen antas vara primär, kan forskningens nuvarande uppgifter om textvittnenas ålder grafiskt uttryckas som nedan i *fig. 1*.

Figur 1. Handskrifter till 2 Hen kronologiskt ordnade.

Texten kan rekonstrueras genom att textvittnen jämförs. För att besvara frågan i kapitelrubriken – vilket *Figur 1* inte gör – krävs ett diakront perspektiv på 2 Hen, att verket studeras i sin historiska utveckling.

5.1 Två slags argument för att nå 2 Hen:s text

A. Navtanovič visar i en språklig analys av handskrift U på ålderdomliga drag, och alltså hög ålder hos den slaviska översättningen i U/A (Navtanovič 2000:143 ff.). Hennes argument är språkhistoriska och grammatiska. Fler sådana studier av enskilda manuskript skulle öka den textologiska kunskapen om 2 Hen.

B. Lourié noterar att längre versionens delar som saknas i den kortare, t. ex. 48:1–4 **J**²¹⁸ och 68:1–4 **J**, har kalendariskt och kosmologiskt innehåll. Att tolka dessa kräver, anser han med kritik av Navtanovič, mer än “filologisk analys” (Lourié 2016:37 f.). 48:1–2 **J** hör inte till verkets text, för här finns en kalender som annars saknas i *2 Hen* (Lourié 2017:238). Hans argument är innehållsligt. Att på det här sättet anpassa metoden till textens typ är riktigt.

Louriés argumentet liknar Macaskills riktiga kritik av Vaillant, att den senare studerar *2 Hen:s* recensioner på enbart filologiska grunder, utan nödvändig innehållslig kontext (Macaskill 2013:90, 21).

5.2 Argument för interpolationer?

Böttrich ser a/ judiska interpolationer i 20:3, 4 **J**, 21:6–22:1 **J**, 39:3–8 **J**, och b/ kristna interpolationer i 32:1 **J**, 70:24 **J**, 71:11 **A**, 13 **A**, 28 **A**, 71:34 **R**, 72:7 **R**.²¹⁹ Argumenten för a/ saknas ofta: varför kallas t. ex. allt som erinrar om “mystik” för judisk interpolation? För b/ är argumenten ibland tydligare, t. ex. det språkhistoriska att ängeln Mikaelns titel *архистратигъ* (33:10 **A**) är belagd först på 300–400-talet, och att stället därför inte hör till texten (Böttrich 1996:805).

Macaskill ser Satans uppror kap. 29–31 som en interpolation i den längre versionen. Hans argument är språkliga och innehållsliga (Macaskill 2013:23 ff., 25).

5.3 Vägar framåt

A. Kulik anger i en studie av *3 Baruk* ett antal *bilder och termer* brukade i olika apokalypser (Kulik 2010). Dit hör t ex “hemlighet” (jfr. *2 Hen* 36:3 **A**), “hav” (jfr. *2 Hen* 3:3 **J**), “gråtande” (jfr. *2 Hen* 1:3 **A**), och “(himmelsk) [guds-] tjänst” (jfr. *2 Hen* 18:2 **A**, **J**). En analys av *2 Hen:s* bruk av dessa uttryck, jämförda med deras roll i andra apokalypser, skulle föra utöver den här uppsatsen, men skulle underlätta bedömningen av t. ex. Böttrichs antaganden. Idag saknas den grunden.

Traditionell textkritik utmanas av Thomsen Thörnqvist, som ger verkets genre och receptions historia större plats i analysen (Thörnqvist 2012:22 f.). Här skall argumentet inte diskuteras, men hennes betoning av receptions historia och genre är metodiskt intressant för *2 Hen:s* skadade manuskript.

²¹⁸ Lourié nämner inte direkt **J**, men den hör ju till längre recensionen.

²¹⁹ En sammanfattning ges i Böttrich 2012:45, not 48.

6 SLUTSATSER

Uppsatsens arbete leder till slutsatserna:

1. Om översättningen av *2 Hen*,
att en läsbar svensk översättning av **A** kan ske endast med hjälp av andra handskrifter,
att kapitelföljden i *2 Hen:s* kortare recension, p. g. a. fynden av de koptiska fragmenten,
bör vara 36–39–37–40, utan kap. 38.²²⁰
att handskriftdateringarna i Macaskill 2012:85 f. inte längre gäller,
att relationerna som Navtanovič/Macaskill påvisar mellan handskrifterna **A/U**, **B** och
längre recensionen (ibland till **MPr**), ännu inte beskrivs i forskarnas stemmata.
att forskningens stemmata idag behöver revideras på grund av omdateringen av **R** till
1300-talet, och fyndet av de koptiska fragmenten, med deras troliga närhet till **U** (Vaillant
1952:xxiv; Böttrich 1992:107; Navtanovič 2000:101).
2. Om karakteristiken av *2 Hen*,
att Macaskills textologiska argument störs av flera sakliga oriktigheter (ovan 2.3.2,
fråga 3).
att de passiva verbformerna i *2 Hen* kan tolkas som ett drag av mystik (kap. 4). De
stärker också tesen
att *2 Hen* är ett eget verk, skilt från *1 Hen*, och från *3 Hen* (1.7).
att metoden hos A. Kulik med jämförelser av viktiga litterära termer och bilder hos ett
angivet, begränsat antal apokryfer skulle kunna ge ny kunskap om *2 Hen* (Kulik 2010).
3. Om textvittnen och text i *2 Hen*,
att innan *2 Hen:s* text kan etableras, krävs ökad kunskap om handskrifterna och de
grundläggande ännu öppna textologiska frågorna.
att analys av genre, innehåll och retoriska drag inte enbart hör till tolkningen av verkets
etablerade text. Analys av dessa drag kan också öka den textologiska kunskapen om
handskrifterna och därmed om verket.

²²⁰ Hagen 2012:7 ff., 12. Jfr Andersen 2016:160. Fragmenten översätts av Hagen (2012:19 f.).

REFERENSER

Primärlitteratur

Alexander, Philip 2016 [reprint; 1983], “3 (Hebrew Apocalypse of) Enoch”, i: *The Old Testament Pseudepigrapha* ed. Charlesworth, James H., Darton, 223 ff.

Andersen, Francis I., 2016 [reprint; 1983], “2 (Slavonic Apocalypse of) ENOCH”, i: *The Old Testament Pseudepigrapha* ed. Charlesworth, J. H., Darton, 91 ff.

Bibeln Bibelkommissionens översättning, Libris: Splichal NV, Belgien 2006

Bonwetsch, Gottlieb Nathaniel, 1896, *Das slavische Henochbuch*, Berlin (Abhandlungen der Königlichen Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen. Philologisch-historische Klasse, 99-1555729-9; N.F., 1:3), 1–57.

Hammershaimb, E., 1956, “Første Enoksbog”, i: *DE GAMMELTESTAMENTLIGE PSEUDEPIGRAFER*, 2. Hæfte, G. E. C. Gad: København, Oslo, Lund, 69–174

Isaac, Ephraim, 2016 [reprint; 1983], “1 (Ethiopic Apocalypse of) ENOCH”, i: *The Old Testament Pseudepigrapha*, ed. Charlesworth, J. H., Darton, 5 ff.

Macaskill, Grant, 2013, *The Slavonic Texts of 2 Enoch*, SJS vol 6, Leiden Boston: Brill
Morfill, William R., 1896, *The Book of the Secrets of Enoch*, R. H. Charles, editor, Dublin/Oxford

SAOB, 2018: Svenska Akademien. Elektronisk resurs: svenska.se [läst 13/11–18]

Sekundärlitteratur

Alexander, Philip, 2006, *The mystical texts: [songs of the Sabbath sacrifice and Related Manuscripts]*, London: T. & T. Clark

Alekseev 1999/Алексеев, А. А.: *Текстология славянской Библии*, СПб, Дмитрий Булани

Ambrosiani, Per, 1998, «Протограф, диалект, норма: о принципах копирования церковнославянских рукописей». *Stockholm contributions to the 12th International Congress of Slavists*, Kraków, Aug/Sept 1998, 5–14

Andersen, Francis I., 1992, “Enoch, Second Book of”, i: *The Anchor Bible Dictionary*, vol 2 (ed D. N. Freedman), New York: Doubleday, 516–522

Anguševa-Tichanova, Adelina, 2008, “Osobenosti na srednovekovnija tekst” i: Miltenova, Anisava (red.): *Istorija na balgarskata srednovekovna literatura* Sofija: Iztok-Zapad, 15–35

Aune, David E., 2010, *The Westminster Dictionary of New Testament & Early Christian Literature & Rhetoric*. London: Westminster John Knox Press

Badalanova Geller, Florentina, 2010, “2 (Slavonic Apocalypse of) Enoch: Text and Context”, Preprint 410, Max-Planck-Institut. Elektronisk resurs: www.academia.edu [läst 8/9-17]

Bergman, Jan, 1983, “Introductory Remarks on Apocalypticism in Egypt”, i: *Apocalypticism in the Mediterranean World and in the Near East: Proceedings of the International Colloquium on Apocalypticism*, Uppsala, August 12–17, 1979, 51 ff.

- Boccaccini, Gabriele, 1998, *Beyond the Essene Hypothesis*. Grand Rapids: Eerdmans
Book on Enoch, Wikipedia. Elektronisk resurs: <https://sv.wikipedia.org/wiki> [läst 2017-03-21]
- Böttrich, Christfried, 1992, *Weltweisheit-Menschheitsethik-Urkult. Studien zum slavischen Henochsbuch*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Siebeck)
- -: 1996, *Das slavische Henochbuch, JSHRZ*, Band V, Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus
- -: 2012, “The ‘Book of the Secrets of Enoch’ (2 En): Between Jewish Origin and Christian Transmission. An Overview”, i: *New Perspectives on 2 Enoch*, Leiden Boston: Brill, 37–67
- Charlesworth, James H., 1979 “The SNTS Pseudepigrapha Seminars at Tübingen and Paris on the Books of Enoch”. *New Test. Stud.* 25, 315–323
- -: 2008, “Writings Ostensibly outside the Canon”, i: *Exploring the Origins of the Bible*, eds. Evans, C. A. & Tov, E.; Michigan: Baker Academic, 57–85
- -: 2016 [reprint; 1983] “Editor's Preface”, i: *The Old Testament PSEUDEPIGRAPHA Volume One*, xv ff.
- Christova, Borjana, 2008, *Kniga na Enox*, Izdatelstvo “Kralitsa Mab”,
- Collins, John J., 1979, “Introduction: Towards the Morphology of a Genre”. *Semeia* 14/1979, Missoula, MT: Scholars Press, 1–21.
- -, 2016, *The Apocalyptic Imagination*. 3d ed. Grand Rapids, Michigan: Eerdmans
- Davila, James R., 2005 “(How) Can We Tell if a Greek Apocryphon or Pseudepigraphon has been Translated from Hebrew or Aramaic”. *JSP* 15.1, 3–61
- Förster, Max, 1908, “Adams Erschaffung und Namengebung. Ein lateinisches Fragment des sogenannte slawischen Henoch”. *Archiv für Religionswissenschaft*, Leipzig, Bd 11, 477 – 529
- Gasparov, Boris, 2001, *Old Church Slavonic*, Lincom Europa, Muenchen
- Genette, Gerard, 1997, *Palimpsests: Literature in the Second Degree*. Lincoln Neb: Univ of Nebraska Press.
- Hagen, Joost L., 2012, “No Longer ‘Slavonic’ Only: 2 Enoch Attested in Coptic from Nubia”, i: *New Perspectives on 2 Enoch*, Leiden Boston: Brill, 7–34
- Hartman, Lars, 1979, *Asking for a Meaning, A Study of 1 Enoch 1–5*, Coniectanea Biblica, New Testament Series 12, Stockholm: Almqvist & Wiksell
- Hellholm, David (ed), 1983, “Apocalypticism in the Mediterranean world and the Near East” i: *Proceedings of the International Colloquium on Apocalypticism* Uppsala, August 12–17, 1979, Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck)
- Ivanov, Jordan, 1970 [reprint; 1925], *Bogomilski knigi i legendi*, Sofija
- Jatsimirskij, A I 1921/Яцимирский, Александр Иванович, Библиографический обзор апокрифовъ в южнославянской и русской письменности (списки памятниковъ). Вып. 1.
- Kulik, Alexandr, 2010, *3 BARUCH Greek-Slavonic Apocalypse of Baruch*, Berlin/New York: De Gruyter

- Kvanvig, Helge, 2002, “Origin and Identity of the Enoch Group”, i: *The Origins of Enochic Judaism: Proceedings of the First Enoch Seminar*. University of Michigan, Sesto Fiorentino, Italy June 19–23, 2001, ed. Gabriele Voccaccini. Torino: Zamorani, 207–212
- -, 2007, “Cosmic Laws and Cosmic Imbalance”, i: *The Early Enoch Literature*, ed by G. Voccaccini and J. J. Collins, Leiden: Brill, 139–158
- Lourié, Basil, 2016/Лурье, В. М. «Почему славянский Енох оказался в Нубии?» *Археографические аспекты в изучении истории России*, Новосибирск: Издательство Сибирского отделения, 35–42
- -, 2017, “Slavonic Pseudepigrapha, Nubia and the Syrians”, i: *The Other Side: Apocryphal Perspectives on Ancient Christian “Orthodoxies”*, Vandenhoeck & Ruprecht, 225–250
- Maas, Paul, 1960 [1. uppl. 1927]: *Textkritik*, Leipzig: B. G. Teubner Verlagsgesellschaft, 4. Auflage
- Macaskill, Grant, 2012, “2 Enoch: Manuscripts, Recensions, and Original Language”, i: *New Perspectives on 2 Enoch*, Leiden Boston: Brill, 83–101
- McGinn, Bernhard, 2002 [reprint; 1991], *The Presence of God: A History of Western Christian Mysticism. Vol 1. The Foundations of Mysticism*. New York: Crossroad
- Meščerskiĭ, Nikita A., 1964/Мещерский, Н. А., «К истории текста славянской книги Еноха» (Следы памятников Кумрана в византийской и старославянской литературе). *Византийский временник*, Москва. Т. XXIV, 91–108.
- -, 1973, «К вопросу о составе и источниках Академического Хронографа», *Летописи и хроники. Сборник статей*, Москва, 212–219.
- Milik, Józef T., 1976, *The Books of Enoch. Aramaic Fragments of Qumrân Cave 4*, Oxford at the Clarendon Press
- Miltenova, Anisava Liobenova, 2014, “Historical Apocalypses in Medieval Bulgarian Literature (10th–14th Centuries)”, i: *The Armenian Apocalyptic Tradition A comparative Perspective*, Brill: Leiden/Boston, 706–729
- Nandriş, Grigore, 1959, *Old Church Slavonic Grammar*, University of London: The Athlone Press
- Navtanovič, Liudmila Michailovna, 2000/Навтанович, Л. М., *Лингвотекстологический анализ древнеславянского перевода Книга Еноха*, Санкт-Петербург: St. Petersburgs Statsuniversitet (opublicerad avhandling; pdf hos förf.)
- -, 2003, «‘Одѣаніа ею пѣнію раздаанію’ в славянском переводе Книги Еноха». *Труды Отдела древнерусской литературы / РАН. Ин-т рус. лит. (Пушкин. Дом); Отв. ред. О. В. Творогов*. СПб.: Дмитрий Буланин, Т. LIII, 3–11
- -, 2009, “Second Enoch and The Tale of the Blessed Zerubbabel: Two Different Examples of Old Testament Slavonic Apochrypha”, *JSP*, 109–126
- -, 2012, “The Provenance of 2 Enoch: A Philological Perspective..”, i: *New Perspectives on 2 Enoch*, Leiden Boston: Brill, 69–82
- Nickelsburg, George, 1992, “Enoch, First Book of”, i: *The Anchor Bible Dictionary*, vol 2 (ed D. N. Freedman), 508–516

- Odeberg, Hugo, 1928, *3 Enoch or the Hebrew Book of Enoch*, Cambridge: Cambridge University Press
- -: 1972, “Om judisk och nytestamentlig mystik”. *SEÅ*, Uppsala, 62–87
- Orlov, Andrei A., 2005, *The Enoch-Metatron Tradition*, (Texts and Studies in Ancient Judaism, 107) Tuebingen: Mohr-Siebeck
- Orlov, A. and Golitzin, A., 2001, “Many lamps are lighted from the one: paradigms of the transformational vision in Macarian homilies”, i: *Vigiliae christianae*: Brill, vol. 55, 281–298
- Petkov, Julian, 2016, *Altslavische Eschatologie*, Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag
- Рурин', А. Н. 1862/Пыпинъ, Александр Николаевич, *Ложныя и отреченныя Книги Русской Старины, Собранныя А. Н. Пыпинымъ*. Памятники Старинной Русской Литературы. Выпускъ третій. С. Петербургъ
- -: 1898, *Поддѣлки рукописей и народныхъ пѣсень. Памятники древней письменности*. сxxvii. Калуга
- Reinhart, Johannes, 2007, “A Croatian Excerpt of the Slavonic Enoch (2 Enoch)”. *Fundamenta Europaea*, Fasciculus VI/VII, Gniezno, 31–46
- Repp, Friedrich, 1963, “Textkritische Untersuchungen zum Henoch-Apokryph des cod slav 125 der Österreichischen Nationalbibliothek”. *Wiener slavistische Jahrbuch*, Universität Wien, 10, 58–68.
- Scholem, Gershom, 1995, *Major Trends in Jewish Mysticism*. Schocken books, paperb.
- Schött, Kristina et al, 2015, *Studentens skrivhandbok*. Stockholm: Liber
- Šćepkin, V. N. 1967/Щепкин, В. Н., *Русская палеография*, Москва: Наука
- Slovar' Drevnjajo Slavjanskago Jazyka sostavlennyij...* 1899: Izd. A. C. Suvorina, С-Петербург
- Elektronisk resurs: www.studmed.ru > Языки мира [läst 14/11-18]
- Sokolov, M. I. 1899/Соколов, Матвей Иванович, *Материалы и замѣтки по старинной славянской литературѣ Матвѣя Соколова. Выпускъ третій. VII. Славянская Книга Еноха. II. Текстъ съ Латинскимъ Переводомъ*. Москва. Чтения в Имп. обществѣ истории и древностей российскихъ при Московскомъ университетѣ
- :1910, *Материалы и замѣтки по старинной славянской литературѣ. Выпускъ третій. VII. (изд. М. Сперанский)* Москва
- Somov, Alexey [u. å.], “The Image of Melchizedek in the Epistle to the Hebrews and in the Jewish Texts of the Second Temple Period”, nasledie-college.narod.ru
- Štefanić, Vjekoslav, 1960, *Glagoljski Rukopisi Otoka Krka*, Zagreb
- Stojkova, Ana, 2017, “Malki belesjki v'rchu edin epizod ot slavjanskata *Kniga na Enoch* (2 Enoch)”, i: *Vis et sapientia: Studia in honorem Anisavae Miltenova*. Sofija, 133–148
- Stone, Michael E., 1976: “Lists of Revealed Things in the Apocalyptic Literature”, i: *Magnalia Dei*, ed. W. Lemke et al. New York: Doubleday, 414–54
- -: 1984: “Apocalyptic Literature” i: *Jewish Writings of the Second Temple Period. Apocrypha, Pseudepigrapha, Qumran Sectarian Writings, Philo, Josephus*, Assen: Van Gorcum, 383–441

Tapkova-Zaimova, V. & Miltenova, A., 2011, *Historical and Apocalyptic Literature in Byzantium and Medieval Bulgaria*, Sofia: iztok-zapad

Thomsen Thörnqvist, Christina, 2012, "Det utopiska stemmat och den krassa verkligheten", i *Hunden och lopporna. Uppsatser om editionsfilologi*, Svenska Vitterhetssamfundet, Bohus, 13–29

Vaillant, André, 1952, *Le Livre des Secrets d'Hénoch. Texte slave et Traduction française*, Paris: Institut d'Études Slaves

Vanderkam, James, 2010, "The Book of Enoch and the Qumran Scrolls", i: *The Oxford Handbook of the Dead Sea Scrolls*, Oxford Univ Press, 254–77

Veder, William R, 2010, "Esthers Glagolitic Ancestry". *Ricerche slavistiche* 8 (54), Roma, 213–223

Walser, Georg, 2001, *The Greek of the Ancient Synagogue*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International

*

BILAGOR

Tabell 1: Skador i 2 Hen:s text

Nr., kapitel:vers handskrift	Står	I stället för	Kontext	Kommentar
A ORTOGRAFISKA AVVIKELSER				
A1, 0:1 A	Єгоже	ЄНОШЄ	Henok presenteras i företalet	Ortografisk avvikelse leder till lexikalisk.
A2, 1:2 A	г д	--		Onödigt ord, skrivfel
A3, 1:5 A	изъ	изъ		Stavfel
A4, 2:4 A	ДОНЕЛЕЖЕ	ДОНДЕЖЕ (J)		Stavfel
A5, 4:1 A, J	прѣд, лице	прѣд, лицѣмь /instr./		En ortografisk avvikelse leder till en morfologisk avvikelse.
A6, 7:5 A, 10:4 A	ркох	рекохъ /s. aor. 1 sg./		Gasparov 2001:130
A7, 14:1 A	запа̂	Запа̂		Stavfel
A8, 14:2 A	вoзмѣ	вЪзмѣ		Stavfel
A9, 14:1, 2 A	заходитъ	заходитъ		Stavfel
A10, 16:2 A	изащн	изващн		Stavfel
A11, 16:2 A	извѣсто, извѣстенъ	извѣстно		Två stavfel
A12, 24:1 A	ближе	ближе		Stavfel
A13, 58:5 A	вснм	всѣмъ /dat.pl.m./ (B)		Stavfel
A14, 64:2 A	изоуѣданъ	Азоуѣданъ (U, V, N, B)		
A15, 65:4 A	заца (A)	зацало (B)		A är korrupt
A16, 65:9 A	скорби (A)	скърби (V, N)		A är korrupt
A17, 65:9 A	ноуѣжна (A)	ноуѣжда (V, N, B, B ²)		A är korrupt
A18, 65:9 A	оусилѣа (A)	насилѣа (P)		A är korrupt
A 19, 66:4 A	A har verb i 3. p.	Text enligt B		B ger mening

A20, 68:5 A	оуѣкори	Оуѣкоришѣ		Avvikande form
A21, 70:11 A	новѣда	новѣда (B)		B är aor. 3. sg. av повести
A22, 71:21 A	сѣитѣстна	сѣитѣства		Stavfel
B LEXIKALISKA AVVIKELSER				
B1, 1:5 A	ѣ	ѣю /gen.du.m./ (N) eller иѣз /gen.pl.m./ (B, B ²)	дѣва мѣжа ..., нѣз ѣстѣ ѣ ѣко ѡгнѣ исхода,	Andersen 1983:106
B2, 1:5 A	пѣнїю	Плѣми	Alla handskrifter är här skadade.	Böttrich 1996:834 argumenterar bäst.
B3, 1:9 A	ѡ	ѡ (U)		
B4, 11:1 A	мѣда	Översätts här med 'månen's' (ovanligt ord)		Macaskill 2013:277, not 58
B5, 11:2 A	паче слѣца	пѣ лоуны (J)		Andersen 1983:120
B6, 16:7 A	ѡк(о)ло его	коло ѣа (B)	кроугомѣ ѡк(о)ло его	Navtanovič 2009:119
B7, 18:8 A	ѡ имѣ ѡгнѣ	ѡ имѣ гнѣ (B)		Andersen 193:132
B8, 19:2 A	роженїе	хождѣние (V, N, B ²)		
B9, 19:6 A	шестокрилець	A utelämnar '7' som finns i ѣ ѣ крилати (J)	ѣ. фѣникѣ. и ѣ. херѣвимѣ шестокрилець	Böttrich 1996:883
B10, 21:4 A	ѡ мнѣ (A)	оуѣзи (V, B ² , N)		Andersen 1983:136
B11, 22:1 A	гѣа (A)	-- (U, B)		A har ett överflödigt ord
B22, 24:2 A	юношѣ (B)	ѣноше (A)		Innehållet talar för A, mot B
B13, 33:3 A	-- (A)	ѣноше (V, N, B, B ²)		
B14, 39:3 A	гѣы		Av 'ord' (A), 'ängel' (B) talar kontexten för A/	Böttrich 1996:944, g/. Macaskill 2013:147
B15, 39:5 A	намѣ (A)	ѡамѣ (B)	Innehållet talar för (B)	Andersen 1983:163
B16, 39:6 A, J	дѣла (J)	тѣло (A)		Böttrich 1996:944, Andersen 1983:163 förordar A före J

B17, 40:4 A	лица (A)	лѣца (J)	Satsens verb talar för (J)	Andersen 1983:165, n 5
B18, 40:8 A	Ѹста (A)	оуставъ (J, R)	Textens 'naturvetenskapliga' prägel.	Andersen 1983:166, h/: J, R är bättre än A
B19, 47:6 A	-- (A)	лепотѣ звѣзднѣю (B, Chr)		
B20, 52:13 A	-- (A)	есть емѸ миръ. проклѣтъ иже не гла ми (B)		
B21, 56:2 A	гѣ елѣемъ глѣвы моеа (A)	елѣѡ славы своеа (B)	Innehållet talar för (B)	
B22, 64:4 A	-- (A)	насъ (B ²)		
B23, 67:3 A	-- (A)	не (B) нѣ (B ²)		
B24, 68:7 A	создаша (A)	зваша (B)	B ger bättre mening	
B25, 69:2 A	-- (A)	И к лице требника гдѣна и прославиши в людѣ свои. ...свои (B)		Jfr Andersen 1983:197
B26, 70:2 A	-- (A)	и блѣгови (B)		
C AVVIKELSER P G A FÖRVÄXLADE / FELTOLKADE BOKSTÄVER				
C1, 10:4 A	юноше	еноше		U, B ² , V bevarar det ursprungliga еноше; A har skrivfel. Macaskill 2013:14
C2, 19:1 A	луча	лица (B, B ²)		Böttrich 1996:880
C3, 39:5 A	помаваючи(A)	помагаючи(B)		Orlov 2005:245
C4, 40:5 A	жохенѣа (A)	хождение (B)		
C5, 54:1 A	оувѣдате (A)	оувѣдаютъ (V, N, B ²)		
C6, 70:1 A	--- (A)	лѣта (B)		
D SYNTAKTISKA AVVIKELSER				
D1, 20:2 A	A är korrupt	порѣди (B ²)		

D2, 25:5 A	рѣ̄ восклонѣса	рѣ̄ и восклонѣса	konjunktionen и saknas	här saknas 'och' mellan två verb!
D3, 40:11 A	-- (A)	и мѣрнѣи же прѣвое вѣлагаѣ вѣ прѣвѣци (J)	bisatsen i J saknas i A	Andersen 1986:166
D4, 43:1 A	памѣтаа	—	И се ча(да) моа љ и краи по земли памѣтаа	<i>hapax legomenon</i> , 'har jag övervägt'. Enligt Böttrich 1996:957, not 1a; Vaillant 1952:45 är väl djärv.
D5, 44:4 A	-- (A)	срѣе (V, N, B, B ²)		
D6, 46:3 A	вѣ тмоу (A)	в том (B)		Böttrich 1996:964
D7, 50:5 A	плотно kommer ав плзтѣиз		(ѣ → о).	
D8, 58:3 A	-- (A)	властеаа (V, N)		Utan det ordet blir satsen utan mening
D9, 61:1 A	пач же всакѣа дѣи живѣи елико сотвори гѣ	--	tillägget är meningslöst	
D10, 69:4 A	вѣего сѣа	Гдѣн вѣего вѣка сѣи едѣи (B)		Endast B ger mening
D11, 70:7 A	все желанѣе мое (A)	в жалѣниѣ (B)		Andersen 1983:201
E GRAMMATISKA AVVIKELSER				
E1, 2:2 A	чадо мои	чадѣ /vok. neut. du./		
E2, 7:1 A	моужа	мѣжа /mask. nom. du./		
E3, 7:3 A	мѣжа	мѣжа /mask. nom. du./		
E4, 9:1 A	ѣнохѣ	ѣноше (V, N, B ²)		
E5, 16:1 A	показаста [aor.du. 2. p.]	показасте /aor. du. 3. p./		Nandriš 1959, 140, § 67, j, k

E6, 18:7 A	под, землю [acc. sg. f.]	под, землею /instr. sg. f./		
E7, 71:36 A	видѣтъ	вѣдѣтъ (B, Rum, No 41)		

Tabell 2: Satser i 1 Hen där Henok är subjekt

Endast ställen från handskrift A anges nedan

1. SATSER I 1 HEN DÄR HENOK DRIVER HANDLINGEN FRAMÅT			
Nr	Citat	Kapitel, vers	Antal
1	Jag hörde	1:2, 15:1, 40:3, 5, 6, 7, 64:2	7
2	Jag förstod	1:2	1
3	Jag såg	1:2, 13:8, 14:2, 14, 17:3, 6, 7, 8, 18:1 /2 ggr./, 2 /2 ggr./, 3, 4, 5 /3 ggr./, 6, 9, 10, 11 /2 ggr./, 12, 13, 21:3, 7, 22:5, 23:2, 26:1, 2, 3, 28:1, 29:2, 30:1, 2, 31;1, 2, 32:1 /2 ggr./, 33:1, 2, 34:1, 2, 36:1, 2, 4, 39:4, 7, 40:1, 2 /2 ggr./, 41:1, 3, 4, 5, 7, 43:1 /2 ggr./, 43:2, 44:1, 46:1, 47:3, 48:1, 54:1 /2 ggr./, 56:1, 57:1, 59:2, 60:1, 23, 61:1, 71:1, 2, 5, 8, 72:2, 73:1, 74:1, 9, 75:6, 8, 76:1, 77:4, 5, 8, 83:2, 3, 4, 85:1, 3, 7, 9, 81:1 /2 ggr./, 2, 3, 4, 87:1, 2, 88:1, 3, 89:2, 3 /2ggr./, 4, 5, 7, 27, 28, 30, 36, 37 /2 ggr./, 39, 40 /2 ggr./, 47, 51, 54 /2 ggr./, 56, 65, 72, 90:1, 2, 3, 5, 8, 9 /2 ggr./, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 23, 26, 27, 28, 30, 34, 36, 37, 38, 40, 41 /2 ggr./, 107:1	152
4	Jag talade	1:3, 37:5	2
5	Jag prisade	12:3, 25:7, 27:5, 36:4, 39:9, 10, 71:11, 81:3	8
6	Henok gick bort	13:1	1
7	Jag gick iväg/in/vidare	13:3, 7, 14:9, 10, 13, 18:6, 21:7, 22:1, 23:1, 24:1, 2, 26:1, 28:1, 29:1, 30:1, 3, 32:2, 33:1, 34:1, 35:1, 36:1, 2	22
8	Jag skrev	13:6	1
9	Jag läste upp	13:7	1
10	Jag föll i sömn	13:7	1
11	Jag förkunnade	13:10, 27:5	2
12	Jag började	13:10, 58:1	2
13	Jag har skrivit	14:4	1
14	Jag närmade mig	14:10, 29:1	2
15	Jag skådade och såg	14:18	1
16	Jag sänkte mitt ansikte	14:25	1
17	Jag nådde	17:5	1
18	Jag frågade	18:13, 22:6, 8, 23:3, 46:2, 40:8, 53:4, 56:2, 61:2	9
19	Jag har sett	19:1, 83:2	2
20	Jag vandrade	21:1	1
21	Jag sade/ tog till orda	21:4, 8, 27:1, 22:2, 23:3, 24:5, 25:2, 32:5, 37:5, 81:4, 83:5	11
22	Jag kunde varken se	21:7	1

23	Jag svarade	21:9, 25:2, 106:13	3
24	Jag undrade	26:6 /3 ggr./	3
25	Jag sjöng lovsånger	27:5	1
26	Jag kom	32:3	1
27	Jag upptecknade Jag nedskrev	33:3, 74:2	2
28	Jag hävde upp min röst /ropade	37:2, 71:11, 85:3	3
29	Jag önskade	39:8	1
30	Mina ögon såg	39:10, 13, 41:2, 3, 54:3, 59:1	6
31	Jag fick	40:2	1
32	Jag bad ängeln om	60:9	1
33	Jag blev icke medräknad	70:3	1
34	Jag föll på mitt ansikte	71:2, 11	2
35	Min ande såg	71:6	1
36	Jag har visat dig	79:1	1
37	Jag lovade Herren	81:3	1
38	Jag lärde	83:2	1
39	Jag äktade /din moder/	83:2	1
40	Jag bad till Herren	83:2	1
41	Jag berättade	83:7	1
42	Jag välsignade	83:11, 84:1	2
43	Jag lyfte mina händer/ögon	84:1, 87:2, 89:2	3
44	Jag blev mycket bedrövad	89:67	1
45	Jag blev född	93:3	1
46	Jag känner /en hemlighet/	103:3	1
47	Jag har läst	103:3	1
48	Jag har funnit	103:3	1
Summa			272
2. SATSER i 1 HEN DÄR ANDRA ÄN HENOK DRIVER HANDLINGEN			
1	Syner föll över mig	13:8	1
2	För mig blev synen visad	14:8	1
3	/han/ lyfte mig upp /i himlen/	14:8, 60:4 /2 ggr./, 71:3	4
4	Skräck lade sig över mig	14:13	1
5	De tog mig	17:1, 4, 87:3	3
6	De förde mig	17:2	1

7	Ängeln/han visade mig	22:1, 24:1, 43:3, 59:2, 60:11, 72:1 /2 ggr./, 74:2 /2 ggr./, 75:4, 78:10, 79:2, 79:6	13
8	En virvelvind bortrev mig	39:3, 52:1	2
9	Han hälsade mig	71:14	1
10	De/han/ängeln sade/talade till mig	52:4, 5, 53:5, 54:5, 56:3, 60:10, 11, 23, 61:2, 3, 71:14, 15, 80:1, 81:1, 5, 83:7, 87:4	17
11	Hemligheterna visades mig	59:3	1
12	Han satte mig	70:3	1
13	Min ande blev borttryckt	71:1	1
14	Ängeln grep mig	71:3	1
15	Han förde mig ut	71:3	1
16	Min ande blev förvandlad	71:11	1
17	Ett ord kom till min mun	83:5	1
Summa			51
RESULTAT:			
272 satser där Henok driver handlingen			
51 satser där andra driver handlingen			

Tabell 3: Satser i 2 Hen där Henok är objekt

Här anges även några ställen ur handskrift J, men det räknas endast ställen i handskrift A.

1. SATSER I 2 HEN DÄR ANDRA ÄN HENOK DRIVER HANDLINGEN FRAMÅT			
Nummer	Citat	Kapitel Vers Hskr	Antal
1	Herren tog... Henok	0:1 A, 1:1 A	2
2	Du skall gå	1:8 A	1
3	Du skall tala	1:9 A	1
4	Låt ingen söka dig	1:9 A	1
5	Och det hände	3:1 A, J	1
6	De/Herren/Gabriel/ ställde mig	3:1 A, J, 3:3 J, 7:1 A, 8:1 A, J, 18:1 J, 21:5 A, J, 24:1 A	5
7	De visade mig	3:3 J, 4:1 A /2 ggr./, 4:2 A, J, 5:1 A, 2 A /2 ggr./, 6:1 A, J, 7:1 A, J, 10:1 A, J, 11:1 A, J, 13:1 A, 14:1 A, J, 15:3 A, J, 16:1 A /4 ggr./, 16:1 J, 20:3 A, J, 40:9 A	19
8	De/han förde mig	8:1 A, J, 10:1 A, J, 13:1 A, J, 14:1 A, J, 18:1 A, 19:1 A, J, 20:2 A, J, 22:6 A	8
9	De/Gabriel tog mig	3:1 A, 8:1 A, J, 10:1 A, 18:1 A, J, 20:2 A, J, 21:5 A	6
10	De grep mig	19:1 A, J	1
11	De bar mig	3:1 A, 13:1 J, 20:1 A, J	2
12	De lyfte mig	7:1 A, 11:1 A, 20:1 A, J	3

13	De sade/talade till mig [ej svar på Henoks fråga]	1:8 A, 18:3 J, 20:2 A, J	2
14	Gabriel... talade till mig	21:3 A	1
15	Gabriel ryckte bort mig	21:5 A	1
16	Han sade mig [alla ting]	23:1 A, J	1
17	De/Herren/Mikael ropade/kallade på/fram mig	1:5 A, 3:1 A, 24:1 A, 22:5 A, 22:6 A, 24:1 A, J	6
18	Herren talade/sade till mig	24:2 A, J, 36:3 A, 37:2 A, J	3
19	De lade mig	38:2 J	-
20	De förde honom [Henok]	67:2 A	1
21	[Henok] blev tagen bort	67:3 A	1
22	Herren ställde honom	37:1 A, 67:2 A	2
23	De visade sig för mig	1:4 A	1
24	De förde/för mitt ansikte	4:1 A	1
25	De svarade mig	7:3 A, 8:8 A, 10:4 A, 18:3 A	4
26	Jag bedrövades	7:4 A	1
27	Jag greps av skräck	20:1 A	1
28	Jag började bli rädd	21:2 A	1
29	Jag föll ned/på mitt ansikte	21:2 A, 22:4 A	2
30	Han talade till mig	21:3 A, 23:4 A	2
31	Kläd av Henok	22:8 J	-
32	Smörj honom	22:8 J	-
33	Kläd honom	22:8 J	-
34	Mikael klädde av mig	22:9 A	1
35	Mikael smorde mig	22:9 A	1
36	Henok sätt dig	24:1 J	-
37	Han smorde mig	29:9 J	-
38	Han klädde mig	29:9 J	-
39	Verevoil berättade mig	23:3 A	1
40	Herren sade till mig	36:3 A	1
41	Gå ned på jorden	33:6 J	-
42	Jag blev förd	40:12 A	1
43	Jag är sänd	39:2 A, 39:5 J	1
44	Jag har hört dem från Herren	39:4 A	1
SUMMA			88
2. SATSER i 2 HEN DÄR HENOK DRIVER HANDLINGEN FRAMÅT			
1	Henok sade	1:1 A	1
2	Jag var ensam	1:2 A	1
3	Jag vilade/inte	1:3 A, 23:3 A	2
4	Jag stod upp	1:6 A	1
5	Jag skyndade mig	1:7 A	1
6	Jag lydde	1:10 A, J	1
7	Jag kungjorde	1:10 A	1
8	Jag såg	7:2 A, 11:2 A, 13:2 A, 17:1 A, 18:1 A, 19:1 A, 20:1 A, 21:2 A, 22:1 A, J, 39:3 A, 4 A, 6 A, 40:12 A, 13 A, 42:1 A, 3 A	16
9	Jag sade/talade	7:2 A, 8:8 A, 10:4 A, 18:2 A, 7 A, 21:4 A, 41:2 A, 42:2 A, 6 A	9

10	Jag svarade	7:5 A, 21:4 A	2
11	Jag mätte/har mätt/ upp	11:2 A, 13:2 A, 40:2 A, 4 A, 5 A, 43:1 A /2 ggr./	7
12	Jag jämförde	11:2 A	1
13	Jag bad	18:7 A	1
14	Jag hade/har sett	21:2 A, 39:5 A, 40:11 A	3
15	Jag tillbad Herren	22:4 A, 24:1 A	2
16	Jag betraktade	22:10 A	1
17	Jag skrev/har skrivit ned/upp	23:3 A, 6 A, 40:3 A, 4 A, 5 A, 9 A, 10 A, 11 A, 13 A, 43:1 A /2 ggr./	11
18	Jag berättade	23:6 A	1
19	Jag satt	23:6 A	1
20	Jag hörde	39:7 A	1
21	Jag vet allt	40:1 A, 2 A	2
22	Jag har utforskat	40:8 A	1
23	Jag har observerat	40:10 A, 11 A	1
24	Jag kom	40:12 A	1
25	Jag erfor	40:13 A	1
26	Jag gick	42:3 A	1
27	Jag ställde samman	43:1 A /2 ggr./	2
28	Jag suckade och grät	41:1 A	1
29	Han svarade dem	57:2 A	1
SUMMA			85
RESULTAT:			
88 satser där andra än Henok driver handlingen			
85 satser där Henok driver handlingen			